

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Sekty v ČR, možnosti poradenství na středních školách, prevence
manipulativního působení na mládež

Marcela Knotková

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Učitelství pro střední školy

Studijní obor Učitelství základů společenských věd pro střední školy

Studijní obor Geografie pro střední školy

Diplomová práce

Sekty v ČR, možnosti poradenství na středních školách, prevence
manipulativního působení na mládež

Marcela Knotková

Vedoucí práce:

PaedDr. Naděžda Morávková, Ph.D.

Katedra historie

Fakulta pedagogická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, červenec 2013

Děkuji PhDr. Ondřeji Stulíkovi za odborné konzultace, cenné rady a připomínky při zpracování mé diplomové práce.

Rovněž děkuji studentům středních škol a jejich pedagogům za ochotu zabývat se otázkami výzkumu.

Obsah

1	ÚVOD	7
2	Náboženské společnosti v České republice	13
3	Problematika vymezení pojmů „nové náboženské hnutí“ a sekta	15
4	Co je sekta?	19
4.1	Hlavní identifikační znaky sekty	22
5	Organizace sekty	24
6	Vůdce sekty – duchovní učitel?	26
7	Typologie náboženských skupin	28
7.1	Sekty s kořeny v křesťanství	29
7.1.1	Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů – „mormoni“	30
7.1.2	Svědkové Jehovovi	32
7.1.3	Církev sjednocení – „moonisté“	33
7.1.4	Rodina	34
7.2	Sekty, vycházející z východních duchovních tradic	36
7.2.1	Haré Krišna	36
7.2.2	Transcedentální meditace	38
7.3	Sekty a náboženská hnutí se znaky západního esoterismu	39
7.3.1	Satanismus	40
7.3.2	Hnutí grálu	42
7.4	New Age – Hnutí nového věku	43
7.5	Scientologie (Dianetika)	45
8	Hnutí a sekty, které náležejí k nejrozšířenějším typům náboženství v České republice	46
9	Příčiny vstupu do náboženské skupiny	48
9.1	Motivace ke vstupu do náboženské skupiny	48

9.2	Další možné aspekty motivace	49
10	Vznik závislosti na náboženské skupině a dynamika jejího rozvoje.....	50
10.1	Úvodní kontakt a vzbuzení zájmu	50
10.1.1	Psychická manipulace a „vymývání mozku“	51
10.1.2	Metody manipulačních technik.....	52
10.2	Fáze lákání	54
10.3	Fáze adaptace na život v náboženské skupině	54
10.4	Fáze závislosti na náboženské skupině	56
10.5	Pochybnosti o rozhodování a o odchodu.....	58
11	Odchod ze skupiny.....	58
11.1	Důsledky života v sektě	60
12	Možnosti poradenství v oblasti sekt a sektářství	63
12.1	Rodina a nejbližší okolí	64
12.2	Poradenství z hlediska sociální psychologie – resocializace bývalých členů sekt	66
12.3	Výstupové pastorační poradenství.....	67
13	Prevence před vlivem náboženských sekt	69
13.1	Primární a sekundární prevence	69
13.2	Ministerstvo vnitra a Policie ČR	70
13.2.1	Trestná činnost členů náboženských sekt v ČR	71
13.3	Společnost pro studium sekt a nových náboženských směrů.....	72
13.4	Pedagogicko-psychologické poradny v Plzeňském kraji	73
14	Výzkum na středních školách – uvedení do problému a stanovení základních výzkumných hypotéz	74
14.1	Použité metody výzkumu mezi středoškolskou mládeží a středoškolskými pedagogy.....	76

14.2	Výsledná data a analýza výzkumného šetření u středoškolských studentů	78
14.3	Závěrečné shrnutí výsledků výzkumu u středoškolských studentů ...	92
15	Výzkumné šetření mezi středoškolskými pedagogy	95
15.1	Výsledná data a analýza výzkumného šetření mezi středoškolskými pedagogy	95
16	Závěr	99

1 ÚVOD

Na území České republiky působí řada sekt a nových náboženských hnutí, která nejsou veřejnosti zcela známa. Pro většinu sekt jsou charakteristické extrémní názory na život, na společnost, na vztahy mezi lidmi, na chápání dobra a zla. Hlavní důvod, proč jsem se chtěla ve své diplomové práci věnovat tomuto tématu, je hrozící potencionální nebezpečí plynoucí z psychické manipulace s jednotlivcem, které může být nebezpečné zejména pro mladého člověka. Období adolescence je období hledání sebe sama, nových zkušeností, navíc současný mladý jedinec akceptuje vše nové, co mu život přináší. Experimentuje, hledá, řeší své problémy jak studijní, tak možná i rodinné a tak vstup do sektářského hnutí se mu může jevit jako jediný správný.

V rámci středoškolského společenskovedního vzdělávání absolvují studenti předmět Základy společenských věd, ve kterém je kladen důraz především na přípravu pro praktický život. Studenti se učí porozumět světu a společnosti, ve které žijí, učí se uvědomovat si vlastní identitu a nenechat se manipulovat. V rámci učebních osnov se seznamují např. se světovými náboženskými systémy, stejně tak s postavením církví a věřících v České republice, s náboženskými sektami a náboženským fundamentalismem. Středoškolský pedagog v rámci výuky ZSV dle Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia (RVP G)¹ přispívá k rozvíjení klíčových kompetencí studenta. Mezi ně lze zařadit např. rozpoznávání manipulativních strategií, rozhodování se na základě vlastního úsudku nebo odolávání společenským tlakům.

Jelikož je mé studium studijního oboru Učitelství pro střední školy zaměřeno na předmět geografie a základy společenských věd, velmi mě proto zajímalo, jaké možnosti při výuce předmětu základy společenských věd mají dnešní středoškolští učitelé, jaké učebnice a materiály při své výuce používají a zda je téma nebezpečí před náboženskými sektami dle jejich názoru v dnešních

¹ <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolskareforma> (20. 6. 2013).

středoškolských učebnicích dostatečně zpracováno. Rovněž jsem chtěla zjistit, jaké má dnešní studující středoškolská mládež znalosti o náboženských sektách, jaká zaujímá k této problematice stanoviska a postoje, zda si studenti uvědomují možné riziko psychické manipulace, pokud by chtěli do této náboženského skupiny z jakéhokoli důvodu vstoupit. Dalším motivem výběru tématu mé práce byla skutečnost, že jsem chtěla zjistit, jaké jsou možnosti prevence a poradenství v této oblasti, jak co nejlépe dospívající mládež před těmito vlivy náboženských sekt ochránit.

Práce obsahuje dvě základní části, část teoretickou a část výzkumnou. Cílem teoretické části je vytvoření vzdělávacího materiálu pro učitele na středních školách, zejména pro učitele předmětu základy společenských věd. Obsah je zaměřen na problematiku nových náboženských hnutí a náboženských sekt v České republice. Poskytne pedagogům základní přehled o sektách a nových náboženských hnutí, která v naší republice působí, seznámí je v hlavních rysech s typologií sekt, jaké hlavními znaky a rysy jsou pro určité sekty charakteristické, jakým způsobem probíhá nábor nových členů sekt, jakými vlastnostmi se vyznačuje vůdce skupiny apod. Pokusím se zjistit, které skupiny využívají ke své činnosti psychické manipulace, která může být pro dospívajícího jedince zvláště nebezpečná. Rovněž se budu v této části zabývat otázkou prevence a možnostmi poradenství k této problematice. Zjistím, na jaké konkrétní instituce a zařízení se může dospívající jedinec v případě potřeby obrátit.

Přála bych si, aby zpracovaný materiál byl pro pedagogy přínosný a při své výuce jej využili (zjistila jsem, že jedinou publikaci, která byla určena přímo pro potřeby pedagogů, vydalo Pedagogické centrum Plzeň v roce 1997, jejímž autorem je M. Fojtíček). Teoretickou část této diplomové práce a výsledky výzkumu dále využiji a zpracuji jako digitální výukový materiál pro pedagogy, kteří vyučují na středních školách předmět Základy společenských věd. Umístím jej na elektronickém recenzovaném Metodickém portálu Rámcově vzdělávacího programu.

Při zpracování teoretické části práce budu vycházet z prostudované literatury a následné komparace jednotlivých zdrojů. Jelikož je téma práce zaměřeno na sekty v ČR, budu vycházet převážně z knih od českých autorů. Při zpracování kapitol, které se týkají např. významu slova sekta, typologií hlavních náboženských sekt, znaků a rysů jednotlivých náboženských skupin, se zaměřím převážně na publikace Z. Vojtíška (např. 1998, 2004, 2005, 2007), který je v naší republice uznávaným odborníkem v oblasti nových náboženských hnutí. Dále na publikace I. Štampacha (1994, 1998) a P. Remeše (1998). Tito autoři jsou spoluzakladatelé Společnosti pro studium sekt a nových náboženských směrů. Společnost vydává časopis Dingir, který mi bude při práci rovněž nápomocen. Využiji též publikace Novotného (1994, 1998), Václavíka (2008) a Tycha (2001) a neopomenu využít též elektronické zdroje, pokud jednotlivé náboženské skupiny vlastní své internetové stránky. Z překladů mi poslouží k hlavní charakteristice sekt Encyklopedie nových náboženství (Partridge, 2006).

Při zpracování kapitol, které se zabývají příčinami vstupu mladistvých do náboženských sekt, jejich životem v nich, případným odchodem a možnými důsledky života v sektě, se zaměřím na díla následujících autorů: Vágnerová (2012), Mühlpachr (2001) a Lužný (1999). Stěžejním pramenem bude kniha S. Hassana (1990), který strávil několik let svého života v Církvi sjednocení (tzv. moonisté). Své zkušenosti popsal v knize Jak čelit psychické manipulaci zhoubných kultů. Využiji rovněž publikaci Mechanismus sekt (Abgrall, 2000), ve které autor velice podrobně popisuje metody manipulačních technik a jako jediný z autorů popsal organizační strukturu náboženských sekt. Pro srovnání mi též poslouží publikace Porterfieldové (1997) a Büchnerové (1999). Autorky se zaměřují na motivaci, život a odchod jedince z náboženské sekty.

Na teoretickou část navazuje část výzkumná. V souvislosti s tématem mé diplomové práce jsem prováděla terénní sociologický výzkum, který byl zaměřen na středoškolské studenty, tak i současně na středoškolské pedagogy. Výzkum zaměřený na studenty se týkal problematiky nových náboženských hnutí, sekt a sektářství. Chtěla jsem zjistit, jaké názory, postoje a hodnoty dnešní mladí lidé

zastávají. Zda se již setkali ve svém životě se zástupci náboženských sekt, zda se je tito zástupci sekt pokusili vlákat mezi sebe a co je důležité, zda studenti vědí, kde hledat pomoc a na koho se obrátit v případě potřeby pomoci. Při svém výzkumu jsem vycházela z následujících hypotéz:

Hypotéza A: Studenti si uvědomují rizika, která jsou spojena s případným členstvím v sektářské společnosti.

Hypotéza B: Studenti znají možnosti prevence a možnosti poradenství v případě ohrožení psychickou manipulací některé ze sektářských skupin.

Hypotéza C: Studenti sami nedokážou posoudit, ze kterých konkrétních náboženských skupin jim plyne možné nebezpečí.

Současně jsem provedla výzkumné šetření i u středoškolských pedagogů. Chtěla jsem zjistit, jaké využívají materiály při výuce učiva, které se týká problematiky sektářství a psychické manipulace. Jak jsou pedagogové spokojeni se zpracováním této problematiky ve středoškolských učebnicích, či zda se sami v této oblasti vzdělávají. Zde si stanovím následující hypotézy:

Hypotéza A: Středoškolští pedagogové mají dostatek kvalitních učebnic, ve kterých je téma náboženských sekt zpracováno tak, aby obsah učiva odpovídal požadovaným standardům v rámci RVP G.

Hypotéza B: Středoškolští pedagogové se zúčastňují výchovně-vzdělávacích programů prostřednictvím Krajských pedagogických center, která jsou zaměřena na problematiku nových náboženských hnutí a sekt.

Při řešení výzkumného problému využiji následující metodologii. Jednak sběr výzkumných dat mezi středoškolskými studenty a pedagogy. Dále využiji metodu kvalitativního výzkumu, metodu smíšeného výzkumu, induktivní analýzu a následnou syntézu (podrobněji kapitola 14.1). Výběr vhodných výzkumných metod jsem konzultovala s PhDr. Františkem Kalvasem Ph.D. z katedry sociologie FF ZČU v Plzni a rovněž využiji publikace Kvalitativní výzkum –

základní metody a aplikace (Hendl, 2005). Autor patří mezi odborníky v oblasti metodologie a zpracování dat.

V práci se pokusím držet následující struktury. V úvodní kapitole představím náboženskou společnost v naší zemi po roce 1989, kdy u nás byla v rámci demokracie obnovena náboženská svoboda, jejímž prostřednictvím k nám zavítalo zvláště ze západních zemí mnoho nových náboženských hnutí. Pokusím se objasnit některé přístupy a hlediska v oblasti definování rozdílu mezi novým náboženským hnutím a sektou, neboť názory na danou problematiku jsou rozdílné. Budu vycházet z prostudování literatury našich i světových odborníků, kteří se otázkami náboženských hnutí, sekt a možném nebezpečí, které z nich vychází, zabývají.

Několik kapitol práce věnuji samotnému významu a původu slova sekta, rovněž jak je vnímána z hlediska náboženského, sociologického a z hlediska sociální psychologie. Uvedu hlavní znaky a rysy sekty a objasním zásady a pravidla, jež jsou pro ně charakteristická. Zjistím, jak jsou sekty organizovány, zda v nich existuje určitá hierarchie, či jak a jakými vlastnostmi se vyznačuje vůdce skupiny. Zda lze pochopit takového člověka a způsob, jakým dokáže lidi ovlivnit tak, že jsou mu zcela oddáni.

Část práce bude věnována samotným náboženským sektám. Jejich vzniku, vývoji, či do jaké míry jsou skupiny odkloněny od původního křesťanského učení. Budu se zabývat jejich učením, čím a jak se vyznačují členové vybrané náboženské skupiny, zda je sekta zastoupena v České republice, kolik má členů a kde je její největší působiště. Budu vycházet jednak z prostudované literatury, tak i z přímých internetových stránek, pokud je jednotlivé náboženské skupiny vlastní.

Největší část práce věnuji možným příčinám a důvodům, proč mladí lidé do náboženských sekt vstupují. Pokusím se objasnit, jak probíhá nábor „nováčků“, kde dochází nejčastěji k prvotnímu kontaktu a zda existují metody manipulativních technik, kterými sektáři dokážou ovlivnit myšlení člověka, který

posléze do náboženské sekty vstoupí. Zajímá mě, jak probíhá v oblasti sekt a sektářství psychická manipulace, jak dokáže člověka ovlivnit a změnit jeho myšlení a chování tak, že je schopen pořídit svůj život sektě, či je dokonce schopen opustit svoji rodinu a blízké a rozhodne se pro život v komunitě.

Kapitola bude také věnována samotnému životu jedince v sektě. Jakými možnými fázemi zde prochází, kdy a proč dochází k eventuálnímu rozhodnutí pro opuštění sekty a jak samotný odchod ze skupiny probíhá. Život v náboženské sektě může zanechat na člověku své stopy v podobě narušené psychiky, narušením sociálních vazeb ke svým blízkým a k okolnímu světu.²

Stěžejní kapitola práce bude patřit členům náboženských sekt a jejich nejbližším. Jak se rodiče smířují s tím, že se jejich dítě ocitlo v sektářské komunitě, jak se správně zachovat, aby rodinné vazby byly co nejméně zpřetrhané. Rovněž se zde budu zabývat otázkou prevence, která je velmi důležitá. Jaké má mladý člověk možnosti v oblasti prevence, kde hledat rady a pomoc, kam a na koho se obrátit. Jaké státní či soukromé instituce možnost prevence a poradenství v oblasti sektářských skupin nabízí. Zde budu vycházet z vlastního šetření. Zaměřím se i na pedagogicko-psychologické poradny v Plzeňském kraji, kde se vlastním šetřením pokusím zjistit, zda jsou tyto instituce schopny pomoci dospívajícím i v této problematice a zda jejich případné pomoci bylo již v minulosti využito.

Výzkumná část práce se bude týkat samotného sociologického výzkumu. Jednotlivé kapitoly budou zaměřeny na stanovení výzkumných hypotéz, použitou metodologii, na výsledná data a analýzy u obou výzkumných šetření. V samostatné kapitole podrobněji popíši a zanalyzuji výsledky výzkumu mezi středoškolskými studenty.

Potvrzení či vyvrácení hypotéz a případné své návrhy možných opatření uvedu v závěrečné části práce.

² S. Hassan byl několik let členem Církve sjednocení. Své zkušenosti popisuje ve své knize (Hassan, 1990). Stal se inspirací i pro ostatní autory, např.: Porterfieldová (1996), Vágnerová (20112).

2 NÁBOŽENSKÉ SPOLEČNOSTI V ČESKÉ REPUBLICE

Před rokem 1989 byla náboženská svoboda v našich zemích velmi omezena. Komunistická vláda nepovolovala žádnou náboženskou činnost, která by nebyla pod jejím přísným dohledem. Všechny veřejné funkce náboženství byly silně potlačovány. Řada kněží byla popravena nebo uvězněna, řeholní řády zrušeny a majetek církví byl zabaven státem. V republice bylo do roku 1989 registrováno osmnáct náboženských společností.³

Bezprostředně po pádu komunismu v roce 1989 byla na začátku roku 1990 povolena činnost též Církvi Ježíši Krista Svatých posledních dnů⁴. V roce 1991 byl přijat Zákon č. 308/1991 „O svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností“⁵. Církev a náboženské společnosti, které byly povoleny před přijetím tohoto zákona, se považují za registrované i nadále.

Na přelomu tisíciletí vzrostl na celém světě počet nových náboženských směrů, alternativních náboženských duchovních skupin, církví a sekt. Zvláště ze Západu k nám dorazilo mnoho nových neznámých náboženských organizací, vycházejících z tradičních náboženství. Lidé se nechávali ovlivňovat jednotlivými aspekty různých náboženství a v různých náboženských směrech hledali pro sebe pozitivní prvky, které by jim náboženství přineslo. Mnoho náboženských hnutí vznikalo od 60. let 20. století ve Spojených státech. Zájem naší veřejnosti si tyto nové náboženské skupiny získaly po roce 1989. K těmto hnutím bývají řazena i starší hnutí, která se u nás zviditelnila až po roce 1989 a

³ Ministerstvo kultury ČR - povolené církve do roku 1989 – Apoštolská církev, Bratrská jednota baptistů, Církev adventistů sedmého dne, Církev bratrská, Církev Československo husitská, Církev řeckokatolická, Církev římskokatolická, Českobratrská církev evangelická, Evangelická církev a. v. v ČR, Evangelická církev metodistická, Federace židovských obcí v ČR, Jednota bratrská, Křesťanské sbory, Náboženská společnost českých unitářů, Novoapoštolská církev, Pravoslavná církev v Českých zemích, Slezská církev evangelická a. v., Starokatolická církev v ČR. Dostupné z: <http://www.mkcr.cz/cz/cirkve-a-nabozenske-spolocnosti/registrace-a-evidence/data-registrace-cirkvi-a-nabozenskych-spolocnosti-a-svazu-cirkvi-a-nabozenskych-spolocnosti-1>. 24. 6. 2013.

⁴ Tzv. mormoni.

⁵ Více na: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/308-91.htm>. 24. 6. 2013.

samozřejmě i hnutí mladší, některá dokonce vzniklá přímo u nás (Vojtíšek, 2007: 16–17).⁶

Po roce 1989 byla v České republice v rámci demokracie obnovena náboženská svoboda, čímž došlo k naplnění duchovních potřeb u části obyvatelstva v českých zemích. Náboženství se opět stalo součástí života společnosti.

V České republice bylo k listopadu 1998 státem oficiálně registrováno 21 církví a náboženských společností (viz Příloha č. 1), které plnily podmínky pro registraci náboženských uskupení tak, jak plynou z našich platných právních norem (zákon č. 308/1991 Sb. a dalších souvisejících předpisů). K těmto registrovaným náboženským skupinám má potom stát z dalších příslušných zákonů plynoucí povinnosti, např. poskytování platu duchovním a hrazení nákladů spojených s provozem církevních úřadů. Rovněž mají tato uskupení ze zákona určitá oprávnění, např. zřizovat a provozovat vlastní zdravotnická zařízení, vychovávat duchovní ve vlastních školách apod. (Nešpor, 2010: 107–109; Blažek, Pokorný, Telcová, 2002: 22).

Je třeba zdůraznit, že i neregistrované náboženské společnosti se mohou svobodně sdružovat, vykonávat náboženské úkony, vydávat a šířit náboženskou literaturu apod. Největší význam státní registrace má pro oblast veřejného mínění, neboť veřejnost obecně zastává přesvědčení, že registrací stát deklaruje solidnost či dokonce garantuje důvěryhodnost těchto náboženských společností (Vojtíšek, 1998: 17).

V současné době se v naší republice můžeme setkat s desítkami náboženských skupin. Mezi tradiční náboženské skupiny jsou pokládány křesťanské církve, židovské náboženské obce a své místo si pomalu a jistě

⁶ Např. po roce 1989 si získalo pozornost v naší republice hnutí Hare Kršna, monisté, komunita Rodiny nebo Dianetická centra Scientologické církve. Ze starších skupin bývají do nových náboženských skupin zařazováni mormoni, svědkové Jehovovi, nebo hnutí Grálu. Typicky novým českým náboženstvím se na začátku 90. let stali imanuelité či Vesmírní lidé (Vojtíšek, 2007: 17).

nachází islám. Dále se setkáváme s mimoevropskými náboženskými systémy hinduismem a buddhismem. Mimo tradičních náboženských směrů si své místo našla i celá řada nových náboženských směrů, alternativních duchovních skupin, sekt, ale i destruktivních kultů (Vojtíšek, 1998: 7).

3 PROBLEMATIKA VYMEZENÍ POJMŮ „NOVÉ NÁBOŽENSKÉ HNUTÍ“ A SEKTA

Otázka přesného definování nových náboženských hnutí, sekt a náboženských kultů je složitá a nejednotná. V knihách a studiích existuje mnoho jednotlivých přístupů a hledisek, jak k této problematice přistupovat a jak lze tento problém uchopit. Nejprve je nutné objasnit si základní problematiku názvosloví a objasnit některé základní pojmy.

Náboženské společenství je seskupení lidí, které se hlásí k některému náboženství. K témuž náboženství se obvykle hlásí více náboženských společností, které se navzájem liší v obřadech, ve výkladu nauky, nebo ve vnitřním uspořádání (Štampach, 1998: 2).

Církvi je nazývána křesťanská náboženská společnost, a to i tehdy, není-li to v jejím názvu přímo uvedeno.⁷ Teologicky se mluví o církvi jako o souhrnu všech křesťanů. Některé náboženské společnosti, stojící mimo křesťanství, se samy označují v názvu jako církve.⁸ Pro odštěpenou náboženskou skupinu lze použít termíny nové náboženství, nové náboženské hnutí či nová religiozita. K označení nekřesťanské náboženské skupiny bývá používán termín alternativní náboženství. Náboženská společnost, v níž převládají tendence autoritářství, uzavřenosti, fanatismu, nesnášenlivosti, nebo selekce informací, nazýváme náboženskou sektou. Jako sekty vznikla i dnes etablovaná náboženství, včetně

⁷ Např. Jednota bratrská, Bratrská jednota baptistů, Křesťanské sbory, Křesťanská společenství (Profant, Štampach: 2000:5).

⁸ Scientologická církev, Církev sjednocení (Profant, Štampach: 2000: 6).

křesťanství, které se odštěpilo od judaismu.⁹ Označujeme-li nějakou skupinu jako nebezpečnou (např. ve smyslu psychické manipulace), je používán termín náboženská sekta, nebezpečná náboženská společnost, či destruktivní kult (Profant, Štampach, 2000: 5–6).

Od poloviny 60. let minulého století obohatilo duchovní život západní civilizace mnoho nových náboženských hnutí. Vlivem migrace, komunikačních médií a vzrůstající gramotnosti se lidská společnost stává nábožensky pluralitní. Lidé získávají stále větší povědomí o existenci jiných kultur, náboženství a o jejich učení. Mohou jimi být ovlivňováni a konfrontováni. Stávají se daleko tolerantnějšími k náboženství druhých a daleko více se o tato náboženství zajímají. V některých případech dávají těmto náboženstvím přednost před těmi, která v jejich vlastní kultuře převládají (Vojtíšek, 2007: 13–17).

Z. Vojtíšek ve své přednášce na FF UK v Praze uvádí, že tento určitý pocit nejistoty a snad i ohrožení vede k tomu, že vztah nových náboženských hnutí k většinové společnosti a jejímu způsobu duchovního života je nutně kritický. Nová náboženství jsou výrazem protestu proti stávajícím náboženským poměrům a svojí existencí, svými praktikami a svým provokativním výkladem světa jsou nazývány většinovou společností pejorativně sektou. Protest nových náboženských hnutí provokuje a odpuzuje většinovou společnost, ale pro některé lidi může být lákavý. Vojtíšek uvádí potřebu emancipace, kterou mohou pociťovat mladí lidé ke vztahu ke svým rodičům a hodnotám, které tradiční instituce (rodina nebo škola) zastávají (Vojtíšek, 2010).¹⁰

Protestní zaměření nových náboženských hnutí může těmto lidem poskytnout cíl jejich radikálního rozchodu s těmito hodnotami a nalézt si svoji vlastní životní cestu. Nová duchovní cesta poskytuje zpravidla ucelený obraz

⁹ Římští Židé označili podle Skutků apoštolů v rozhovoru s apoštolem Pavlem začínající křesťanství jako sektu (Profant, Štampach, 2000: 6).

¹⁰ <http://www.hopetv.cz/archiv-poradu/prednasky-2/doc-thdr-zdenek-vojtisek-th-d-o-sektach-1.html> 26. 6. 2013

světa a jistoty, která je lákavá pro adolescenty, nebo pro ty, kteří se ocitli ve složité životní situaci. Nová náboženská hnutí jsou schopna vytvářet prostředí bezprostředních vztahů, silné koheze a vzájemné podpory. Důsledkem bývá odcizení od zbytku společnosti a dělení společnosti na „my“ a „oni“. Nová náboženská hnutí mohou být pro osobnostní vývoj jedince po překonání složitých životních situací prospěšná. Potvrzují ji ti, co nová náboženská hnutí po krátké době opustili, neboť uzavřený obraz světa, jistotu ani podporu společenství již nepotřebovali (Vojtíšek, 2010).¹¹

Jako nová náboženská hnutí označujeme ta hnutí, jejichž vznik je motivován novou náboženskou ideou. Ovšem ne každá náboženská idea zaujme dostatečný počet lidí, aby vytvořili hnutí. Tak je možné, že některé skupiny zase rychle zanikají. Aby byla idea úspěšná, vždy vyžaduje nějakou osobnost, která je schopna zformulovat a rozšířit novou náboženskou ideu tak, aby oslovila určitou část společnosti a vystihovala určité duchovní potřeby části společnosti. Většinou se týká zanedbaných a opomíjených oblastí duchovního života a snaží se odpovídat na náboženské otázky, které dosud nebyly naplno vysloveny. Kolem zakladatelské osobnosti se vytvoří jádro těch, kteří se s novou ideou identifikují, a nové náboženské hnutí žije vlastním životem (Vojtíšek, 2007: 17).

Nová náboženská idea nemusí být nutně nová ve smyslu „nové náboženské hnutí“. Je třeba chápat ji relativně. Může se jednat o inovaci starších myšlenek pomocí jazyka, který ji nově vyjadřuje, např. pomocí metafor, nebo se v novém náboženském hnutí mohou mísit prvky různých náboženských tradic. Jako nová náboženská hnutí jsou označována také ta náboženství, která nejsou ve společnosti plně etablovaná. Nedosáhla ještě plného respektu a jsou tak považována za odchylná od normy, tudíž podivná a podezřelá (Vojtíšek, 2007: 17–20).

¹¹ <http://www.hopetv.cz/archiv-poradu/prednasky-2/doc-thdr-zdenek-vojtisek-th-d-o-sektach-1.html> 26. 6. 2013

Z. Vojtíšek nazývá nová náboženská hnutí alternativním náboženstvím, které jsou vůči společensky etablovaným náboženským společnostem jakousi protestní alternativou. Lidé se nemusí nutně stávat členy různých duchovních společenství, ale pouze konzumují duchovní produkty, např. uzdravení, příjem kosmické energie apod. Alternativní náboženství je jevem naprosto normálním, přirozeným, který se vyskytuje v každé době a v každé společnosti. Lidé nejsou spokojeni se stávajícím způsobem života, nejsou spokojeni se stávajícími etablovanými společnostmi, a proto hledají na své otázky odpovědi mimo tyto tradiční instituce. Z jejich strany se jedná o jakýsi protest, ve kterém zdůrazňují a provokují odlišnostmi, aby si jich okolní společnost všimla a aby tato nová náboženská hnutí získala podporu a sympatie pro svoji inovaci duchovního života. Příkladem protestního způsobu může být jiný obraz světa (např. Vesmírní lidé), odlišná teologie (svědci Jehovovi), odlišná kultura (hnutí Hare Krišna) či odlišná stupnice hodnot, např. náboženské hnutí Budhistů Diamantové cesty (Vojtíšek, 2007: 95–99).

V Encyklopedii nových náboženství (Patridge, 2006: 16, 20) je uváděn pojem „nové náboženství“ totožně s termíny „nová náboženská hnutí“, „okrajová náboženství“ či „alternativní náboženství“. Patridge zde definuje (2006: 15) všechna nová náboženství v tom smyslu, že vznikla, anebo nabyla na významu během 20. století. Ve shodě se Z. Vojtíškem zastává názor, že všechna nová náboženská hnutí byla do Evropy přenesena v 60. letech 20. století ze Spojených států do Velké Británie a odtud posléze na celý evropský kontinent. Rovněž se s Vojtíškem shoduje v názoru, že vymezit, která náboženství jsou uváděna jako nová náboženská hnutí, je komplexní problém, který nenalézá v akademické obci shodu. Jako příklad uvádí klasifikaci nových náboženských hnutí, kterou provedl náboženský sociolog Roy Wallis. Nová náboženství mohou být dle Wallise rozdělena do tří kategorií podle svého vztahu k okolní společnosti. První kategorii tvoří náboženství, která okolní společnost potvrzují. Tato náboženství přijímají hodnoty a cíle okolní společnosti a zároveň se snaží nabídnout účinnější

cestu k dosažení těchto hodnot a cílů, např. scientologie. Další kategorií tvoří náboženské skupiny, které okolní svět odmítají, neboť svým vlivem brání růstu duchovního života (Církev sjednocení, Rodina) a třetí skupinou jsou náboženské skupiny, které okolní svět zlepšují. Mezi tato náboženská hnutí řadí Wallis křesťanské náboženské skupiny. Tento model klasifikace se jeví jako problematický, neboť do třetí skupiny může být zahrnuta většina náboženství, ve kterých se mohou směřovat dvě i všechny tři kategorie (Patridge, 2006: 22–23).

4 CO JE SEKTA?

Termín sekta pochází z latinského *secta*,¹² které je odvozeno od slovesa *sequi* ve významu následovat. Původně označoval skupinu, radikálně odloučenou od náboženského nebo filozofického společenství, na jehož základě vznikla tím, že členové neuznávají bezvýhradně autoritu původních institucí, ale následováním vedoucího vytvářejí instituci novou. Pojem se rozšířil v křesťanské teologii vlivem latinského překladu bible a nabyl významu skupiny oddělené od církve kvůli nesprávnému učení – tzv. herezi (Velký sociologický slovník, 1996: 975–976).

Pojem sekta je přijímán spíše s negativní konotací a takto označené společenství nebývá zpravidla přijato většinou společnosti. Lze jej chápat i jako sociálně patologický jev, spojený v české společnosti s omezováním práv a svobod jedince, manipulací a ekonomickou kriminalitou (neplacení daní, vyžadování darů). Pro používání pojmu sekta jsou charakteristické dva přístupy. Jeden vnímá sektu jako malou náboženskou skupinu, odštěpenou od církve, druhý používá tohoto pojmu pro popis skupin, které se od společnosti izolují (Blažek, Pokorný, Telcová, 2002: 38).

Nelze stanovit jednoznačnou hranici mezi sektou, náboženstvím a církví. Nelze je proti sobě stavět protikladně, je spíše důležité vnímat to, jak jsou tyto

¹² Z lat. *Secta* – směr, škola, odvozováno od *sequor* – následuji, nebo *seco* – dělím.

náboženské organizace kvalitní a důvěryhodné, což se projevuje například chováním ke svým členům a jaké jeví pozitivní stránky vývoje. Žádná skupina by neměla být považována navždy za beznadějně sektářskou, ale ani za zcela bezchybnou (Vojtíšek, 1998: 26–27).

Štampach uvádí, že v současné době dochází v přístupu k náboženství ke generační náboženské změně. K postmodernímu kulturnímu životu patří jistá otevřenost vůči náboženským a duchovním zájmům. Náboženská obnova probíhá zejména v dnešní mladé generaci (v její vzdělanější části), a to návratem k tradičním náboženským směrům. Mezi mladými lidmi se objevuje návrat k motlitbě, víře, misijnímu nadšení a k charitativní službě. Hnutí v křesťanských církvích není možné dle Štampacha zaměňovat se sektami, ale lze je podle různých hledisek považovat za jev pozitivní. V některých hnutích se může objevovat fundamentalismus, uzavřenost, autoritářství, samozvané vedení a elitářství (Štampach, 1998: 166–168).

Nové náboženství spojuje Štampach se synonymem nové religiozity, nové spirituality či pseudonáboženským hnutím. Některé mají volnější uspořádání, tolerantnější přístup, anebo vykazují znaky typické pro sekty (např. závislost jejích členů na vůdci, izolaci před okolním světem apod.). Sekty a nová spirituální hnutí jsou výzvou pro světskou okolní společnost. Lidé unikají do fantazií a zvláštních nauk a praktik, pokud jim neukážeme, že ve svobodném, právním státě lze prosadit skutečně duchovní a mravní hodnoty (Štampach, 1994: 2–3).

Náboženství může působit na člověka pozitivně i negativně. V pozitivním smyslu dává jeho životu novou dimenzi, která přesahuje materiální svět, má pozitivní vliv na jeho psychiku, dává člověku smysl života a určitý směr. Stabilizuje nejen život jedince, ale i celé společnosti. Jednak garantuje platnost mravních norem a poskytuje určitý řád. Nabízí možnost, jak se vypořádat s různými životními problémy pomocí vyzkoušených rituálů. Náboženství může

být však zneužito. Může člověka deformovat, může nastolit řád, který bude přinášet utrpení a narušovat mezilidské vztahy. Negativní vliv může mít náboženská skupina, která zásadním způsobem manipuluje a deformuje život svých členů. Tyto skupiny bývají označovány jako sekty (Vágnerová, 2012: 697–698).

Náboženskou sektu lze definovat ze tří hledisek. Z historického hlediska jsou sekty náboženskými skupinami, které se oddělily od původní církve. Po určité době mohou některé z nich získat status církve, jako tomu bylo např. u adventistů. Vágnerová definuje se ze tří hledisek: Z teologického hlediska je učení sekty vytrženou částí náboženského učení, vyděleného z kontextu, která je absolutizována a interpretována jako samostatná věrouka. Z hlediska sociologie a antropologie jsou tyto skupiny definovány svým protispolečenským zaměřením, odmítáním majoritní kultury, společnosti a státu, včetně všech sociálních institucí, které k ní náležejí. Z pohledu sociální psychologie se jedná o totalitní způsob organizované skupiny s pevnou ideologií a vůdcem, manipulující veškerý život svých členů. Učení sekty bývá považováno za jediné pravdivé, typickým rysem je netolerantnost vůči jiným názorům. Ve vztahu k okolnímu světu platí přesvědčení o její prioritě, skupina se považuje za výlučnou a vyvolenou - např. svědkové Jehovovi považují sami sebe za jediné pravé křesťany (Vágnerová, 2012: 697).

Antropologie přistupuje k náboženskému hnutí jako k jednomu aspektu kultury. Náboženská přesvědčení a praktiky jsou důležité, protože mají ústřední význam pro organizaci našich společenských životů. Antropologové jen zřídka řeší otázku pravdy či nepravdy náboženských přesvědčení, autenticity nebo mravní hodnoty náboženských praktik (Bowie, 2006: 19).

Sektou mohou být označovány náboženské společnosti, které se odlišují učením, organizací a náboženskou praxí od svého mateřského náboženství či církve. Užívání pojmu sekta předpokládá existenci náboženského konsensu

především ve formě institucionalizovaného náboženství, z jehož hledisek lze sekty posuzovat jako nelegitimní či heretické, a vůči němuž naopak sekty vystupují kriticky. Sekty bývají popisovány na základě určitého způsobu chování, které je jim společné, jejich založení je autoritářské, uchylují se k „vymývání mozků“, vyvíjejí kolektivní nátlak či probouzejí pocit strachu a viny. Je nutné zkoumat jejich vliv na ohrožování lidské svobody a společnosti vůbec. Duch sektářství, tzn. postoj nesnášlivosti a nátlakem vyvíjení propagace není nutně ustanovujícím faktorem sekty a nepostačuje pro její charakteristiku (Gallagher, 1997: 21).

4.1 Hlavní identifikační znaky sekty

Centrem skupiny bývá charismatický vůdce, který vyžaduje naprostou věrnost a oddanost. Má autoritu jak nad učením sekty, tak nad praxí a členové poslušně přijímají jeho „pravdy“ bez zpochybňování. Chápání totožnosti a životní cíle jsou u nových jedinců nově definovány a mají smysl pouze ve spojení s vůdcem (Vágnerová, 2012: 697–698).

Vyznání, praxe a hodnoty sekty jsou v protikladu kultury společnosti. Staví se do role soupeře hlavních společenských institucí. Nejvíce je opozičním postojem sekt postižena rodina, kdy se jim jejich děti oddálily a zapletly se s různými extrémistickými skupinami. Daná sekta je ta jediná, která má pravdu, a proto opuštěním skupiny člověk ohrožuje svoje vlastní spasení. Přísně strukturované autokratické skupiny mají svá pravidla a zásady, jež plně ovládají konkrétní stránky života svých členů. V sektách není neobvyklé diktování stylu oblečení, délky vlasů a druhy povolených osobních ozdob. Sektářská hnutí kladou důraz na zkušenost, pocity a emoce. Platí to především o psychoterapeutických skupinách New Age a o skupinách s důrazem na sebezdokonalování. Subjektivismus má souvislost s anti-intelektualismem v tom,

že potlačuje racionální myšlení a snižuje hodnotu poznání a vzdělání. Sekty vyžadují naprosté přizpůsobení se zavedeným praktikám a věrouce. Proti vzpurným členům uplatňují sankce. Ti, co se přesně neřídí pravidly, mají příliš mnoho otázek, nebo se otevřeně bouří, jsou potrestáni, formálně vyloučeni, nebo požádáni, aby ze skupiny odešli (Enroth, 1994: 14–21).

Každá sekta dodržuje tři zásady psychického fungování skupiny. Jednak zásadu neodlišitelnosti jedince od skupiny, jedinec tak ztrácí jakoukoliv autonomii své existence a myšlení. Neexistuje možnost myslet individuálně, i když se myšlení jedince shoduje s myšlením sekty. Jedinec myslí uvnitř skupiny, neúčastní se života sektářské skupiny, ani vypracování jejího myšlení, stává se pouze tělem sekty. Každý náznak individualizace skončí vyloučením jedince ze skupiny. Díky zásadě soběstačnosti skupiny se rozvíjí její psychotická dynamika. Způsobuje postupnou a definitivní izolaci. Je vymezena hranicí mezi sektou a okolním světem. Ten je nejprve chápán jako nepříliš nutný, postupem doby jako nebezpečný a posléze jako agresivní. Zásada vymezování zvenku a zevnitř vede ke kvalifikování faktů, myšlenek a aktů. Vše, co je uvnitř, je prožíváno jako pozitivní, konstruktivní a životně dynamické. Vše, co je zvenku, je chápáno jako negativní, destruktivní a smrtící. Veškeré pozitivní cítění je soustředěno na upevnění jednotné skupinové iluze, veškeré negativní cítění je naopak projektováno na jedince, který je postupně od skupiny izolován a stavěn do role obětního beránka (Abgrall, 2000: 66–69).

Nezbytností, kterou musí sekta překonat ve své přesvědčovací práci, je nezbytnost překonat bariéru pravidla konfrontace. Jedinec musí sektě předložit informaci, v co sám věří. Zástupce sekty jeho odpovědi analyzuje a zde jsou nabízeny tři možnosti. Pokud nastává naprostý nesoulad mezi stoupenčovým přesvědčením a tvrzením donucovací sekty, je stoupenec okamžitě potrestán okamžitým zavržením. Nastane-li soulad, je použita metoda ve smyslu utvrzování v přesvědčení. Nejčastější situací je ta, kdy tvrzení sekty vyvolává

v jedinci otázky. V tomto případě sekta vypracuje komplexnější proceduru šíření svých názorů. Autokratické postoje sektářských skupin vedou u stoupence k několika typům negativního chování. Buď se nový stoupenec sekty uchýlí k pasivní poslušnosti a z jeho chování vyplyne apatie a odevzdaná poslušnost, nebo dá unaven věčným bojem a agresivitou skupiny průchod své vlastní agresivitě, což bude mít za následek okamžitou represi. Nejhorší okamžik může nastat, když se rozpoutá uvnitř skupiny agresivní tlak, který v podobě skupinového hněvu může skončit až vraždou či sebevraždou (Abgrall, 2000: 68–69).

5 ORGANIZACE SEKTY

Sekta je hierarchicky organizována a je podřízena jednoznačným a neměnným normám, které vyplývají z jejího učení. Skupinové normy a pravidla významným způsobem omezují základní práva jejích členů. Všechny role jsou vertikálně uspořádány podle míry moci a vlivu, kterou její nositel má. Nedochozí k vytváření podskupin, neboť tím by mohlo dojít k narušení hierarchie a ohrožení žádoucí podřízenosti jednomu vůdci. Míra autonomie poskytovaná řadovým členům je minimální. Aby se struktura i funkce skupiny uchovaly, bývá sekta sociálně izolovaná a zároveň je posilován strach z okolního světa. Kontakty jejích členů s kýmkoli mimo skupinu bývají zakazovány, nebo přísně vymezeny a kontrolovány. Sekty mívají vysokou kohezi, i když je tato soudržnost vynucena (Vágnerová, 2012: 698).

Sekta se rozvíjí kolem svého vůdce (tzv. guru) a pod jeho vlivem získává stále další stoupence. Stoupenci nemají stejný status, neudržují stejné vztahy s vůdcem a nemají stejné výsady. Existují dvě skupiny jedinců – nevědomé oběti manipulace a vědomí manipulátoři. Nevědomé oběti manipulace fungují podle

vzoru stáda, je jim odepírána jakákoliv individualizace a nastolen zákaz samostatného chování (Abgrall, 2000: 63–64).

Abgrall ve své knize Mechanismus sekt rozlišuje několik možností, jak mohou být jednotlivé sekty organizačně strukturovány:

Pyramidová struktura

Vědomí manipulátoři se strukturují do pyramid. Čím výš se v žebříčku dostanou, tím méně je tam členů, tím jsou členové spolehlivější a náročnější. Čím níže ve struktuře, tím je menší smysl pro morálku. Pro donucovací sekty je pyramidová struktura klíčová, je podmínkou donucování, neboť předpokládá hierarchizaci vědění, moci a výsad. Jedinec se dostává k informacím pouze prostřednictvím přímého nadřízeného. Postupovat vzhůru lze ve struktuře jen pomalu, stupeň po stupni. Takový systém je zaměřen na udržování jedince pod tlakem. Vzestupná cesta je jediným prostředkem, jak se dostat ke guruovi. Vzestup je chápán jako odměna za zásluhy a projevuje se získáním hodností a naturálních výhod, které mohou být v případě pochybení opět odebrány. U nového člena je nutné, aby byl vypěstovaný návyk zcela zpečetěn, což se může podařit pouze psychickou a finanční závislostí. Pyramidová struktura nabízí dvojí důvod, proč podporovat pocit soutěžení. Stoupenci sekty je vnuknut pocit hrdosti na postup v hierarchii a organizováním závislosti se posílí jeho pocit sounáležitosti. To má za následek, že v sektě pevně zakotvení manipulátoři jsou sami oběťmi manipulace (Abgrall, 2000: 63–64).

Pavučinová struktura

Jiné sekty fungují ve strukturách připomínajících pavučinu. Proplétá se v nich několik pyramidových struktur. Jedinec může postupovat v jedné pyramidě a stagnovat v druhé. Je však vždy závislý na hierarchii, ať je jeho stupeň povýšení jakýkoliv. Tomuto bludnému kruhu se vyhne jen nepatrná

menšina, která se pohybuje v kruhu blízkém svému vůdci.¹³ I když se může zdát, že jedinec je pro pyramidu nezbytný, je pouhou pojistkou v jiné struktuře. Při sebemenším nebezpečí proto může být obětován a nahrazen jiným jedincem (Abgrall, 2000: 65–66).

Struktura ve tvaru hvězdy

Guru zde znázorňuje střed a stoupenci obvod kruhu. Sdělení jdou z periferie do centra a naopak. Tak často fungují sekty, které se teprve rozvíjejí.¹⁴ Je v nich zajištěn přímý kontakt s guruem, který rozděluje energii každému členu. Velké a rychle se rozvíjející sekty se s touto strukturou spokojit nemohou, neumožňují totiž kontrolu absolutní moci (Abgrall, 2000: 66).

Sférická struktura

Je charakteristická pro katarzní¹⁵ skupiny. Neumožňuje efektivní kontrolu skupiny. I když se může integrovat do klasičtější sekty, nese s sebou riziko nestability. Většinou představují tyto skupiny prozatímní etapu, než je přetransformována do složitější pavučinové struktury (Abgrall, 2000: 66).

6 VŮDCE SEKTY – DUCHOVNÍ UČITEL?

Původní termín guru vznikl ze sanskrtského slova, který znamená ctihodný.¹⁶ Guru je tím, kdo učí a přivádí na cestu božího zjevení (Abgrall, 2000: 45). Abgrall rozlišuje čtyři základní typy vůdců. Jednak myslitele a učitele v ušlechtilém slova smyslu, což nevylučuje určité odchylky v ideologii a chování. Dále podvodníky, kteří umí využívat lidské důvěřivosti tím, že jí nabídnou „marketizované“ produkty a duševně choří, nejčastěji paranoici a

¹³ Např. scientologie (Abgrall, 2000: 65).

¹⁴ Např. spiritistické, modlitební a uzdravovací (Abgrall, 2000: 66).

¹⁵ Pozn.: Katarze – očištění duše, nebo vřazení minulých prožitků do souvislosti (Kolektiv autorů, 2002: 208-209).

¹⁶ V bráhmanském náboženství označuje duchovního učitele.

osoby trpící halucinacemi. Poslední skupinu tvoří osoby, které se od autentické osobní vize dostaly až k patologickému vnímání skutečnosti či k úmyslnému využívání nabytého poznání k určitým cílům (Abgrall, 2000: 46–47).

V sektách, které se vyznačují silnou citovou vazbou ke svému zakladateli nebo vůdci, dochází k jeho idealizaci. Životopis zakladatele nebo vůdce sekty se vytváří tak, aby korespondoval s velkými postavami světového náboženství. Někdy bývají vůdcům připisovány božské vlastnosti. Vůdce sekty bývá všudypřítomný, někdy je vytvořena nesmírně silná vazba mezi vůdcem a členem sekty, že je jedinec ochoten vložit svůj život do jeho rukou, či se za něj nechat obětovat (Büchnerová, 1999: 76, Abgrall, 2000: 54).

Duchovní vůdce je typickým reprezentantem tzv. charismatické autority. Je to autorita, která vzniká na základě víry stoupenců, že vůdce má nadpřirozené kvality. Tyto kvality a schopnosti pak stoupence zavazují k bezvýhradné poslušnosti, k vysoké oddanosti, k nekritickému přejímání postojů a k napodobování. Vůdce s charismatickou autoritou dokáže s pomocí svých stoupenců prezentovat novou náboženskou ideu tak silně, že přitáhne potenciální zájemce. Právě taková autorita dokáže semknout vznikající hnutí, dát mu jasný směr i vypořádat se s odpůrci. Na tomto základě vzniká celé hnutí.

Náboženský vůdce nemusí být nutně výjimečně inteligentní, přitažlivý ani výřečný. Tzv. „charmatizace“ vůdcovské osobnosti nastává tehdy, když budoucí vůdce dokáže vystihnout potřeby některých lidí a poskytne jim ideu, která těmto potřebám odpovídá. Pokud je tato idea sdělována s dostatečnou jistotou, vznikne u některých příjemců ochota ho „charmatizovat“ a připisovat mu nadpřirozené schopnosti a vlastnosti. Vznikne tak pevný vztah, který je založen na vzájemné podpoře a výměně. Vůdce poskytuje stoupeneci svými postoji a idejemi jistotu a orientaci ve světě, stoupenec svojí bezvýhradnou oddaností ujišťuje vůdce v přesvědčení, že jeho schopnosti jsou skutečně mimořádné. Tento vztah závislosti stoupence na jeho vůdci je většinou

společností často považován za nebezpečný. V některých případech tato nebezpečná závislost nevzniká působením vůdce na nevinné oběti, nýbrž vzniká jako důsledek vztahu, v němž vůdce může vytvářet a posilovat totální závislost stoupců pouze proto, že stoupci vytvářejí a posilují totální nadřazenost svého vůdce (Porterfieldová, 1997: 103-105, Vojtíšek, 2007: 65–66).

Nositel charizmatiké autority bývá považován za kompetentního pro to, aby rozhodoval o všech oblastech stoupcova života. Rozhoduje tak o jejich manželském a rodinném životě, vzdělání, pracovišti a pracovní kariéře, bydlišti, naplnění volného času, stravě, vkusu či stylu (Vojtíšek, 2007: 67).

Vůdcovo rozhodování ve „světských záležitostech“ má zřídka formu přímého rozkazu. Většinou to jsou nejbližší stoupci, kteří z pouhých náznaků odezírají vůdci preference, a pak je dobrovolně, ale závazně přejímají pro sebe a prostřednictvím vzájemného učení a potvrzování dále předávají ostatním. Ve skutečnosti se nejedná o nic jiného, než o přesvědčení stoupců, že mimořádné schopnosti jejich vůdce nejsou omezeny jen na náboženství, ale prostupují všemi oblastmi života. Nemůže tedy být nic prospěšnějšího, než důsledky těchto schopností respektovat a v co nejširší míře uplatňovat (Vojtíšek, 2007: s 63–69).

7 TYPOLOGIE NÁBOŽENSKÝCH SKUPIN

Náboženské skupiny mohou být různě zaměřené, kromě náboženského obsahu mohou mít politický, léčitelský, psychoterapeuticko-výchovný, nebo komerční charakter (Hassan, 1994: 68-68; Abgrall, 2000: 13-14). Mnohé z těchto skupin, i když jsou primárně náboženské, mohou zahrnovat i všechny ostatní složky. Jedním z kritérií, podle něhož je možná určitá diferenciacie náboženských skupin a sekt, je jejich vztah ke světu, jejich cíl směřování a způsob manipulace svých členů. Většina autorů užívá religionistického kritéria a rozlišuje tři základní dělení sekt (Vágnerová, 2012: 699).

Sekty s negativním postojem vůči světu zdůrazňují zvrácenost systému světa a nutnost být před ním uchráněn. Mají sklony odloučit své věřící z širší společnosti a vytvořit tak oddělený, komunitní životní styl (Hare Kršna, Boží děti). Sekty s lhostejným přístupem ke světu sekulární společnost tolerují, avšak své věřící povzbuzují, aby ve světě usilovali o čistší a duchovnějši život. Členové takových skupin se stýkají mezi sebou navzájem, nezřizují oddělené komunitní systémy. Podílejí se normálně na světských činnostech, jako vzdělávání či zaměstnání (např. Církev sjednocení). Mezi sekty, které „zkrášlují“ svět (Scientologická církev) patří takové skupiny, které vědomě usilují o posílení svého potěšení z účasti na životě širší společnosti. Jejich nejvyšším cílem je proměna a zlepšení sebe sama (Enroth, 1994: 19–20).

Fundamentalistické sekty se vyznačují snahou o propagaci, která se projevuje vytrvalými návštěvami po domech, rozšiřováním velkého množství biblí, časopisů a knih; přítomností a vypočítavou pomocí při osobních či rodinných krizových situacích (Gallagher, 1997: 30).

Sekty, které citově, sexuálně nebo jinak fyzicky ohrožují své členy, říkáme škodlivé, destruktivní nebo nebezpečné. Destruktivní sekty lze rovněž definovat jako skupiny s utajenou mocenskou organizací, která se snaží podvodným lákáním nových členů o úplnou vládu nad myšlením svých členů (Porterfieldová, 1997: 19).

7.1 Sekty s kořeny v křesťanství

Křesťanství je v současné době s více než dvěma miliardami křesťanů největším světovým náboženstvím. Zatímco na Západě ustupuje, v Africe a v některých částech Asie a Latinské Ameriky je jeho nárůst obrovský. Křesťanství tak přichází do kontaktu s mnoha jinými náboženstvími a kulturami. To vede často ke vzniku nových domorodých náboženství, nebo nových synkretických náboženství, vycházejících z křesťanství. Na světě je mnoho

nových forem náboženství a spirituality, které jsou křesťanské, odvozené od křesťanství, nebo které vznikly reakcí na expanzi křesťanství. Z některých se staly hlavní větve křesťanské církve, zatímco jiné skupiny se staly velkými mezinárodními alternativními výrazy křesťanství, a to i navzdory tomu, že je hlavní církve jako křesťanské neuznávají (Partridge, 2006: 31).¹⁷

7.1.1 Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů – „mormoni“

Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů vychází z hnutí, které je obecně nazývané mormonismus. Bylo založeno roku 1830 Josephem Smithem v USA. Na začátku 21. století mělo asi 11,5 milionů členů (Vojtíšek, 2004: 89).

Vůči jiným křesťanským směrům se tato „Církev“ vymezuje tím, že sama sebe považuje za jedinou křesťanskou církev schválenou Ježíšem Kristem, od něhož odvozují svůj původ a učení. Mormoni považují za kanonické spisy Bibli, Knihu Mormonovu, Nauky a smlouvy - výroky J. Smitha a jeho následovníků a spis Drahocenná perla - výběr zjevení, překladů a rukopisů J. Smitha, přeložených ze starých egyptských pergamenů (Partridge, 2006: 32–35).

Součástí nauky je učení, že Bůh má tělo z masa a kostí a že se člověk po smrti takovým bohem stane, dostane svou planetu, kde bude vládnout s množstvím nebeských manželek a plodit nebeské děti. Podle mormonů má každý možnost stát se i po své smrti mormonem za podmínky, že se někdo živý dá za mrtvého zástupně pokřtít. Je k tomu však důležité znát datum narození a smrti zemřelého. To vysvětluje, proč svatí posledních dnů studují rodokmeny.¹⁸

¹⁷ Např. Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů (mormonismus), nebo společnost Svědků Jehovových (Partridge, 2004: 16).

¹⁸ Mormoni navštěvují po celém světě matriky a farní úřady, kde fotografují matriky na mikrofilmy. Ty pak ukládají v největším genealogickém archivu na světě u města Salt Lake City ve státě Utah. Archiv je vybudován jako tunel v žulové skále a je schopen odolat i atomové válce. Podle těchto záznamů se pak mormoni dávají zástupně mnohonásobně křtít. Tímto způsobem se stali mormony téměř všichni prezidenti Spojených států (Novotný, Vojtíšek, 1994: 2-3).

Genealogie jim poskytuje údaje pro své chrámové obřady za ty, co nikdy nepatřili k církvi (Wiebeus, 2006: 64–66).

V čele církve stojí tzv. prezident, nazývaný též „žijící prorok“. Je považován za neomylného a může rozhodovat ve všech otázkách. Jeho výroky jsou nadřazeny slovům Bible podle zásady, že žijící prorok je důležitější než mrtvý prorok. Z tohoto důvodu je vyžadována naprostá poslušnost „žijícímu prorokovi“. Mormoni věnují velké množství energie a financí na své misie. Vysílají do světa množství mladých mužů na osmnáctiměsíční misijní službu. Před vykonáním této povinnosti jsou zasvěceni v chrámu do plného členství. Při této příležitosti dostává každý mormon zvláštní bílé spodní prádlo (tzv. garment), které nosí 24 hodin denně až do své smrti. Má ho ochránit před zlem a nemocemi (Novotný, Vojtíšek, 1994: 1–3).

Dalšími charakteristickými rysy mormonů je zákaz požívání alkoholu, zákaz kouření, zdržují se pití kávy a čaje, omezují se v konzumaci masa. Povinností každého mormona je odvádění desetiny příjmu církvi. Je kladen důraz na vzdělání - nezanedbatelný počet mormonů je ve funkcích státní správy, dále na sport a kulturu. V mormonské komunitě bylo nakázáno mnohoženství. Pluralitní manželství bylo zavedeno Josephem Smithem roku 1852. Polygamie vyvolala velkou vlnu nevole z řad představitelů Spojených států, kteří hrozili zabavením mormonských chrámů. Navíc se polygamie neslučovala s legislativou spojených států, proto bylo mnohoženství roku 1890 zrušeno. Z pohledu veřejnosti zůstává často polygamie hlavním určujícím znakem mormonského hnutí (Novotný, 1998: 2–3).¹⁹

Počátky církve v České republice jsou datovány od roku 1884, kdy přijel z Vídně první misionář. Pro své kázání byl uvězněn a poté vykázan ze země. Další misionářská mise přišla o 45 let později, ovšem po začátku 2. světové války

¹⁹ Toto nařízení je součástí mormonského svatého Písma – 132. oddíl Nauk a smluv. Více Novotný, T. (1998).

byla německou armádou přerušena a misionáři evakuováni. V roce 1946 se misionáři zpět do naší republiky vrátili, ovšem brzy byla tato církev komunistickou vládou 6. dubna 1950 zakázána. Opětovného uznání církvi se dostalo až v roce 1990. V současné době je na území České republiky přibližně okolo 2200 členů.²⁰

7.1.2 Svědkové Jehovovi

Svědkové Jehovovi jsou v České republice nejrozšířenější sektou. Jelikož před úřady zapřeli své nauky rozporné s našimi státními zákony, podařilo se jim v roce 1993 získat oficiální registraci. V České republice má tato společnost registrováno kolem 240 sborů, v nichž je registrováno okolo 15 tisíc členů (Štampach, 1994: 7).

Svědkové věří v jednoho Boha, jehož nazývají „Jehova“. Odmítají učení o Trojici, jediným všemocným je „Jehova“. Velká budoucí naděje, k níž se všichni svědkové upínají, je příchod konce tohoto světa, tzv. Armagedon – světová atomová válka, při které přežijí na Zemi pouze Svědci Jehovovi. Poslední výpočet konce světa byl naposledy vypočten např. na rok 1975, svůj omyl přiznala organizace v roce 1980 (Vojtíšek, 2004: 98). Svědkové Jehovovi věří v posmrtnou existenci, ta však nenastává ihned bezprostředně po smrti. Ke vzkříšení dojde až po Armagedonu, kdy Bůh odstraní zlo a lidi, kteří činí zlo na Zemi (Nešporová, 2004: 48–49).

Centrum společnosti je v Brooklynu. Odtud plynou všechny tiskové aktivity – knihy, traktáty a především časopis „Strážná věž“²¹ – v něm je formulována oficiální nauka, svědkové ji pak čtou na svých shromážděních. Výroky tohoto časopisu jsou pro všechny závazné, jedná se o praktický návod, jak co dělat a co si myslet (Fojtíček, 1997: 49).

²⁰ <http://www.cirkev-jezise-krista.cz/informace-o-cirkvi/cirkev-v-ceske-republice/historie-cirkev-v-ceske-republice.htm> (4. 3. 2013)

²¹ *Strážná věž* vychází dvakrát měsíčně, je překládána do 106 jazyků v nákladu 18. mil. výtisků. Pro nečleny církve vychází např. časopis „*Probudte se*“ (Fojtíček, 1997:49).

Společnost je přísně organizována, hierarchie je precizně strukturovaná. Na spodním stupni stojí členové pověřeni tzv. „polní službou“. Jedná se o určitý počet hodin, který musí každý Svědek strávit šířením učení, navštěvováním lidí, rozdáváním různých tiskovin apod. Misijní aktivita je v současné době viditelnější, než byla kdy v minulosti (Wiebeus, 2006: 87–88).

Mezi typické znaky učení svědků je odmítání transfuze krve (dle Svědků je duše člověka v krvi), pohrdání křesťanským symbolem kříže, odmítání vojenské služby. Svědci neslaví Vánoce, Velikonoce a narozeniny. To jim dodává pocit sounáležitosti uvnitř organizace a pocit zvláštnosti, který právě sekty potřebují a že pro tuto zvláštnost určitým způsobem nějak „trpí“ (Vojtíšek, 1998: 72–73).

7.1.3 Církev sjednocení – „moonisté“

Sdružení Ducha svatého pro sjednocení světového křesťanstva, zvané též Církev sjednocení, založil v roce 1954 Korejec Sun Myung Moon. Stoupenci jsou nazýváni podle svého zakladatele moonisté (Tycho, 2001: 204).

Pramenem nauky je bible a Moonova kniha „Principy“. Dle její nauky se měl Ježíš stát Mesiášem tím, že by plodil nové potomky. Jelikož byl ukřižován, na jeho místo byl povolán nový Mesiáš Moon, kterému se podařilo mesiánské poslání splnit. Plození nového lidstva řídí tento údajný „Mesiáš“ tím, že ze členů sekty sestavuje manželské páry. Stoupenec dosáhne dokonalosti vhodným sňatkem a založením rodiny, což je podmínkou ke vstupu do církve a náhradou křtu. Vhodné partnery vybírá napříč národy a rasami sám Moon. Tato rasově smíšená manželství mají dát vznik zvláštní vyšší rase, která ovládne tento svět (Tycho, 2001: 208–209).

Při získávání nových členů je pro moonisty typické tzv. bombardování láskou. Lichotky, vlídnost a pozornost působí na potenciálního stoupence velice kladně. Ten je pak pozván na několik seminářů, kde je mu za pomoci nejrůznějších metod vykládána nauka komunity. Nezřídka využívají i psychický

nátlak a hypnózu. Mladí stoupenci jsou někdy i odlákáni od rodin do ciziny, kde jsou ponecháni bez prostředků na cestu zpět. Moonisté mají propracovaný systém získávání stoupců, kdy si o případném kandidátovi zjišťují podrobné soukromé informace a nauka je jim sdělována odstupňovaně tak, aby byli psychologicky připraveni ji přijmout (Vojtíšek, 2004: 112–114).

Hnutí se stalo příkladem, který je doposud využíván při kritice nových náboženských hnutí jako destruktivní kult či nebezpečná sekta. Společenství je kritizováno, že při získávání nových členů používá nemorální nátlakové metody, pro které se ujal termín „brainwashing“ – vymývání mozků. Předmětem kritiky jsou jejich semináře, na kterých jsou využívány neetické techniky, jako „bombardování láskou“, zbavování svobodné vůle a podřizování cílům skupiny. Společenství vykazuje prvky manipulativní skupiny (Lužný, 2004: 96).

Společenství vystupuje pod mnoha názvy, např. „Nová společnost pro ekumenická bádání“, „Náboženské sdružení mládeže“ apod. V Praze působí tzv. „Studijní centra“ (Štampach, 1994: 7).

7.1.4 Rodina

Tato sekta nesla dříve název „Rodina lásky“, a ještě dříve „Děti Boží“ (Fojtíček, 1997: 51).

Toto společenství, vyšlé z hnutí hippies, založil na pomezí 70. let David Berg ve Spojených státech. Jeho nauka vychází z křesťanství, ovšem z Bible jsou v jeho učení vytrženy jen některé převyprávěné příběhy vytržené z kontextu. V „Rodině“ je zdůrazňováno, že prvním Božím příkazem bylo „Plodte se a množte se“. Proto je kladen velký důraz na sex, který prolíná učení a praxi této náboženské skupiny. Noví členové jsou získáváni prováděním misie ve formě tzv. „Flirty Fishing“²² prostřednictvím prostituce, která bývala dříve hlavním zdrojem příjmů této skupiny. Vykoupení dle jejich nauky spočívá v tom, že to, co

²² Český překlad „laškovné rybaření“ (Vojtíšek, 1998: 57).

je obecně považováno za smilství nebo cizoložství, je podle nich osvobozeno od hříšnosti a mezi členy sekty slouží volný sex k vzájemnému potěšení (Vojtíšek, 1998: 56–58).

V učení je vyzdvižována sexualita, biblické výroky jsou chápány čistě v sexuálním smyslu. V počátečním životě sekty docházelo mimo prostituce ke zneužívání dětí, incestům, dětské pornografii a podobným sexuálním deviacím. Z tohoto důvodu byla v různých zemích světa činnost zakázána, nebo alespoň omezována. Zakladatel hnutí žije v ilegalitě, vyznavači na Západě žijí v komunitě stále se zabaleným zavazadlem, aby v případě zásahu policie mohli kdykoli utéct. Rodičům, kteří jsou členy „Rodiny“ jsou odebírány děti, aby je stát uchránil před tímto nebezpečím (Vojtíšek, 1998: 56–58).

„Nic na celém světě není špatného na sexu...Nezáleží na tom, s kým, kdy, v jakém věku, v jakém příbuzenském poměru ani jakým způsobem“ (Novotný, Vojtíšek, 1994: 19).

V České republice v rámci náboženské svobody však působí tato sekta zcela svobodně. Neexistuje zákon, který by činnost této náboženské skupiny omezoval, nebo zcela zakázal. Sekta je v naší republice prezentována jako křesťanská misijní organizace, která je dobře známa distribucí pestrobarevných obrázků, na kterých je zobrazen mladý pár, držící se za ruce (Novotný, Vojtíšek 1994: 17-18; Fojtíček, 1997: 51).

Sekta působí dojmem neformálního hnutí, nestojí o státní registraci, neuvádí své sídlo a žádné konkrétní údaje.

Na závěr této kapitoly lze konstatovat, že z uvedeného přehledu vybraných náboženských skupin vykazují některé skupiny sektářské znaky. Pokud porovnáme jednotlivé znaky a rysy, které jsou pro danou náboženskou skupinu charakteristické, zjistíme, že mezi sekty nebezpečné můžeme zařadit např. Církev sjednocení. Sekta využívá při svých náborových seminářích nátlakových metod, tzv. brainwashing – vymývání mozků, jež je spojeno s psychickou manipulací, která je pro člověka určitě nebezpečná. Společenství

vykazuje prvky manipulativní skupiny. Nebezpečnou skupinou se rovněž jeví náboženské hnutí Rodina. Činnost této skupině byla zakázána, přesto její členové žijí v ilegalitě. V České republice zákonem zakázaná není. Členové společenství žijí v komunitě. V učení je vyzdvihována sexualita, biblické výroky jsou chápány čistě v sexuálním smyslu. V počátečním životě sekty docházelo mimo prostituce ke zneužívání dětí, incestům, dětské pornografii a podobným sexuálním deviacím.

7.2 Sekty, vycházející z východních duchovních tradic

7.2.1 Haré Krišna

Hnutí Haré Krišna se v 60. letech minulého století rozšířilo na Západ jako nové náboženské hnutí. Své kořeny má v hinduismu, dnes je uznávaným indickým náboženstvím, a to dokonce i samotnými Indy. Jedná se o směr, který uctívá indického boha Višnu a jeho vtělení v Kršnovi, jehož považuje za nejvyšší osobnost božství (Vojtíšek, 2004: 323–324).

Jeho naučnou literaturou jsou védské posvátné texty, především Bhagavadgita a Prabhupádův překlad s komentářem (jiné překlady nejsou uznávány). Za nejvyšší cíl je považováno dosažení čisté oddané služby Kršnovi, k tomu pomáhá védský společenský systém založený na existenci čtyř společenských tříd a čtyř duchovních stavů. Členové hnutí věří, že se po smrti jejich duše reinkarnuje. Proto způsob života, který vede člověk v tomto světě, ovlivní podobu jeho života příštího, jedná se o karmický zákon (Tycho, 2001: 197–200). Oddaní Kršny vnímají smrt jako nejdůležitější okamžik života. Věří totiž, že smrtí existence nekončí, neboť duše je nezničitelná a věčná a právě v okamžiku smrti se rozhoduje o jejím dalším osudu. Pokud člověk v okamžiku smrti myslí na Kršnu, dosáhne konečného cíle a blaženosti (Nešporová, 2004: 49–50).

Duchovního pokroku se dosahuje třemi „cestami osvobození“ – cestou poznání, cestou konání a cestou milující oddanosti Bohu Kršnovi. Člověk se

osvobozuje od koloběhu života odříkáním posvátné mantry²³ a tím osvobozuje mysl, jejíž rozpoložení a naladění určuje náš budoucí směr vývoje.²⁴

„Osoba, která v hmotném světě není ovlivněna dobrem či zlem, které ji může potkat, a nechválí ho ani jím neopovrhne, setrvává neochvějně na úrovni dokonalého poznání“ (Bhagavad-gítá, 1998: 129).

Mezi základní zásady v hnutí je vyvarování se jedení masa, ryb a vajec. (člověk, který takovou potravu jí, se podílí na násilí na zvířatech a nemůže dosáhnout žádného duchovního pokroku). Dále vyvarovat se hazardu, neboť přináší úzkost a podněcuje u lidí chtíč, hněv, závist a chamtivost. Zákaz používání omamných látek, neboť drogy, alkohol, tabák a káva zatemňují mysl. Čtvrtou a poslední zásadou je nedovolený pohlavní styk, povolen je pouze k početí potomka (Bhagavad-gítá, 1998: 924–925).

Oddanost bohu Kršnovi znázorňují stoupenci zvláštními symboly na těle z hlíny, dovezené z Indie. Muži si holí hlavu, nechávají si jen úzký proužek (šikhu), jako symbol odříkání. Specifickým symbolem je klasický indický volný oděv. Ženy nosí tradiční indické sári. Vdané ženy mají na čele červenou tečku (Vojtíšek, 1998: 48–49).

Hnutí Haré Kršna našlo v České republice po roce 1989 své příznivce, legalizováno bylo Ministerstvem kultury ČR 7. února 1990. V té době začalo vydávat svůj časopis „Návrat k Bohu“ a zahájilo vlastní překladatelskou a nakladatelskou činnost. Hlavním ústředím hnutí je chrám v Praze, kde sídlí rovněž Centrum pro vědecká studia, která se zabývají osvětovou činností. Mezi další střediska patří ekologická farma Kršnúv dvůr a dvě vegetariánské jídelny v Praze. Další chrám byl vytvořen v Lutotíně na Prostějovsku (Vojtíšek, 1998: 48-49). Na ekologické farmě Kršnúv dvůr probíhal od roku 1994 projekt školy

²³ Mantra je posvátná myšlenka, formulovaná do krátké věty s duchovním významem – mahámantry. (*Haré Krišna, Haré Krišna, Haré Krišna, Haré Haré, Haré Ráma, Haré Ráma, Ráma Ráma, Haré Haré*). Každý člen hnutí musí tuto mahámantru odříkat minimálně 1728x denně – tzv. džapování (Tycho, 2001: 199).

²⁴ <http://harekršna.cz/cvs/menu/filozofie/mantry> (7.3.2013).

tzv. gurukuly²⁵. Jednalo se o formu domácího vyučování pro děti členů hnutí. Žádost o zařazení gurukuly do sítí škol a školských zařízení byla za ministra Ivana Pilipa odmítnuta z důvodu malého počtu dětí (Fárek, 2001: 20–22).

7.2.2 Transcendentální meditace

Transcendentální meditací je obecně míněna metoda meditace, která navazuje na tradici jógy. Vychází z hiundistického náboženství, jejímž zakladatelem je Maharishi Mahesh Yogi (Velký mudrc). Nejprve působil v indickém Madrásu, poté se rozhodl šířit transcendentální meditace do Spojených států a následně i do Evropy (Vojtíšek, 1998: 74).

Stoupenec tohoto hnutí si může vyznávat své vlastní náboženství, nebo dokonce žádné. Využívá pouze metody meditace k dosažení např. vyšší inteligence, duševní harmonie, zbavení se strachu, osvobození od psychosomatických chorob, lepší spánek, znásobení životní energie; stejně jako například osvobození se od závislosti na nikotinu, alkoholu a drogách. Stoupeneci rovněž věří, že se mohou stát neviditelnými, procházet zdí a být zcela nezávislí na fyzikálních zákonech (Tycho, 2001: 220–221).

Hlavním cílem transcendentální meditace je trvalá změna ve vnímání světa cestou meditace. Rozum je zatlačen do pozadí ve prospěch mystické zkušenosti, která se stává prostředkem ke konečnému pochopení pravdy (Procházka, 2004: 53).

Učení vychází z nauky, jež hlásá, že lidská mysl touží po štěstí. Aby ho docílila, musí dosáhnout vyššího stavu, než jsou její tři přirozené stavy, jako je spánek, snění a bdělost. Musí transcendentovat do stavu čtvrtého, a to do stavu blaženosti. Toho lze dosáhnout pouze meditačními praktikami. Meditace je založena na mantře, v tomto případě se jedná o tajné slovo, které zná jen zasvěcenec. Nesmí ho nikomu prozradit, jinak se moc mantry obrátí proti němu

²⁵ Pozn.: gurukula – místo, kde je přítomen duchovní učitel (Fárek, 2001: 21).

samotnému. Toto tajné slovo musí zasvěcenec opakovat několikrát denně (Novotný, Vojtíšek, 1994: 31–32).

Štampach (1994: 11) uvádí, že metoda transcendentální meditace využívá adepta k podřízení se „božskému guurovi“ prostřednictvím praktik, které vedou k rozšíření vědomí, rozvoji tvůrčích schopností, zlepšení zdraví, k větší výkonnosti apod. Kromě meditační praxe vyhlašuje tato společnost ve svých reklamních a informačních centrech cíl ovládnutí světa pomocí psychických sil.

V České republice existuje jen několik desítek stoupenců tohoto hnutí. V Liberci působí v této době Společnost Maharashiho védské univerzity. Tato společnost využívá transcendentální meditace k ozdravení města a pro snížení jeho kriminality. V Praze působí Strana přírodního zákona, nebo občanské sdružení Globální země světového míru. Terčem kritiky je údajná škodlivost této techniky, rovněž také mimořádná finanční náročnost zasvěcení a kurzů a okázale luxusní život svého zakladatele (Vojtíšek, 2004: 323).

7.3 Sekty a náboženská hnutí se znaky západního esoterismu

Některá náboženství mají mimo úroveň, která je dostupná všem svým stoupencům, nauky, obřady a praktiky jen pro „vybrané“. K esoterismu se člověk dostává příslušným zasvěcením. V těchto směrech je těžké odlišit opravdovou hloubku od náhražek. Západní esoterismus se orientuje na náboženství v západním světě. Čerpá esoterní prvky z křesťanství (zejm. mystika a hnutí o grálu), z judaismu a antických náboženství Egypta, Řecka, Malé Asie a Říma (Vojtíšek, 1998: 14–15).

K hnutím s prvky západního esoterismu patří rosikrucianství, podobné kořeny jsou připisovány i svobodnému zednářství, které konkrétní náboženské směry svých členů neodmítá, a samo se nepokládá za náboženské hnutí.²⁶

²⁶ Rosikrucianům a svobodným zednářům je kritiky vyčítáno utajování a elitářství (Vojtíšek, 2007: 142–143).

Rovněž spiritismus, černá magie, satanismus a antroposofické hnutí vykazují prvky esoterismu s okultními²⁷ zájmy (Vojtíšek, 2004: 146–147).

7.3.1 Satanismus

Satanismus je fenomén, který stojí na pomezí alternativní religiozity. „Satanisté“ nemají společnou posvátnou knihu, společného vůdce, dokonce ani společnou víru v existenci reálného satana. Jediné, co je spojuje, je protest proti společnosti, vyjadřovaný pomocí satana.²⁸ Satan nemusí být chápán osobně, ale pouze jako symbol zla (Vojtíšek, 1998: 63).

Protest proti západní společnosti byl po dlouhá staletí protestem proti většinovému křesťanskému náboženství. Někteří satanisté uctívají Satana jako reálně existující duchovní bytost, tzn. uctívají satana formou motlitby, vzývání oběti apod. Vrcholem bývá černá mše, v minulosti spojená s hrůznými zločiny. Mohou provádět i rituály, včetně krvavých obětí²⁹ (Vojtíšek, 2004: 169).

Ovšem je daleko více satanistů, kteří protestují proti křesťanské morálce a v satana jako duchovní bytost nevěří. Křesťanskou morálku považují za pokryteckou, slabošskou a škodlivou. Hlásají víru v člověka, který není spoután žádnými omezeními. Proti solidaritě staví egoismus, proti odpuštění odplatu, proti společenským normám přírodu a její boj o přežití. Satan je pro tyto lidi symbolem volnosti a přirozenosti i původcem veškeré změny a pokroku (Vojtíšek, 1998: 64).

Prokop Remeš uvádí, že satanismus není sekta, není to organizace s jednotnou strukturou. Jedná se spíše o hnutí, podle něhož vznikají jednotlivé skupiny a posléze opět zanikají, bez vazeb na skupiny předcházející. Satanismus rozděluje to tří hlavních proudů – jako proud antináboženský, antimorální a antikulturní, který je v našich podmínkách nejpočetnější. Zahrnuje jedince i skupiny, kteří vyznávají svoji verzi satanismu, jehož rituály si tvoří sami na

²⁷ Pozn: Okultismus – z latinského *occultus* – skrytý (Vojtíšek, 2004: 145).

²⁸ Pozn.: satan – z hebrejského *sátán* – protivník, odpůrce, žalobce. Je postavou židovské víry a křesťanské víry, v níž je odpůrcem Boha (Tycho, 2001: 235).

²⁹ I v České republice se našly oltáře s kosterními pozůstatky malých zvířat (Remeš, 1998: 11).

základě četby o tomto tématu. Za posledních 20 let se zvýšil zájem o hudební skupiny, jejichž symbolika i tvorba propaguje démonická témata smrti, zatracení a násilí (Remeš, 1998: 10–13).

Vůdčí osobností jedné z forem českého satanismu je hudebník a zpěvák skupiny Root Jiří Valter. Je delegován jako jediný velekněz v Čechách a celé Evropě. V roce 1991 založil v Brně českou pobočku celosvětové Církve Satanovy, on je jediným vůdcem a jeho výsadou je provádět satanský křest. V církvi neexistuje žádná hierarchie, satanismus odmítá drogy (Remeš, 1998: 13).

Jiří Valter neuznává žádné náboženství, které člověka k něčemu nutí, zakazuje, povoluje, či nepovoluje. S výjimkou satanismu. On sám uvádí, že název Církve Satanova je pouhá promyšlená provokace vůči církvi Vatikánu jejím zakladatelem La Veyem. Hlavní satanistické heslo „Dělej si, co chceš“ nemá určité hranice, ale jak uvádí Valter, satanské rituály nejsou v žádném případě krvavé. Je jich celkem dvanáct, jsou popsány v Satanské bibli (Dvořáková, 1998: 18–20).

Pro vstup do sekty nejsou žádné podmínky. O přijetí nových členů pečlivě rozhoduje J. Valter na základě vyplněného dotazníku, fotografie a životopisu. Pouze on sám smí rozhodnout, kdo bude přijat, ročně přijme asi dvacet nových členů. V Čechách má toto hnutí stovky členů, ve světě je jich okolo dvou miliónů. Uvádí, že mezi satanisty je i mnoho umělců, politiků a vědců, kteří se stali slavnými proto, že šli tvrdě, nekompromisně a egoisticky za svým cílem (Dvořáková, 1998: 18–20.)

Mezi symboly satanismu patří pentagram, často obrácený špicí dolů. Častým symbolem bývá i číslo 666, což je pravděpodobně šifrou za pronásledovatele křesťanů císaře Nerona (Vojtíšek, 2004: 171).

Jsou vedeny časté diskuze o míře společenské nebezpečnosti satanismu. Na jedné straně je chápán jako nezávažný exhibicionistický projev některých jedinců, druhým extrémem může být podcenění skutečnosti, že silácká satanská

póza může být široce nakažlivá, a to zvláště pro mladé muže a ženy, kteří žijí ve společensky neuspokojivém postavení (Vojtíšek, 2004: 171–172).

7.3.2 Hnutí grálu

Náboženská společnost hnutí Grálu nepřichází do naší země za Západu, jak tomu bylo u většiny nových náboženských hnutí. Jeho zakladatelem byl Němec Oskar Ernst Bernhardt, známý pod jménem Abd-ru-shin - Syn Člověka. Ve svém učení vychází z esoterních tradic. Základem jeho obrazu světa jsou různé úrovně hmotnosti. V nejnižší se nacházíme nyní jako lidé a svým poznáním a dobrou morálkou se dostaneme do úrovně nejvyšší – duchovní. Bůh je v tomto náboženství jako garant neměnných zákonů. Nejdůležitější z nich jsou tři, zákon tíže (čím přizemní jsou naše myšlenky, tím hlouběji v úrovni hmotností klesáme), zákon přitažlivosti říká, že za všechny činy, které se nám v životě přihodí, si můžeme sami a třetí zákon zvrátneho působení znamená, že všechny naše činy a myšlenky nemohou zůstat bez následků. Vědomím respektováním těchto zákonů může naše duchovní cesta vést vzhůru. Tuto záchranu zvěstoval Ježíš, ale přišlo lidstvo a zavraždilo jej (Vojtíšek, 1998: 45–46; Vojtíšek 2004:180–181).

Na svých internetových stránkách³⁰ se hnutí Grálu představuje jako volné společenství s minimální organizační strukturou. Ve skutečnosti působí hnutí jako náboženská organizace v ještě pevnější struktuře, než je tomu mezi náboženskými skupinami obvyklé. K této pevnosti přispívá nezvyklá míra sociální kontroly, značný tlak na konformní jednání a chování, kladen je důraz na oblečení, spisovnou mluvu, důsledné vykáání (někdy i mezi manželskými páry) a snahy být v každém ohledu vzorem pro ostatní. Důvěru veřejnosti oslabuje skutečnost, že pobožnosti hnutí Grálu nejsou veřejná (Vojtíšek, 2004: 183–184).

³⁰ <http://www.hnutigralu.cz/nadace-statut-struktura.php>. 1. 7. 2013

Území České republiky je pro hnutí Grálu silnou oblastí, první společnost u nás vznikla v roce 1932 pod názvem Přírodní filozofický kruh sv. Grálu, později totalitním režimem zakázáno, v roce 1990 opět oficiálně povoleno. Hlavním úkolem hnutí Grálu v České republice je zajištění pobožností pro stoupence o nedělích a svátcích. Tzv. kruhy Grálu existují v mnoha městech republiky.³¹ Šířit Poselství Grálu je hlavním úkolem hnutí. Jejich okruh působnosti zahrnuje pobožnosti a slavnosti Grálu, podporu přednášek, diskusních večerů, seminářů, předčítání, poslech vážné hudby, akce pro děti a mládež, výstav, koncertů apod.³²

7.4 New Age – Hnutí nového věku

Zájem o esoterismus dosahuje v západní civilizaci v různých dobách různé intenzity. V osmdesátých letech 20. století došlo na světové scéně ke zlomu. Objevila se řada náboženských směrů, hnutí a center, která vyhovují vlně zájmu o náboženství daleko více než dosavadní náboženské instituce (Vojtíšek, 2007: 151–153).

Esoterismus je schopen přinášet lidem odpovědi na jejich duchovní otázky prostřednictvím spojení západní civilizace s ostatními náboženskými směry různých civilizací. Vznikají nové proudy, které nemají žádné autoritativní vůdce a nedopouštějí se psychické manipulace. Tyto směry sdílí většinou stejnou víru, avšak nevydávají se za výlučné nositele pravdy a nekonkurují si. Nemají tendence vytvořit z víry žádný systém, tudíž každý může využívat z nejrůznějších náboženství cokoli, co právě se právě hodí, co přinese člověku ten správný zážitek. Tato nová náboženství jsou nazývána souhrnně jako hnutí Nového věku. Nejedná se v žádném případě o pouhé oživení starých tradic, nýbrž i hnutí Nového věku přispělo do ezoterické tradice novým oborem a tím jsou psychoterapeutické metody s náboženskými přesahy. Je očekáván zlom v evoluci lidstva i naší planety a příchod kvalitativně lepšího období.

³¹ Liberec, Praha, České Budějovice, Hodonín, Zlín, Karviná, Hradec Králové, Brno (Vojtíšek, 2004: 183-184).

³² <http://www.hnutigralu.cz/hnutigralu-informace.php> (9.3.2013).

Inspiračními zdroji New Age jsou kromě západního esoterismu také různé orientální nauky (Vojtíšek, 1998: 14–15; 84–88).

V případě Nového hnutí se jedná o moderní, tzv. „postnáboženskou“ spiritualitu, která si vypůjčuje prvky z gnosticizmu, alchymie, astrologie, neošamanismu, zen-budhismu, hinduismu, taoismu i liberálního křesťanství a spojuje kvality všech těchto směrů. Do Evropy tento směr dorazil z USA koncem 80. let a od počátku je považován za liberální a nábožensky vysoce tolerantní. Mezi jeho základní principy patří jednota poznání – různé víry a nauky vedou ke stejnému cíli (synkrezi).³³ Jednota světa – princip holistického myšlení, vláda ducha – využitím různých metod (spiritualistické tabulky, automatické psaní, živé médium apod.) je možné prostřednictvím tzv. duchovní komunikace se spojit s našimi duchy - rádci. Pozitivním myšlením je člověk schopen spojit se v podvědomí s vesmírnou energií. Naše cesta tak povede k úspěchu a životnímu štěstí (Tycho, 2001: 79–81; Vojtíšek, 2004: 177–178).

Hnutí klade velký důraz na duchovní vývoj každého jednotlivce, přičemž ke každému přistupuje jako k silně individualizovanému zákazníkovi. Využívá různé nekanonizované prvky starších náboženských tradic, které interpretuje neortodoxním způsobem. Vydává značné množství různých psychologických, terapeutických, magických, ezoterických a částečně vědeckých příruček, v nichž náboženské prvky „přebalí“ tak, aby byly vhodné k individuální konzumaci a privátní synkrezi. Programově odmítá budovat velkou náboženskou organizaci a jeho sociální struktura má spíše podobu sítě. Je příkladem sociální formy „neviditelného náboženství“ (Lužný, 1999: 81). Nepodobá se tradičně chápaným formám náboženské organizace. Není žádnou církví, sektou, kultem, nebo denominací. Neexistuje zde žádný řídicí mechanismus k určení členství, pomocí něhož by se dalo rozhodnout, zda je člověk pravým vyznavačem tohoto hnutí (York, 2006: 308).

„Neviditelné“ formy náboženství se stanou typickými projevy moderního náboženského života (tradiční náboženské skupiny je ani za náboženské

³³ Synkreze – sjednocení někdy až neslučitelných názorů a postojů (Tycho, 2001: 79).

nepovažují) i z důvodu, že nevytvářejí pevně ohraničené, hierarchizované společnosti. Chybí autorita vůdce, který by v rámci uskupení rozhodoval, měl zřetelnou pravomoc nad členy a hnutí formálně navenek zastupoval. V případě hnutí New Age (a podobných skupin) je upouštěno od používání tradičních pojmů, jako je sekta, církev či kult (Václavík, 200: 360–367).

Kultura Nového věku vytváří v České republice různá duchovní centra komerční aktivity. Tato centra lze chápat jako místa, odkud se šíří atmosféra Nového věku. Existují v každém větším městě,³⁴ v jejich aktivitách je využíváno např. metod muzikoterapie, psychodrama, tai-či, tanec, jóga, holotropní terapie apod. (Tycho, 2001: 109–110).

7.5 Scientologie (Dianetika)

Scientologická církev je organizace, založená na tzv. dianetice, která je považována stoupenci hnutí za technologii duchovního léčení, a na scientologii, kterou nazývají „aplikovanou náboženskou filozofií“. Jejím zakladatelem je americký spisovatel vědeckofantastické literatury Lafayette Ronald Hubart. V roce 1950 vydal knihu *Dianetika – moderní věda o duševním zdraví*, na jejímž základě začala vznikat tzv. dianetická centra. Původně se jednalo o necírkevní hnutí, které mělo konkurovat moderní psychologii. Z důvodu daňových výhod (údajně), začali členové tohoto hnutí používat název církev (Kotrč, 1998: 4–5).

Učení Scientologické církve se řídí Hubartovými spisy a instrukcemi, které jsou považovány za neomylné. Nauka nabízí možnost najít skryté rezervy psychických schopností, zvyšování inteligence apod. pomocí tzv. auditingu.³⁵ Auditing pomáhá tak scientologické církvi získat absolutní převahu nad těmi, kteří se k tomuto auditingu odhodlají. V těchto rozhovorech jsou „oběti“ často přinuceny, aby na sebe vypověděli veškeré nejintimnější zážitky, ty pak mohou

³⁴ V Plzni např. Dům U Slunce.

³⁵ V pojetí dianetických center Scientologické církve se jedná o terapeutické sezení, při kterém má auditovaný v ruce detektor lži (tzv. E-metr) a zpravidla v lehkém hypnotickém stavu v sobě objevuje negativní zážitek. Ten pak auditorovi mnohokrát opakuje, znovu ho prožívá a vmýšlí se stále do nových detailů. Auditor zážitek zapisuje a archivuje. Konec tohoto traumatizujícího sezení bývá provázen euforickou úlevou, která je pokládána za důkaz odstranění negativního zážitku. Auditovaný je tak připraven při následujícím auditingu řešit další problém (Vojtíšek, 2004: 259).

být později využity jako kompromitující materiál. Na tento jeden „kurz“ navazuje hned další.³⁶ Klient je před přerušením cyklu varován, a pokud nemůže zaplatit, musí se upsat scientologické církvi, že pro ni bude bezplatně pracovat. Počátky kontaktu s tímto hnutím začínají tzv. Oxfordským testem osobnosti,³⁷ při jehož vyhodnocení se každá potenciální oběť dozví, že je to s jejím psychickým stavem velice špatné a potřebuje okamžitou pomoc, kterou je nabídka prvního sezení – auditingu (Vojtíšek, 2004: 259–261).

Veřejnost vnímá manipulativní a klamavý nábor do Scientologické církve a podvodné používání E-metru. Poukazuje na archivaci informací, které mohou být snadno zneužity. Rovněž bývalí členové hnutí upozorňují na bezohledné metody uvnitř společenství, vybavené vlastní tajnou službou. Rovněž je hnutí kritizováno za to, že si vede záznamy o svých odpůrcích, vede proti nim soudní spory ve snaze se očistit před veřejností (Kotrč, 1998: 4–5). Scientologické hnutí má velice pevnou strukturu a je ve skutečnosti výborně prosperujícím podnikem s výnosnými podnikatelskými aktivitami (Vojtíšek, 1998: 66–67).

V České republice je střediskem aktivit Dianetické centrum v Praze (vznik 1992), své pobočky má rovněž v Brně, Českých Budějovicích a Plzni. Skutečně praktikujících scientologů je v ČR několik desítek, ve světě několik miliónů (Tycho, 2001: 194).

8 Hnutí a sekty, které náležejí k nejrozšířenějším typům náboženství v České republice

Nejrozšířenější náboženská hnutí a sekty, která vytvářejí poměrně silný proud netradiční religiozity mezi mládeží v České republice, lze přiřadit např. hnutí Haré Kršna, Transcedentální meditaci (Maharišihovo ajurvédská společnost), Církev sjednocení, Scientologickou církev (Dianetika) a hnutí Rodina (Vojtíšek, 1998: 125).

³⁶ Tyto kurzy si platí „klient“ sám, první stojí 700,- Kč, následující intenzivní 2500,-Kč.

³⁷ Více na : http://www.dianetika.cz/index.php/component/option,com_mad4joomla/Itemid,120/jid,2/

Zcela specifické je hnutí, které má ve světě širší ohlas, u nás víceméně podobu sekty s menším počtem zájemců či sympatizantů s názvem Bahá'í. Dnes již velmi rozvětvený duchovní proud s velkým množstvím variant a myšlenkových rovin, jež nese název New Age (Vojtíšek, 1998: 15). Sekty a náboženství, které se vyčlenily z křesťanského společenství církví a denominací, aniž by zásadně překročily hranice křesťanské víry, jsou uváděna náboženská hnutí Učedníci Kristovi a Kristova církev, Následovníci Krista, Evangelické společenství modrý kříž, Cesta a Nazaréni. Náboženské organizace, kterým je, ne vždy právem přisuzován sektářský charakter, jejichž činnost byla přerušena totalitním režimem, jako např. Svědci Jehovovi, církev Ježíše Krista svatých posledních dnů a Svatý grál (Mühlpachr, 2001: 53–54).

Primární význam bible oceňují hnutí, jež biblická východiska nově interpretovala, nebo je zásadně doplnila z mimokřesťanských zdrojů. Zde můžeme hovořit o Teosofii, Antroposofii, Křesťanském společenství (Vojtíšek, 2004: 230–235), Epifanisté (též Armstrongovci), Nová církev křesťanská, Univerzální život či Křesťanský sbor života (Mühlpachr, 2001: 54).

Milenaristé, Svobodná lidová misie, Branhamovo hnutí a Kmen Davidův řadíme mezi sekty, u nichž převažuje chiliastické zaměření. Hnutí a sekty ovlivněné náboženstvím a kultury Dálného a Blízkého východu, jako např. Poselství božského světla, Bhagwanovo hnutí, Středisko božského světla, Asociace Reiki a Brahma Kumaris, které založil Dada Lekhradž. Hnutí doporučuje celibát a učí radža jógu (Chryssides, 2006: 441).

Výrazné zaměření na sebezdokonalování, mravní rozvoj osobnosti, na úspěšnou cestu životem, či léčitelství, jsou zaměřeny sekty a náboženská hnutí Křesťanská věda, Křesťanské hnutí Jednota, Mravní jednota a Nová myšlenka (Mühlpachr, 2001: 54).

Poslední skupinou v typologii je např. satanismus a sektářská uskupení, jejímž zdrojem inspirace je čarodějnictví, okultismus, spiritismus, praktikovaná magie a šamanství (Mühlpachr, 2001: 53–56).

9 PŘÍČINY VSTUPU DO NÁBOŽENSKÉ SKUPINY

Dospívání je období, kdy je rozvíjena vlastní identita mladého člověka a kdy dochází k postupnému odpoutávání z vazby na rodinu a posléze i z vazby na vrstevnickou skupinu. Vzhledem k nízké atraktivitě role dospělého a stereotypem života, mají mladí lidé tendenci přijetí dospělosti odkládat. Může se to projevit různým experimentováním, zaměřeným na dosažení silných, nestandardních citových prožitků, na sebepoznání a na skupinové sdílení těchto zážitků. Rovněž ochotou akceptovat členství ve skupině, které je nenuť k samostatnosti a zbaví je odpovědnosti za vlastní rozhodování³⁸ (Vágnerová, 2012: 702).

9.1 Motivace ke vstupu do náboženské skupiny

Dospívající člověk je schopen akceptovat vše nové, co ho nějakým způsobem osloví. Není ještě natolik zkušený, aby si uvědomoval rizika a vnímal různé negativní signály, např. požadavek omezení soukromí, kontaktů s rodinou a přáteli, požadavek absolutní podřízenosti a oddanosti, nebo se mu to zdá malicherné ve srovnání s ideálem, který je obsažen v učení sekty. Motivace ke vstupu do náboženské skupiny může vyplývat z osobnostního zaměření jedince, potřeby něco získat, nebo rozšířit své zkušenosti a možnosti, či projevem úniku od neuspokojivé reality. Dalšími motivy může být potřeba smyslu života, potřeba absolutně platných pravidel, či potřeba přesahu vlastního života. Mladým lidem, kteří mají potřebu duchovního života a hledají svoji duchovní identitu, se uzavřené a radikální náboženské skupiny většinou jako ohrožující nejeví. Naopak jim může vadit přílišná formálnost členství a obřadů, nebo jejich zakotvení a konformita ke společnosti u některých velkých tradičních církví.

Dospívající se také setkávají ve svém životě se situacemi, který jejich pocit neporozumění světu a nespokojenost se svým životem, mohou ještě zvýšit. Bývá to období rozchodu s dívkou nebo chlapcem, rozvodem rodičů, smrtí kamaráda

³⁸ To je příčinou skutečnosti, že nejvhodnějšími adepty ke vstupu do náboženské skupiny jsou mladí lidé ve věku mezi 15–20. rokem (Vágnerová, 2012: 702).

nebo člena rodiny, změnou školy, nebo prvním opuštěním domova. „Verbíři“ vědí, že mladí lidé potřebují někoho, kdo by jim ukázal cestu, a to jim přesně nabízí - jedinou správnou cestu. Někteří mají dokonce dokonale vypracovanou psychologii svých „náborů“, že vyhledávají mladé lidi v období před maturitami, či v období zkoušek. I když tito lidé neoplývají přílišnými financemi, pro sekty nejsou neužiteční. Využívají je na práci pro komunitu, nebo shánění peněz (Porterfieldová, 1997: 45–47).

9.2 Další možné aspekty motivace

Mnohdy není možné nalézt jediný hlavní důvod vstupu do sekty, ale jen spolupůsobící motivy. Může se jednat o transcendentní zakotvení života, ochotu přijmout učení, které není jen omezeno na současnost a materiální hodnoty, a přesahuje náš pozemský život (Gallagher, 1997: 81–83).

Rovněž nezvládnutí vlastní svobody nebo strach před nutností volby může vést k tomu, že mladý člověk volí raději potřebu jistoty a řádu. Dalším možným aspektem je potřeba autority, kdy se člověk potřebuje identifikovat s určitou společenskou skupinou, v jejím čele stojí charismatický vůdce. Potřeba autority vyjadřuje nechuť k nejistotě, potřebu být veden a zbavit se odpovědnosti za svá rozhodnutí. Trvalou a nezpochybnitelnou autoritou je Bůh, tuto roli může zastávat do určité míry i vůdce skupiny. V adolescentním věku jde o hledání vlastní identity a její přechodné, skupinové varianty. Členství v náboženské skupině může být jednou z nich.

Dalším možným motivačním aspektem může být emoční přijetí do skupiny a pocit nadřazenosti. Členové skupiny projevují přílišný zájem o nově příchodícího, vztahy ve skupině se jeví jako idylické a učení sekty je to „jediné“ správné, vyvolené a předurčené k výjimečnému osudu. Náboženská víra bývá zpravidla vyjádřena příslušností k určitému společenství. Poskytuje tak jedinci nejen duchovní hodnoty, ale i sociální zakotvení ve skupině, která slouží jako opora jeho identity. Vědomí příslušnosti ke skupině a emoční přijetí touto skupinou se

může stát důležitou složkou sebe-pojetí jedince (Blažek, Pokorný, Telcová, 2002: 40–41).

10 VZNIK ZÁVISLOSTI NA NÁBOŽENSKÉ SKUPINĚ A DYNAMIKA JEJÍHO ROZVOJE

Vazba na určité duchovní učení vzniká postupně, stejně tak proces manipulace. Lze jej rozdělit do několika fází, které lze charakterizovat jako mezníky proměny osobnosti (Vágnerová, 2012: 713).

10.1 Úvodní kontakt a vzbuzení zájmu

Předpokladem k tomu, aby byl člověk nabídkou sekty osloven, je potřeba určitého psychického rozladění. To může vzniknout v důsledku osobních problémů, pocitu nejistoty, osobních problémů, neúspěchu, pocitu méněcennosti či hledání přijatelného způsobu života. V tomto případě může vzbudit kontakt s členy náboženské sekty zájem a nabízené poznání se jeví jako přitažlivé. Informace o skupině a jejím učení bývají v tomto období neúplné, často účelově zkreslené, aby oslovené předem neodradily. Pokud se člověku zdá, že mu skupina nic pro něj zajímavého nenabízí, odmítá, kontakt nepokračuje. Tuto nabídku odmítá většina oslovených (Vágnerová, 2012: 713–714).

Osobní kontakt se členy skupiny působí silněji, než jakákoliv jiná forma seznámení s učení skupiny. Misionáři působí velice upřímně, zdají se šťastní a vyrovnaní. Oslovený člověk chce působit naprosto stejně vyrovnaně, chce se cítit stejně pozitivně. Po prvním kontaktu začíná u potenciálních zájemců proces psychické manipulace, které se nebrání, neboť věří v její dobrý úmysl. Riziko proměny vlastní osoby si člověk neuvědomí, je přesvědčen, že je schopen situaci kontrolovat a pokud mu skupina začne vadit, jednoduše ji opustí. V tomto období pracuje náboženská skupina s pozitivními emocemi, které redukuje pozornost, kterou lidé běžně věnují svému okolí. Nepostřehnou tak možné varování (Moyano, 2011: 39).

Náboženské misionáře můžeme nejčastěji potkat ve školách, v nemocnicích, na večírcích, diskotékách, restauracích, při sportovních událostech a jiných zájmových podnicích. Rovněž v různých kurzech a seminářích, zvláště v těch, které se zabývají sebezdokonalováním a radami, jak se zbavit stresu. Nejprve si vyhlédne svoji „oběť“ a zahájí konverzaci, která vede k přátelskému seznámení. Poté následuje pozvání na diskusní odpoledne, či víkendový pobyt v příjemném prostředí (na útraty společenství), kde se setká s ostatními členy sekty a je vyzván, aby se zúčastnil dalších a dalších setkání. Pravdivý obraz skutečnosti o společenství se projevuje až po několika měsících (Porterfieldová, 1997: 62–64).

Z prvního setkání mezi sektou a nováčky velmi rychle vznikají psychologické a sociální vazby. Jejich znakem je rozvolnění tíž vazeb k členům vlastní rodiny, k přátelům a lidem mimo náboženskou sektu (Koukolík, Drtilová, 1996: 229).

10.1.1 Psychická manipulace a „vymývání mozku“

V běžné terminologii je často používán pojem psychická manipulace a „vymývání mozku“ jako synonymum. Ve skutečnosti se jedná o dva rozdílné pojmy, které by se neměly navzájem zaměňovat. Psychická manipulace není vymývání mozku, neboť vymývání mozku je prostředek donucovací. Člověk ví od samého počátku, že je v ruku „nepřítele“, může být zde využíváno hrubé zacházení, popřípadě i mučení, jehož prostřednictvím lze dosáhnout určitých požadavků. Psychická manipulace (též myšlenková převýchova) je hlubší a důmyslnější. Člověk bezděčně spolupracuje se svými manipulátory, které považuje za své přátele. Poskytuje jim soukromé informace, aniž tuší, že budou později využity proti němu. Nový názorový systém se promítne do nové identity (Hassan, 1990: 88–89).

Po prvním kontaktu nového člena sektou začíná proces systematického zpracování potencionálních zájemců, proces psychické manipulace. Z hlediska sociální psychologie působí psychická manipulace na kognitivní, emotivní a

konativní aspekty lidské psychiky. Postupem doby vede k proměně osobnosti manipulovaného jedince a tím ke změně jeho prožívání, uvažování a chování (Vágnerová, 2012: 713).

Psychická manipulace v oblasti náboženství má některá specifika. Jednak není v oblasti náboženství očekávána skutečnost, že by někdo takto jednal záměrně na něčí úkor. V oblasti náboženství jsou manipulátoři považováni za přátele, člověk se jim nebrání, protože věří v jejich dobrý úmysl. Není ani výjimečná manipulace s fakty ve jménu náboženství, či přizpůsobování reality za účelem postavení náboženství do lepšího světla. Člověk snadno podléhá názorovému stereotypu, že jeho vlastní rozum ho před nebezpečnými vlivy ochrání. Psychická manipulace v náboženské oblasti může mít dlouhodobé, někdy i trvalé následky. Manipulace je zde komplexní a nabývá mnoha podob (Vojtíšek, 2005: 121–122).

10.1.2 Metody manipulačních technik

Některé sekty mají metody manipulačních technik velmi dobře propracované. Využívají například oslabení pozornosti při nedostatku spánku a jídla. Aktivity sekt jsou naplánovány až do pozdních nočních hodin, kdy už jsou účastníci vysílení únavou a fyzickým nepohodlím (sedí dlouhé hodiny na jednom místě). Člověk je tak vysílen únavou, že postupně přestává vnímat, co se kolem něj děje. Tím snadno přehlédne náznaky, které by v něm mohly vzbudit již určité podezření (Vojtíšek, 2004: 124–125).

Další využívanou metodou je tzv. naplánovaný chaos. Neznámé prostředí budí pocit dezorientace a budí závislost na doprovodu člena sekty. Čím je nově příchozí zmatenější, čím hůře se v dění orientuje, tím se stává závislejším na svém doprovodu, aby víkend v psychologickém slova smyslu „přežil“. Realita je směřována s iluzemi také nahuštěním množství informací, které nový účastník není schopen ihned vstřebat. Informace, které bývají podávány pro přetížení účastníků, jsou pečlivě vybírány. Většinou jde o namáhavé statistiky, seznamy a

kresby. Posluchačům je dáváno najevo, že by si měli zapamatovat vše do posledního detailu, i když něčemu neporozumí. Když se přihlásí ke svému neporozumění, bývají přesvědčováni, že se vše vyjasní později, případně se k nim přednášející chová s lehkou nadřazeností, která naznačuje, že jsou vlastně hloupí. Většina tak trpí touto přetížeností a nesrozumitelností. Psychologové tento stav nazývají senzomotorickým přetížením (Porterfieldová, 1997: 70–72).

Členům sekty při svém „náboru“ nejde o to, aby nově příchozí vypnul přetížený mozek, ale aby naopak pracoval jimi určenou cestou. Toho dosáhnou, když ho dovedou do tzv. změněného stavu vědomí. Člověk stále vnímá, co se kolem něj děje, ale není schopen o tom přemýšlet a hodnotit, neboť jeho vědomí je někde jinde. V tomto stavu je ochoten přijmout cokoli, co se mu druhý snaží vnutit. Změněné stavy vědomí bývají obvykle spojovány s alkoholem a drogami, v případě sekt se jedná o využívání metod meditace, dechových cvičení, společných zpěvů a zvláštních světelných a zvukových efektů. Každý rytmický zvuk směřuje k určitým změnám vědomí. Některá společenství využívají jako rytmické činnosti psaní, kde musí nový člen opisovat dlouhé odstavce; jiná společenství používají jako kulisu hudbu s pravidelnými údery bubnů. Vůdce často navrhuje společenství společný zpěv, vytleskávání, nebo jej skupina doprovází dupáním do rytmu. Změněné stavy vědomí se mohou stát nebezpečné v případě, kdy je někdo využívá k ovlivnění ostatních³⁹ (Porterfieldová, 1997: 72–74).

Je velmi obtížné odolat tlaku skupiny, která má velký zájem, aby se nový potenciační člen co nejdříve se skupinou identifikoval. Členové sekty používají při náborových přednáškách skupinový „žargon“, aby vzbudili dojem, že společnost oplývá výjimečným věděním. Snáze tím ovlivní nově příchozího, neboť i on chce oplývat výjimečným věděním a získat tím pocit výjimečnosti. Přijde chvíle, kdy se musí potenciační člen na přednáškovém semináři rozhodnout, zda vstoupí do společenství, či nikoli. „Náboráři“ zpočátku netrvalí na úplném připojení a odevzdání se. Postupují pomalu, nenápadně a tak člen

³⁹ Bývalí členové sekt vyprávějí, že setkání, při nichž se rozhodli vstoupit do společenství, byly jedním z nejsilnějších citových prožitků v jejich životě (Porterfieldová, 1997: 73).

vstoupí do sekty jen jakoby „náhodou.“ „*Chcete být šťasten, máte rád Boha,*“ může znít otázka vůdce sekty. Stačí souhlas a již je zaujat postoj, kterým získává nový člen na skupině osobní zájem, účel semináře byl splněn, další člen společenství sekty je „koupen“ (Porterfieldová, 1997: 72–74, 78).

10.2 Fáze lákání

Počáteční nabídka uspokojení osobně významných potřeb, pozitivní ocenění a bezvýhradné přijetí má naladit člověka k tomu, aby se stal členem skupiny. Přesvědčování je zaměřeno především na emoce. Lákání se opírá o dva emocionální mechanismy. Jednak aktivace pozitivního prožitku a jednak o posilování negativních emocí ve vztahu k okolí.⁴⁰ Cílem je narušení vazeb s blízkými lidmi a jejich nahrazení náboženskou skupinou. V tomto období má jedinec pocit, že našel smysl svého života, získal výborné přátele a vyřešil své problémy. Pokoušet se odvrátit vstup člověka do sekty je možné pouze v této fázi lákání, kdy je jako potencionální člen sektou „vybrán“ a sekta s ním začíná pracovat. V té době je totiž ještě relativně volný, později bude sekta poukazovat na to, že jeho rodiče a blízcí nejsou dostatečně osvícení, tudíž nemohou nic správně chápat (Vágnerová, 2012: 714–715). První setkání s novým potencionálním členem bývá ze strany sekty precizně vypracované. Uchazeč je obklopován láskou, akceptací, pozitivními emocemi s cílem vybudovat dojem bezpečí a důvěry (Stankowski, 2001: 66).

10.3 Fáze adaptace na život v náboženské skupině

Vstup do náboženské skupiny je spojen s komplexní změnou psychosociálních charakteristik, s opuštěním současného sociálního zázemí, se změnou sociálních rolí a přijetím nových norem, které jsou součástí učení. Počátek nového života se projevuje jako symbolické odmítnutí všeho, co bylo

⁴⁰ Tzv. „bombardování láskou“ (Büchnerová, 1998: 59, Vojtíšek, 2005: 123).

dřív - materiálních hodnot, mezilidských vztahů i pojetí a prezentace sebe samého.⁴¹ Člověk získává novou identitu, jejíž přijetí je symbolizováno rituálem, kdy končí jedno životní období, charakterizované jako špatné a nastává počátek nového života, který je prezentován jako jediný správný. Další život je již jednoznačně určen pravidly skupiny, je vyžadována loajalita a poslušnost, která je potvrzována opakovanými rituály (Vágnerová, 2012: 715–716).

Počáteční euforie trvá jen určitou dobu (zpravidla půl roku), členství ve skupině se stává stereotypem s povinnou aktivitou. Žádné uspokojení již nepřichází zadarmo. Musí plnit požadavky skupiny, jinak je kritizován, kárán a deptán. Člověk ztrácí veškerou autonomii, není mu dovoleno uvažovat a jednat jinak, než v souladu s požadavky skupiny. Je vyžadováno bezvýhradné přijetí učení skupiny a osobnosti vůdce, ať je jakékoli. Aby bylo ovlivnění nového člena větší, je třeba nového člena dezorientovat, zbavit navykklých způsobů prožívání, uvažování a jednání. K tomu přispívá izolace od zázemí, nové neznámé prostředí, narušení životního stereotypu, nedostatek spánku a změna jídla. Veškerý čas je organizován, veškeré aktivity se konají společně ve skupině. Nový člen nemá čas na soukromí, aby si mohl v klidu vše promyslet (Hassan, 1990: 144–145).

V této fázi probíhá proces duchovního učení a přijetí norem skupiny. Nový člen je masivně zahlcen novými informacemi. Je pravidelně a systematicky seznamován s naukou skupiny. Pomalu přestává reálně uvažovat, stává se ovlivnitelným a přijímá cokoli, co je jen trochu přijatelné. Je rovněž využíváno klasického podmiňování, které pomocí pozitivního a negativního posilování formuje prožívání a uvažování nových členů. Podobně funguje i operativní podmiňování - pokud člen reaguje na rozpory v učení sekty dotazy, je za ně často kárán. Na své otázky dostává neurčité a nepřesvědčivé odpovědi. Kladení otázek navíc narušuje atmosféru vztahu a zhoršuje hodnocení tazatele. Pokud nový člen o něčem pochybuje, je mu jeho problém interpretován jako důsledek jeho vlastní neschopnosti pochopit učení skupiny. Je mu vyčítáno nedostatek víry a pokory.

⁴¹ Změna jména, oblečení, ostříhání vlasů, vztazích s lidmi apod. (Vágnerová, 2012: 716).

Zároveň probíhá proces napodobování ostatních členů sekty, které nový člen považuje za svůj vzor, a dochází k identifikaci s vůdcem. V tomto případě již není potřeba další manipulace (Vágnerová, 2012: 716–718).

Kontakt s okolním světem je omezován a zakazován. Jediným zdrojem informací se stává sekta a její učení. Za vhodný není považován styk s rodinou a přáteli, četba novin a knih, sledování televize. Členství v sektě omezuje kvalitu a kvantitu mezilidských vztahů. Vůdce sekty buď určuje, s kým se mají její členové stýkat,⁴² nebo je zásadním způsobem ovlivňuje. Vztahy uvnitř sekty bývají pouze formální, spojuje je pouze jejich víra. Hlubší vztahy nejsou žádoucí, prioritní je vztah k vůdci. Vztahy mimo skupinu jsou zakázány. Náboženské skupiny vytvářejí mezi sebou a okolním světem bariéru, rovněž posilují pocit obecného ohrožení. Svět je prezentován jako zlý a nebezpečný. Strach udržuje nového člena v neustálé závislosti (Büchnerová, 1999: 93–94, 98–99).

10.4 Fáze závislosti na náboženské skupině

V tomto období je jedinec plně identifikován s učením sekty. Je jí již plně podřízen, vůči jiným lidem se chová nadřazeně. Dochází ke změně jeho identity, je závislý na skupině. Důsledkem manipulace dochází ke ztrátě samostatného uvažování. Pomalu ztrácí možnost volby i v bezvýznamných věcech. Je podřízen autoritě, stává se závislým a bezmocným, vzdává se odpovědnosti za své chování. Od nových členů je požadována misijní činnost. Jsou hodnoceni podle toho, kolik nových adeptů do skupiny přivedou, je to jejich povinností, za jejíž nesplnění jsou pokáráni a odsuzováni.⁴³ Důsledkem psychické manipulace je deformování citového prožívání. Pod kontrolou jsou i jeho emoce. Dlouhodobý tlak na psychickou složku vede ke ztrátě schopnosti spontánního emočního prožívání. Veškeré citové prožívání je eliminováno (Vágnerová, 2012: 718–720).

⁴² Např. přidělení manželského partnerova u Církve sjednocení (Vojtíšek, 2005: 128).

⁴³ Např. Svědci Jehovovi (Vágnerová, 2012: 719).

Od člena sekty je vyžadována disciplína a nejrůznější oběti, pokud chce i nadále pokračovat v cestě, po které ho vedou výše postavení sektáři. Aby mohl dále postupovat blíže k duševnímu sebeuvědomění, musí k tomu přizpůsobit svůj život a podřídit jej službám pro své vůdce. Ti záměrně hlásají, že monotónní a rutinní práce každého člena ve jménu komunity jsou nezbytné k jeho osobnímu vykoupení z hříchu, nebo k tomu, aby se zbavil špatné karmy, kterou si přináší z minulých životů. Pokud chce zůstat ve společenství, musí změnit svůj životní styl a přijmout pravidla skupiny. Řadoví členové si musejí přeorganizovat svůj každodenní režim, aby mohli pro sektu pracovat. Mimo běžnou pracovní dobu a času na jídlo musí navíc počítat s časem, který věnují práci ve prospěch společenství. To je možné jen na úkor spánku a osobního volna. Spánek je brán vyššími představiteli sekty jako zbytečnou ztrátou času a měli by ho celý zasvětit práci pro společenství. Dochází rovněž ke změnám ve stravovacích návycích. Pokud má člen pracovat navíc pro společenství, odrazí se to i na jeho jídelníčku. V některých sektách východního typu (např. Haré Krišna) probíhá stravování formou jídel s nízkou nutriční hodnotou, která oslabuje organismus členů a naopak posiluje jejich podřízenost (Moyano, 2011: 43–45).

Práce v komunitě vyžaduje omezení volného času a tím přerušování přátelských svazků s osobami z vnějšího světa. Pokud členovi sekty nějaké vnější rodinné, nebo přátelské vztahy zbývají, začnou se zhoršovat a postupně rozpadat. Staří kamarádi a přátelé se najednou stávají cizími, nebo dokonce nepřáteli, pokud se sektou nesdílejí stejné názory. Je zřejmé, že všechny sektářské skupiny poukazují svým učením na omezování svobody v okolním světě. Přitom šíří názor, že „opravdové svobody“ lze dosáhnout pouze tehdy, jestliže se podřídí určitému řádu. Podobnými argumenty opodstatňují tvrzení, že jedinou cestou k dosažení dokonalého duševního rozvoje je poddanost jedince (Porterfieldová, 1997: 90–91).

Přijetí autority⁴⁴ je rovněž jedním z pravidel, která musí nový člen respektovat. Postupně a nenápadně ukrajuje sekta člověku schopnost vlastního kritického úsudku a upevňuje jeho závislost na celé skupině podle přání vůdce. Jedinci je výslovně odepírána možnost uvažovat o stavu věci, je omezena jeho schopnost svobodného myšlení a nakonec se dostává na úroveň papouška, který jen (aniž by si to uvědomoval) opakuje myšlenky svého vůdce a které v konečné fázi pokládá za své vlastní (Moyano, 2011: 45–47).

10.5 Pochybnosti o rozhodování a o odchodu

V určitém období se může pozitivní bilance postupem času začít měnit v negativní. Přílišné požadavky a minimální pozitivní stimulace vede k nespokojenosti a pochybnostem. Nový stoupenec zjišťuje, že mezi hlášanou věroukou a skutečným životem dochází k rozporu. Tyto pochybnosti nejprve potlačuje, zdůvodňuje, či racionalizuje a cítí se za ně vinen. Negativní pocity se střídají s optimismem, pochyby se však objevují stále znovu a jsou intenzivnější. Stoupenec si začíná uvědomovat jejich oprávněnost a celá situace začíná být z jeho strany vyhodnocována jako absolutně negativní. Může nastat období rezignace, celkové podřízení se a přijetí pasivní poslušnosti a apatie. Mnozí lidé usilují o reformu skupiny, nechtějí z ní odejít, ale vyžadují řešení problémů. Pokus o změnu poměrů ve skupině bývá obvykle neúspěšný, vzpurný člen je potrestán, vyloučen, nebo odchází sám (Vágnerová, 2012: 720).

11 ODCHOD ZE SKUPINY

Důvodem k opuštění skupiny bývá celkové znechucení, vyčerpání a vyhoření. Život v sektě je dlouhodobou zátěží, která v kombinaci se stresem s nerovnoměrným uspokojováním potřeb, deprivací (ztráta intimity, soukromí,

⁴⁴ Jedinou právoplatnou autoritou je postava duchovního vůdce sekty, který byl pro svoji úlohu seslán samotným Bohem (Moyano, 2011: 45).

citového vztahu, seberealizace) a nedostatkem jídla vede k celkovému vyčerpání. V náboženské skupině setrvává jen malá část jejích členů. Odcházejí sami, nebo jsou vyloučeni. Vyloučení bývají ti, co nepřijímají učení sekty nekriticky, pochybují, kladou nepříjemné otázky a nepodřizují se plně pravidlům sekty (Porterfieldová, 1997: 124–125).

Odchodem ze skupiny problémy stoupců bohužel nekončí. Potíže setrvávají různě dlouhou dobu, která je závislá na tom, jak dlouho byl stoupenec členem sekty, jak byl ovlivněn, jak dlouho byl izolován. Tito lidé často potřebují psychologickou pomoc (Vojtíšek, 2007: 180).

Odchod ze sekty nebývá častým jevem, dochází k němu jen velmi výjimečně. Je závažným rozhodnutím, kdy důvodem bývá strach člověka, nenaplnění vnitřní radosti a smysluplného života, spasení, všeho, co mu bylo při vstupu do sekty slibováno. Časem se dostavuje zklamání spojené s depresemi, pocity viny a strachu (Porterfieldová, 1997: 127).

Člověk si musí přiznat chyby, kterých se dopustil. Musí přehodnotit svůj hodnotový systém, některé hodnoty zcela zavrhnout a hledat nový životní styl. Vzdává se role člena sekty a identity, která s ní souvisí. Bývá zpravidla psychicky vyčerpaný, ve stresu, většinou má i materiální problémy. Obává se, že bude muset začít žít jiným, novým způsobem života. Bohužel díky izolaci sektou a jejími názory vůči okolnímu světu, se mu okolní svět jeví jako ohrožující, nebezpečný, zlý a nic nenabízející. I když sektu opouští, cítí se pevně sevřen jejími hranicemi a necítí sounáležitost s lidmi mimo sektu. Je zároveň velmi důležité, že problémy, které nastávají po opuštění sekty, nejsou důsledkem „božího trestu“, ale logickým vyústěním toho, že delší dobu pobýval mimo přirozené společenské vztahy a v naprosté závislosti na sektě, bez uplatňování své svobodné vůle a zodpovědnosti za své chování. Odchod ze sekty, i když je pro dotyčného sebestopávnější, znamená vždy v jeho osobnosti jistou ztrátu. Aby mohl v „novém životě“ dobře fungovat, musí být „prázdné místo“ nahrazeno adekvátně něčím novým a funkčním. Důležitá je v tomto případě odborná intervence (Blažek, Pokorný, Telcová, 2002: 141–143).

„Každý, kdo opustí sektu, je dvojnásobně postižen: Jednak doktrínou sekty a životem ve skupině, jednak těžkými vnitřními boji při odchodu ze skupiny, který většinou provázejí trýznivé pocity viny a strachu. Na jedné straně má bývalý člen sekty obavu, zda přece jen nesešel ze správné cesty, když se zřekl pravé „víry“, na druhé straně cítí vinu za vlastní úlohu v sektě“ (Büchnerová, 1999: 109).

11.1 Důsledky života v sektě

Poruchy emočního prožívání

Poměrně obvyklou reakcí bývá zklamání z členství v náboženské skupině, která nesplnila to, co jedinec od života ve skupině očekával. Jsou to emoce, které se staly impulzem k odchodu, ale mohou přetrvávat i v době, když už k tomuto společenství jedinec již nepatří. Objevují se deprese z bilance minulých zkušeností, pocity prázdnoty z náhlého chybění přesně vymezeného rámce jejich životního směřování, trápí se pocity viny a hanby za to, co dělali a jak se nechali zmanipulovat. Přetrvávající citová deformace se projevuje napětím, neodůvodněnými obavami, strachem a úzkostí. Změnou identity dlouhodobou manipulací dochází ke ztrátě sebecitu, člověk si není jist ani vlastními prožitky. Mohou se objevit tzv. flashbacky,⁴⁵ které posilují jejich pocit bezmocnosti. Zkušenosti a zážitky, které jedinec v sektě získal, nelze jen potlačit, nýbrž je třeba se s nimi vyrovnat a zaujmout k nim přiměřený postoj (Vágnerová, 2012: 721–722).

Pasivita

Lidé, kteří strávili nějaký čas v náboženské sektě, se po jejím opuštění potýkají se závažnými problémy. Jsou pasivní v otázce jakéhokoli samostatného rozhodování o svém dalším životě. Dosud se drželi pevného řádu s tendencí věřit všemu, co se jim řekne. Najednou připomínají malé děti závislé na druhých, neschopni se samostatně rozhodnout, co mají např. jíst, co si obléknout na sebe.

⁴⁵ Spontánní, na vůli nezávislé návraty emočních vzpomínek a pocitů, které zažívali v době svého života ve skupině. Může se jednat o prožitek modlitebního rituálu, představu vůdce sekty apod. (Vágnerová, 2012 : 722).

Stále potřebují rozkazy, které bez výhrad vyplní. Odborníci toto chování nazývají nekritickou pasivitou (Porterfieldová, 1997: 119; Hassan, 1990: 228–229).

Ztráta spontaneity

Černobílé myšlení, které si odnášejí ze života v sektě, je nutí do strnulého chování a myšlení. Volný čas a nečekané události jim způsobují potíže. Nemají smysl pro humor, často jim dělá potíže se smát a projevovat veselí, nebo naopak plakat. Zbavili se všech pocitů, které se neslučovaly s pocity, které po nich vyžadoval jejich vůdce. Spontaneita byla potlačována, hodnocena jako nežádoucí a nyní se jen obtížně vrací. Bývalí členové náboženské skupiny nedovedou reagovat obvyklým způsobem, spontánně prožívat, bývají křečoví, strulí, obávají se vlastních pocitů (Porterfieldová, 1997: 120).

Ztráta schopnosti kriticky myslet

Každý detail života sekty je zaměřen na to, aby zbavil jejich členy schopnosti kritického myšlení. Z tohoto důvodu mají bývalí členové potíže se samostatným myšlením, s koncentrací, nejsou schopni se soustředit a udržet pozornost. Mají potíže i s běžnou komunikací. Člověk, který v průběhu svého pobývání v náboženské skupině přijal určité hodnoty a určitý životní styl se musí opět radikálně změnit. Výsledkem bývá značná nejistota a dezorientace ve vztahu k sobě samému i okolnímu světu. Tento jedinec ani neví, kým vlastně vůbec je. Rodina a přátelé prošli během jeho života v sektě také určitým vývojem a jejich vzájemné vztahy nejsou stejné, jako byly dříve. Je pro něj velice těžké vracet se po čase opět do jiného světa, než na jaký byl zvyklý, ale musí se do něj zpět postupně integrovat (Vágnerová, 2012: 722).

Vážné citové poruchy a potíže s navazováním vztahů

Jedním ze znaků citové deprivace, kterou bývalí členové sekty trpí, jsou halucinace, způsobené dlouhodobým nedostatkem spánku, podvýživou a různými technikami ovládajícími myšlení. Může se objevit i paranoia, falešná představa, že jim chce někdo ublížit. Někteří trpí různými typy fobií, silným strachem, co

jim vnější okolní svět chce způsobit. Vina a snížená sebedůvěra jsou symptomy, které mohou některé jedince z bývalých sekt dovést až k sebevražedným tendencím. Rovněž se může rozvinout psychóza, naprostá nemožnost vnímat realitu. Neschopnost bývalých členů sekt rozpoznat své emoce a jednat podle nich jim ztěžuje navazování hlubších vztahů. Ještě dlouho po odchodu ze sekty si udržují velice rezervovaný postoj k ostatním. Neznají kompromisy, které jsou po udržení dlouhodobého vztahu potřebné. Potíže v sociálním kontaktu souvisejí s pocity osamělosti a izolace. Znovunabytí potřebných návyků v sociálním chování může po určitou dobu trvat. (Porterfieldová, 1997: 120–121).

Nemoc a závislosti

Bývalí členové sekt trpí vlivem dlouhodobého stresu mnoha chorobami. Žaludečními vředy, bolestmi hlavy a svalů, vysokým krevním tlakem a celkovou vyčerpaností. Jejich imunitní systém je vlivem nedostatku spánku a podvýživy silně oslaben, takže častěji podléhají chřipkám a jiným onemocněním. Dochází ke změnám tělesné váhy, kožním nemocem a u dívek k nepravidelné menstruaci. Člověk, který opustil náboženskou skupinu, nemá k této skupině pouze odmítavý postoj. Má tendence svoje rozhodnutí obhajovat a zdůvodňovat. I když jeho konečné rozhodnutí vedl k opuštění skupiny, mohou se u něj objevovat pocity ztráty a nostalgie. Musí se s nimi vyrovnat, přijmout je a pochopit jejich význam. Co bylo po určitou životní fázi důležité a určující, nemůže být ihned zcela bezvýznamné (Vágnerová, 2012: 721–722).

Proces vyrovnávání trvá určitou dobu a prochází několika fázemi. Minimální doba, kterou člověk potřebuje na to, aby zpracoval své zážitky ze života v náboženské skupině, trvá asi půl roku. Po uplynutí jednoho roku se většina lidí s těmito problémy vyrovnává a řeší svůj další život. Značná část nakonec nehodnotí tuto zkušenost pouze jako negativní, ale i jako určitý přínos. Představuje pro ně určitou životní etapu, kterou si prošli a která je nějakým způsobem obohatila (Vágnerová, 2012: 724; Porterfieldová, 1997: 134–135).

12 MOŽNOSTI PORADENSTVÍ V OBLASTI SEKT A SEKTÁŘSTVÍ

Rozhodnutí pro život v sektě znamená pro člověka vždy jistou změnu. Dochází ke změně osobnosti člověka, jeho žebříčku hodnot, způsobu života a s tím se mění i jeho vztahy ke svému okolí a ke svým nejbližším. Ti odmítají být pouhými pozorovateli těchto změn a snaží se těmto změnám zabránit, usměrnit či alespoň pochopit tak, aby nedošlo spíše k negativním dopadům. Jejich prvotním projevem bývá vždy vztek, panika a zoufalství.

Použití jakéhokoli násilí je mravně nepřijatelné a nepřipustné, ale navíc zbytečné a kontraproduktivní. Nepomůže ani slovní argumentace, která je podepřena fakty a logikou, nepomůže ani citový nátlak, či dokonce fyzický nátlak.

Lze jistě chápat prudkou nesouhlasnou reakci rodičů, přátel a příbuzných. Tito lidé naléhavě cítí, že jejich vztah či hloubka vztahu k jejich dítěti, které je ovlivněno sektou, je v ohrožení. Proto se snaží všemi možnými způsoby zabránit odchodu do náboženské komunity, nebo zabránit vlivu náboženské sekty. Je důležité vyvarovat se veškerých nepřátelských projevů. Snažit se vrazit klín mezi blízkou osobu a její novou náboženskou víru bývá zcela marné a končívá porážkou, která je tím těžší, čím více a těžších „zbraní“ bylo do tohoto boje nasazeno. Téměř vždy bez výjimky platí, že pokud je člověk vystaven rozhodnutí mezi svou novou vírou a svými vztahy k rodičům, příbuzným a přátelům, dává vždy přednost své víře. Jakékoli nepřátelské činy vůči víře, nebo hnutí, nemohou situaci vyřešit ani zlepšit, naopak ji vždy zhoršují (Vojtíšek, 2007: 169–173).

Jako správné řešení se jeví nestavět se v žádném případě vůči sektě do opozice. Zdržovat se její kritiky, ale naopak dozvědět se o sektě a o lidech v ní co nejvíce informací a udržet si s dítětem kontakt, i když se odstěhuje z domu.

12.1 Rodina a nejbližší okolí

Rodina se zpravidla nedokáže sama vyrovnat s odchodem, či vstupem do náboženské skupiny svého dítěte sama. Je důležité se v tomto případě obrátit na odborníky - psychology a psychiatry, kteří doporučují rodičům a blízkým osobám chovat se a jednat podle některých doporučení:

Pokud se dospívající jedinec zapletl do sítí některé sektářské skupiny, mohl tak učinit kvůli úniku z rodinného prostředí, které pro něj nebylo pravděpodobně oázou klidu. Je důležité popřemýšlet nad důvody, které ho k tomuto jednání dohnaly. Nehledat pouze informace o náboženských skupinách, ale zaměřit se prostřednictvím odborné literatury i na možné příčiny, jakými mohou být hádky mezi rodiči, nedostatek komunikace, krize dospívání apod. Rodiče by se měli, pokud je to jen trochu možné, držet těchto rad (Blažek a kol., 2002: 145–146; Moyano, 2011: 55–59; Büchnerová, 1999: 107–108):

1. Zapisujte si a pečlivě uložte všechna telefonní čísla, adresy a kontakty, která se sektou a jejími členy nějakým způsobem souvisí.
2. Ved'te si deník, ve kterém budete zaznamenávat všechny události, které se vašich dětí týkají.
3. Vždy buďte připravení na rozhovor, které bude vaše dítě jak oběť sekty s vámi vést. Z vaší strany musí být projevována vstřícnost, zájem, klid, ale i vaše stanovisko. Nikdy nesmí být směřováno proti dítěti, ani proti skupině, jejíž je členem. Nepoužívejte výhrůžky a hrozby.
4. Snažte se zjistit, o jakou skupinu se přesně jedná a zjistěte si o ní co nejvíce informací.
5. Žije-li vaše dítě s touto skupinou, pošlejte mu dopisy a drobné dárky. V žádném případě nepošlejte peníze a větší dary.

6. Nikdy neposkytujte svému dítěti ani nikomu z této skupiny originály jakýchkoli dokladů, ale pouze jejich neověřené kopie.
7. Nenechte se sektou obelstít k tomu, abyste se zúčastnili jakýchkoli jejích akcí.
8. Neplaťte nic „profesionálním pomocníkům, dokud si neověříte nejen jejich totožnost, věrohodnost, ale i schopnost vám účinně pomoci při řešení vašeho problému.
9. O celé záležitosti se poradte s právníkem.
10. Buďte si vědomi toho, že vaše dítě vyrůstalo v rodině a v určitém prostředí, které nelze jen tak jednoduše vymazat z jeho osobnosti.
11. Stejným problémem, jaký máte vy, je zasaženo mnoho dalších lidí. Proto se pokuste zapojit do společných rodičovských iniciativ, což vám usnadní jednání nejen s právníky, ale zejména se státními institucemi.
12. Mějte na paměti, že vzniklá situace nemusí být nutně tak zoufalá, neboť v sektách je častým jevem fluktuace, lidé do ní přicházejí a zase odcházejí. Asi padesát procent sektu opustí po několika měsících, jiní po několika letech i desetiletích. Buďte trpěliví, váš blízký možná neopustí sektu tak brzy, jak byste si přáli. Obrňte se nekonečnou trpělivostí a pamatujte, že veškerá láska a úsilí věnované jeho pomoci se vám nakonec vrátí.
13. Snažte se obnovit okruh přátel vašeho dítěte. Jedním ze znaků manipulativní strategie sekty je zpřetrhání bývalých citových vazeb.

V každém případě rodiny, ze kterých odešel její člen do náboženské sekty, potřebují odbornou pomoc. Odchod z rodiny k sektě není přirozeným odchodem, ale otevírá v rámci rodiny řadu problémů. Je důležité, aby se rodič zbavil

negativních emocí a našel si vlastní životní prostor, jak vzniklou ztrátu nahradit a nepřestával věřit v návrat svého dítěte.

12.2 Poradenství z hlediska sociální psychologie – resocializace bývalých členů sekt

Resocializace bývalých stoupenců náboženských skupin řeší hlavní čtyři problémy. Psychosomatické potíže, vztah těchto lidí k sobě samému, k náboženské skupině, kterou opustili a k okolnímu světu, do něhož se vracejí. Tento proces lze chronologicky rozdělit do tří hlavních fází (Vágnerová, 2012: 728).

Fáze první pomoci, která zahrnuje léčbu akutních somatických a psychických potíží. Rovněž je v této fázi rozhodnuto o další potřebné pomoci. Fáze psychiatrické a psychoterapeutické péče. Jde o léčbu psychické závislosti, kdy náprava není možná bez spolupráce jedince, který sektu opustil. Musí se k této léčbě sám rozhodnout a být pro terapii motivován. Léčba je nejprve zaměřena na redukci deprese a úzkosti, která vyplývá z nezvládnutí odchodu ze skupiny. Posléze je léčba zaměřena na obnovování sebedůvěry, sociálních vztahů a dovedností, které jsou pro návrat do společnosti velmi důležité. Pomoc probíhá jako pozvolná terapie, která má jedinci umožnit, aby získal úplnou autonomii v prožívání, uvažování a k jednání. Poslední fází je resocializace (znovuzačlenění) do společnosti. Je zde velmi důležitá práce s rodinou a podpora rodinného zázemí. Pro člověka, který odešel do sekty, je rodina jedinou sociální skupinou, která jej akceptuje. Udržení a upevnění citových vazeb je pro jeho terapii velice důležitá, neboť někteří jedinci by sektu velmi rádi opustili, ale nemají bohužel kam se vrátit. Některé rodiny bývalých stoupenců vytvářejí svépomocné skupiny, které umožňují sdílení podobných problémů a zároveň jim mohou poskytnout užitečné informace a praktické rady. Resocializace je zaměřena na získání přijatelného sociálního postavení, uspokojivé profesní role a z ní vyplývající pozice ve společnosti. Bývalému členovi sekty je třeba pomoci

při hledání vhodného zaměstnání, případně zajistit přiměřenou rekvalifikaci (Vágnerová, 2012: 728–729).

12.3 Výstupové pastorační poradenství

Od osmdesátých let 20. století se v oblasti sekt a sektářství postupně dostává do popředí nový obor výstupové poradenství (Hassan, 1990: 227). Jedná se o proces, při němž jsou využívány možnosti, které poskytuje křesťanská víra. Jsou v něm podporovány a vytvářeny postoje, vlastnosti a sociální dovednosti, které mohou redukovat potíže, jež nastaly člověku, nebo někomu z jeho bezprostředního okolí v důsledku jeho připojení k náboženské skupině, která je označována jako sekta, nebo v důsledku odchodu z ní. Rozvoj pastoračního poradenství je pravděpodobně způsoben jednak zájmem o individuální pastorační poradenství v souvislosti se sekularizačním procesem, který tradiční křesťanské země prodělávají. Křesťanské církve jsou tak nuceny zabývat se spíše jednotlivci a jejich problémy, než farnostmi a administrací těchto celků. Rovněž výsledky psychologických objevů a psychoterapeutických metod, které přineslo 20. století, jsou využívány i církevními pracovníky (Vojtíšek, 2005: 7–8).

Spojením pastoračních vědomostí a dovedností s moderními trendy společenských věd se zabývá např. husitská teoložka Jiřina Kubíková (např. *Pastorální psychologie, Pastorec v mimořádných případech*), která patří k průkopníkům pastoračního poradenství v České republice. Využitím psychologie v pastorační péči se zabývá také psycholog Pavel Raus (např. *Přístupy pastoračního poradenství*) či teolog Pavel Hošek (*Pastorec a psychologie*). Blízkost pastoračního poradenství a psychologie vyjadřují některé definice:

„Pastorační poradenství je využití poradenství a psychoterapeutických metod duchovními tak, aby si jednotlivci, páry i rodiny konstruktivně poradily s osobními krizemi a životními problémy“ (Vojtíšek, 2005: 8).

„Výstupové poradenství je dobrovolný, intenzivní, časově neomezený a smluvně podložený učební proces, který zdůrazňuje citlivě sdělování informací členům vykořisťujících manipulativních skupin, běžně nazývaných sekty“ (Vojtíšek, 2005: 25).

Podnět k zahájení procesu výstupového poradenství dává nejbližší okolí příslušníka náboženské skupiny, zpravidla rodiče, nebo partner. Výstupový poradce musí tento podnět vyhodnotit jako odpovídající jeho poradenské specializaci a získat svolení od člena náboženské skupiny k setkání. Zadavatel této poradenské intervence je poučen o metodách psychické manipulace, s nimiž se jejich blízký pravděpodobně setkal a o způsobech komunikace s ním. Samotný proces výstupového poradenství začíná společným setkáním zadavatele (zadavatelem může být blízký z okolí člena sekty, či sám samotný člen sekty, který si není zcela jist, zda se nestal obětí náboženské sekty) a výstupového poradce. Při setkání je navrhována strategie, jak problém co nejlépe vyřešit (Vojtíšek, 2004: 159–163).

Základní metodou pastoračního poradenství je rozhovor. Je nutné zřetelné rozdělení rolí mezi výstupového poradce na jedné straně a člena sekty na straně druhé. Jejich vztah musí být formální, kdy si je klient (člen sekty) vědom, že vědomě přijímá poradce „jako poradce“, jinak má rozhovor charakter přátelské rady a nelze ho považovat za poradenský. Rozhovor je vždy veden v kanceláři poradce a je k němu vedena písemná dokumentace. Rozhovor je podkladem pro zpracování anamnézy, do níž je zahrnuto i poradcova pozorování a zprávy od jiných odborníků. Klientovu dokumentaci doplňuje katamnéza o klientovu dalším vývoji. K profesnímu vybavení pastoračního poradce patří teologické vzdělání s orientací v religionistice, znalost literatury, náboženského života, zvyků apod. a je nutný psychoterapeutický výcvik, či alespoň napojení na tým, jehož součástí je religionista, duchovní, psycholog či psychiatr. Rozhovor je veden tak, aby se klient mohl rozhodnout mezi dvěma alternativami. Na zhodnocení situace a posouzení dalšího vývoje se podílejí oba aktéři rozhovoru. Pokud se klient ztotožní s určitým řešením, pastorační poradce vždy uvádí

praktické rady, jak tohoto řešení dosáhnout. Klient musí být vždy motivován k vlastní přímé účasti na tomto řešení (Vojtíšek, 2005: 153–154).

Cílem výstupového poradenství je obnovit u bývalých příslušníků sekty schopnost individuálního úsudku a povzbudit ho k samostatnému informovanému rozhodování. Pokud se pastorační poradenství týká příbuzných „obětí“, dává mu možnost smíření a naději na překonání sektářství svých blízkých. Poradenský rozhovor může být veden i s odpadlíkem sekty, kdy se poradce snaží o překonání jeho potíží a zhodnotit jeho zkušenosti pro další život (Vojtíšek, 2005: 152–153).

13 PREVENCE PŘED VLIVEM NÁBOŽENSKÝCH SEKT

13.1 Primární a sekundární prevence

Odborníci (např. Martinková (1999), Vojtíšek (2005), zabývající se činností sekt, se shodují na tom, že hlavní obrana společnosti proti působení sektářských skupin je v oblasti primární prevence, která se týká osvěty široké veřejnosti. Je třeba obyvatelstvo vychovávat, pěstovat jeho kritický rozum, aby všichni byli schopni sami kriticky zhodnotit, co je jim druhými nabízeno. Prostřednictvím např. masmédií věcně a průběžně seznamovat obyvatelstvo s tím, co jsou sekty, jak se mohou projevovat, jak může vzniknout závislost a jakým způsobem tyto skupiny pracují. V České republice chybí pravidelně prováděné, systematické a kvalifikované informování široké veřejnosti o existenci náboženských sekt a jejich případných negativních praktikách. Tato prevence v osvětové rovině zatím chybí i u pravděpodobně nejohroženější skupiny, kterou je dospívající mládež.

V boji proti škodlivosti sekt by měla více pomáhat i odborná veřejnost z řad psychologů, psychiatrů a psychoterapeutů, kteří by měli průběžně a důsledně upozorňovat veřejnost na nebezpečí, které plyne z používání manipulativních technik na lidskou psychiku.

S předpokládaným nárůstem množství sekt, např. v souvislosti s dalším přílivem obyvatelstva do České republiky z různých oblastí světa (Martinková, 1999: 23) u nás bude nutné vybudovat síť odborníků, kteří se budou problémem sekt intenzivně zabývat a průběžně monitorovat činnost těchto skupin, aby bylo možné při prevenci vycházet z aktuálních dat. Vedle výzkumu sociologického a psychologického by měl být prováděn i výzkum kriminologický, aby bylo možné objektivně říci, zda konkrétní skupiny jsou pro společnost a hlavně její členy škodlivé či nikoli.

Oblast sekundární prevence je zaměřena na práci s lidmi, kteří sektu již opustili, či s příbuznými lidí, kteří se stali členy sekt.

V České republice se lze setkat se stále větším množstvím kvalitních publikací o problematice nových náboženských hnutí a náboženských sekt, napsaných z různých rovin pohledu – např. Enroth a kol, Hassan, Porterfieldová, Abgral a další. V posledních letech byly publikovány i práce domácích autorů, které se snaží o seriózní, nikoli jen komerční, přístup k tématu. Je možné jmenovat Vojtíška, Lužného, Štampacha, Remeše, Blažka a kol. a mnohé další.

V roce 1998 začal vycházet časopis o sektách, církvích a nových náboženských hnutích Dingir.

13.2 Ministerstvo vnitra a Policie ČR

Na státní úrovni se problematikou sekt a sektářských hnutí zabývá Ministerstvo vnitra prostřednictvím Policie ČR. Není zde zřízena stálá skupina, která by se touto problematikou zabývala, problematika je zahrnuta do úseku boje proti extremismu. V náboženském extremismu se objevují prvky názorové nesnášenlivosti a odmítání kompromisních řešení vzhledem ke společnosti, což se projevuje v činnosti některých náboženských sekt. Nebezpečnou pro společnost se sekta stává tehdy, když směřuje své členy k takovému vzdání se individuality, které vede až k absolutní závislosti na skupině a jejím vůdci, ke změně osobnosti, k autodestrukci člena sekty, nebo jestliže sekta používá při

prosazování svých názorů násilné jednání, výraznou psychickou manipulaci, psychické násilí či jiné sociálně závadové chování (Martinková, 1999: 2–4).

Policie ČR se činností náboženských skupin zabývá tehdy, jestliže se její člen, nebo členové dopouštějí jednání, které je v rozporu se zákony ČR. Na Policii ČR se rovněž obracejí občané s různými stížnostmi a dotazy, které se týkají sekt, a policie se jimi dále zabývá. Do styku se sektami se policie dostává i v oblasti pohřešovaných osob, které žijí v komunitě. Předmětem dalších stížností Policii ČR ze strany blízkých a příbuzných členů sekt jsou zprerhané rodinné svazky a nemožnost vídat se s dětmi, pokud bylo rodičem odvedeno do sekty (Martinková, 1999: 17–19).

13.2.1 Trestná činnost členů náboženských sekt v ČR

V minulých letech bylo vedeno trestní stíhání proti deseti členům skupiny sektářského charakteru Hnutí grálu (také název Imanuelité), a to pro trestný čin ohrožování mravní výchovy mládeže. Z toho bylo odsouzeno celkem šest osob k trestům odnětí svobody v trvání 4–10 měsíců s podmíněným odložením na 1–3 roky, proti dvěma osobám bylo trestní stíhání zastaveno a dvěma členům (jeden z nich byl guru skupiny) bylo nařízeno pozorování ve zdravotnickém zařízení (Martinková, 1999: 14–15).

Od roku 1992 bylo v České republice stíháno 326 osob pro vyhýbání se výkonu civilní služby. Celkem 54 obviněných uvedlo jako důvod, že jsou členy náboženské společnosti Svědci Jehovovi a odvolávali se na texty z bible. Tresty se pohybovaly odnětím svobody v rozmezí 6–20 měsíců s podmíněným odložením na 1–3 roky. Dále bylo vedeno trestní stíhání člena téže sekty, které na něj podala manželka za týrání tří nezletilých dětí. Svě děti psychicky i fyzicky týral, protože se nechtěly řádně modlit a dát se na jeho víru (Martinková, 1999: 15–16).

Z náboženské sekty Satanistů byli odsouzeni čtyři pachatelé pro trestný čin výtržnictví a trestný čin poškozování cizí věci. Svým vandalstvím způsobili škody na hřbitovech a v kolumbáriích. Několik dalších členů bylo odsouzeno pro trestný čin podávání alkoholických nápojů mládeži a šíření toxikomanie mezi mládeží na svých obřadech. V roce 1997 byl odsouzen satanista na 24 let, který se dopustil dvojnásobné vraždy a na svoji obhajobu uvedl, že byl ve spojení se satanem a jeho síla měla zhoubnou moc (Martinková, 1999: 16).

Na Ředitelství služby kriminální policie ČR byla v roce 1996 vytvořena skupina, která se zabývá speciálně projevy extremismu v České republice, v jejímž rámci je rovněž věnována pozornost trestné činnosti páchané členy nových náboženských směrů (sekt). Od té doby je trestná činnost členů sekt systematicky mapována (Martinková, 1999: 14).

13.3 Společnost pro studium sekt a nových náboženských směrů

Nebezpečnost náboženských sekt vedla ke vzniku různých skupin a organizací, které se zabývají prevencí před vlivem těchto náboženských hnutí, jejich studiem a v neposlední řadě i praktickou pomocí jejich obětem. Kromě nich poskytují pomoc a radu při řešení aktuálních problémů tohoto druhu linky důvěry a krizová centra.

Společnost pro studium sekt a nových náboženských směrů je občanským sdružením, registrovaným u Ministerstva vnitra od roku 1993. Její členové pocházejí z akademického prostředí a informace o nových náboženských hnutích potřebují ke své profesi. Společnost vznikla jako základna informací v době, kdy tyto informace chyběly. Hraje významnou roli při informování české společnosti v otázce náboženských hnutí, sekt a sektářství. Pořádá pro veřejnost semináře, vydává a shromažďuje naučné publikace a na jejích internetových stránkách podává informace o nových náboženských hnutích. Postupem času shromáždila unikátní archiv, který je spolu s knihovnou zpřístupněn badatelům, studentům i případným zájemcům, kteří se touto problematikou náboženských hnutí zabývají.

Její součástí je i poradenství pro ty, kteří jsou nepříjemně zasaženi novým náboženským společenstvím, protože se jejich příbuzný k tomuto společenství připojil. Společnost také nabízí poradenství pro členy, kteří z náboženské skupiny vystoupili a potřebují pomoci v dalším životě. Úzce spolupracuje s dalšími odborníky - lékaři, sociology, právníky a kriminology.

V oblasti poradenství zde působí PhDr. Zdeněk Vojtíšek-religionista, docent na katedře psychosociálních studií a speciální etiky Husitské teologické fakulty UK v Praze. Je rovněž absolventem výcvikového programu „Poradenství a psychoterapie zaměřená na klienta.“ Poskytuje osobní konzultace a telefonické poradenství na tel. 777 143 001.

Dalším členem v poradenské oblasti zde působí Doc. ThDr. Ivan Štampach, který vede katedru religionistiky a filozofie na Univerzitě v Pardubicích. Pravidelně přispívá do čtvrtletníku Dingir. Je ochotný i soukromým schůzkám v Pardubicích a v Praze, jinak přístupný na e-mailové adrese ivan.stampach@seznam.cz. Má zkušenosti s autoritativním vedením v náboženských skupinách, včetně křesťanských církví a s řeholními společenstvími.

Dalšími poradci společnosti jsou MUDr. et. Mgr. Prokop Remeš a Ing. Aleš Opatrný Th.D. - katolický kněz, který vyučuje pastorální teologii na Katolické teologické fakultě UK v Praze. Případné dotazy zodpoví na tel. 220 181 639, či elektronicky na adrese opatrny@kft.cuni.cz.

Další možné informace o společnosti jsou dostupné z www.sekty.cz. Další možné instituce, které se zabývají otázkou prevence a poradenství v krizových situacích jsou uvedeny v příloze (viz Příloha č. 2).

13.4 Pedagogicko-psychologické poradny v Plzeňském kraji

Prevenici a poradenství v oblasti nových náboženských hnutí a sekt jsou schopny poskytnout též pedagogicko-psychologické poradny. V rámci této práce jsem prováděla výzkum, jak a do jaké míry jsou tato zařízení schopné prevence a

případné intervence. Zaměřila jsem se pedagogicko-psychologické poradny v Plzeňském kraji. Výzkum byl prováděn formou rozhovoru, kde jsem zjistila potřebné informace od vedoucích pracovníků těchto poraden.

V uvedených pedagogických poradnách (viz Příloha č. 3) jsem zjišťovala, zda se na tyto poradny během posledních několika let obrátili rodiče, kteří řešili v rodině problém se vstupem jejich dospívajícího dítěte do náboženské sekty, a jestli jim tato instituce je schopna poradit a pomoci a jakým způsobem.

Výsledkem bylo zjištění, že ani na jednu z pedagogicko-psychologických poraden se nikdo s podobným problémem neobrátil. Výjimkou byla pedagogicko-psychologická poradna v Plzni, která v minulosti řešila ve dvou případech vstup dítěte školního věku (student střední školy) do náboženské skupiny Svědkové Jehovovi. Poradna se studentem a jeho rodiči spolupracovala, v konečné fázi se rodina obrátila na duchovního poradce, neboť se jednalo o nábožensky věřící rodiče.

Rovněž jsem zjistila, že všechny pedagogicko-psychologické poradny jsou připraveny v této situaci rodinám a dospívajícímu studentu pomoci. Jednak prostřednictvím metodika primární prevence a dalším nabídnutím odborné pomoci, prostřednictvím pastoračního poradenství a odborníků z oboru psychologie a psychiatrie. Rovněž jsou tyto poradny schopny hledat co nejlepší řešení přes organizace, které jsou na tyto problémy přímo specializované.

V pedagogicko-psychologické poradně v Klatovech pracuje metodik prevence, který navštěvuje jednotlivé školy a tématu náboženských sekt se prostřednictvím besed se žáky věnuje.

14 VÝZKUM NA STŘEDNÍCH ŠKOLÁCH – UVEDENÍ DO PROBLÉMU A STANOVENÍ ZÁKLADNÍCH VÝZKUMNÝCH HYPOTÉZ

V souvislosti s tématem mé diplomové práce jsem prováděla terénní sociologický výzkum, který byl prováděn mezi středoškolskými studenty a

rovněž také mezi středoškolskými pedagogy. Týkal se problematiky nových náboženských hnutí, sekt a sektářství a dnešní dospívající mládeže, a jednak středoškolských pedagogů, kteří vyučují předmětu Základy společenských věd v otázce jejich názoru na kvalitu a dostupnost informací ohledně náboženských sekt. Pedagog v rámci výuky dle RVP G přispívá k rozvíjení klíčových kompetencí studenta.⁴⁶ Jejich součástí je např. rozpoznávat manipulativní strategie, rozhodovat se na základě vlastního úsudku, nebo odolávat společenským tlakům.

Svůj výzkum jsem prováděla mezi studenty na několika středních školách v oblasti Plzně, Tachova, Sokolova a Domažlic. Jednalo se o studenty gymnázií a středních odborných škol ve věku mezi 14–19 lety. Celkem se výzkumu zúčastnilo 154 studentů. Na stejných školách jsem prováděla i druhou část mého výzkumu mezi středoškolskými učiteli, výzkumu se zúčastnilo celkem 12 pedagogů.

Žáci na jednotlivých středních školách, včetně jejich pedagogů, byli vůči výzkumnému šetření velice vstřícní a ochotní. Vždy jim byl vysvětlen účel a význam dotazníkového šetření, postup při vyplňování dotazníku, byla jim zaručena bezpodmínečná anonymita při jeho zpracování a nikdo tak nevyužil svého práva odmítnout jednotlivé odpovědi. Bylo zřejmé, že studenty problematika nových náboženských hnutí, sekt a sektářství velice zajímá. Rovněž pedagogové byli velice vstřícní a ochotně odpovídali na dotazníkové otázky, rovněž se zachováním úplné anonymity.

Můj zájem byl zaměřen především na to, zda má mládež základní přehled o náboženských sektách, které v naší republice působí, jaké postoje a názory vůči těmto skupinám zaujímá, jestli se cítí ohrožena činností těchto skupin a uvědomuje si možné riziko případného členství v této skupině.

Rovněž mě zajímalo, jestli a jakým způsobem byli tito mladí lidé členy různých sekt již kontaktováni, do jaké míry jsou ovlivnitelní a odolní vůči

⁴⁶ <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolskareforma> 26. 6. 2013

psychickému nátlaku, nebo zda ví, na koho a kam se v případě ohrožení sektou mohou obrátit, či jaké jsou jejich znalosti v oblasti možnosti prevence a poradenství. Při svém výzkumu jsem vycházela z následujících hypotéz:

Hypotéza A: Studenti si uvědomují rizika, která jsou spojena s případným členstvím v sektářské společnosti.

Hypotéza B: Studenti znají možnosti prevence a možnosti poradenství v případě ohrožení psychickou manipulací některé ze sektářských skupin.

Hypotéza C: Studenti sami nedokážou posoudit, ze kterých konkrétních náboženských skupin jim plyne možné nebezpečí.

Mezi středoškolskými pedagogy jsem se snažila zjistit, jaké materiály mají při výuce k dispozici, zda je téma problematiky nových náboženských hnutí dle jejich názoru ve středoškolských učebnicích dostatečně zpracováno, nebo jestli jim byla učiněna nabídka od zaměstnavatele zúčastnit se výchovně-vzdělávacího programu, které jsou nabízeny prostřednictvím Krajských pedagogických center, či jiné soukromé vzdělávací instituce a zda této možnosti rozšíření znalostí ohledně problematiky sekt a sektářství využili. Pro zjištění potřebných informací jsem si stanovila dvě základní hypotézy (kapitola Výsledná data a analýza výzkumného šetření mezi středoškolskými pedagogy).

Rovněž mě zajímalo, zda existuje přímá souvislost mezi odpověďmi studentů a mezi odpověďmi pedagogů. Tedy zda znalosti a orientace žáků v otázce náboženských sekt odpovídá zpracování této problematiky ve středoškolských učebnicích.

14.1 Použité metody výzkumu mezi středoškolskou mládeží a středoškolskými pedagogy

Při řešení výzkumného problému mezi středoškolskou mládeží jsem využila výhody metody smíšeného výzkumu (Hendl, 2005: 45–55), tedy metody kvantitativního i kvalitativního výzkumného přístupu z důvodu statistického

měření a z důvodu hloubkového šetření, kde mě zajímaly výpovědní hodnoty jednotlivců, zvláště jejich postoje, názory a případné komentáře.

Výzkumné šetření u středoškolské mládeže probíhalo prostřednictvím nestandardizovaného dotazníku (viz Příloha č. 4), do kterého jsem zařadila jak uzavřené výčtové otázky s možností odpovědi *ano - ne - nevím*, polo-uzavřené s možností formulace vlastní odpovědi a otevřené, volné otázky bez možnosti jednotlivých kategorií odpovědí.

Při vlastní analýze výzkumného šetření jsem rozdělila studenty do dvou věkových kategorií, neboť jsem zjistila, že věkový rozdíl mezi studujícími hraje významnou roli. Studenti ve věku 14–16 let odpovídali na mé dotazníkové otázky ve většině případů v oblasti polozavřených či otevřených otázkách velmi stručně, mezi časté odpovědi patřilo *nevím, neznám* apod.

U studentů mezi 17–20 lety byly odpovědi u polozavřených a otevřených otázek dosti konkrétní, bylo z nich zřejmé, že na danou problematiku mají utvořený vlastní názor, který se neostýchali v dotazníku projevit a v některých případech i zcela podrobně popsat. Velmi mě také zajímalo, jestli se věkový rozdíl mezi studenty objeví v konečných výsledcích výzkumu a do jaké míry se mohou lišit.

Pro vyhodnocení dotazníku, který byl určen středoškolským pedagogům, jsem použila kvalitativní výzkumné metody (Hendl, 2005: 49–56). Prostřednictvím nestandardizovaného dotazníku s otevřenými otázkami (viz Příloha č. 5) jsem stanovila výzkumné otázky, pomocí induktivní metody jsem získané informace analyzovala a následně získaná data interpretovala v závěrečném shrnutí v kapitole Výsledná data a analýza výzkumného šetření u středoškolských pedagogů.

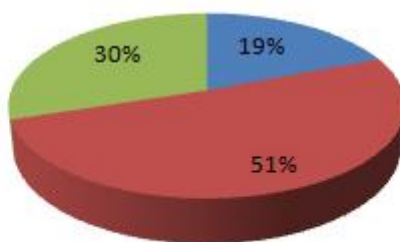
14.2 Výsledná data a analýza výzkumného šetření u středoškolských studentů

První otázka dotazníku směřovala čistě ke statistickému zhodnocení, kolik procent studentů se setkala během svého života se stoupencem jakékoli náboženské sekty a bylo tímto stoupencem osloveno. Studenty jsem rozdělila dle jejich věku. Pro lepší názornost jsem použila výsečové grafy.

Z výsledků jsem zjistila, že 44% studentů ve věku 14–16 let a 51% studentů ve věku 17–20 let bylo již během svého života kontaktováno stoupencem náboženské sekty. Nikdy se stoupencem sekty nebylo kontaktováno 34% studentů ve věku 14–16 let a 30% studentů ve věku 17–20 let. Lze tedy konstatovat, že se počty oslovených a neoslovených studentů nijak významně neliší. Stoupencům sekt tedy patrně v jejich „náboru“ nových členů nijak významně nezáleží na věku osloveného, i když se jedná teprve o čtrnáctileté dítě.

1. Už jsi ve svém životě přišel do styku s náboženskými sektami?

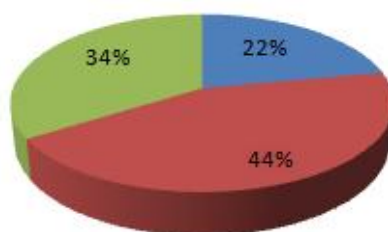
■ ano, dokonce vícekrát ■ ano, alespoň jednou ■ ne, nikdy

Věk: 17 - 20 let

1. Už jsi ve svém životě přišel do styku s náboženskými sektami?

■ ano, dokonce vícekrát ■ ano, alespoň jednou ■ ne, nikdy

Věk: 14 - 16 let

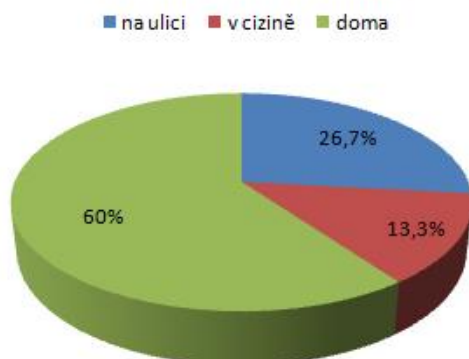
Druhá dotazníková otázka vypovídá (č. 2), na jakých místech nejčastěji stoupence své možné „oběti“ kontaktují.

Z grafu je patrné, že k úvodnímu kontaktu mladého jedince dochází nejčastěji doma, tzn., že stoupenci sekt chodí dům od domu. Studenti přímo uváděli, že se jednalo o členy Svědků Jehovových. Ve všech případech se setkali ze strany s nezájmem. Studenti např. uváděli: *“Zabouchli jsme jim dveře před nosem, chodí nás neustále otravovat apod.”*

K dalším kontaktům dochází dále na ulici. *„Po městě chodí členové Haré Kršna a nabízejí nám své biosušenky a letáky.“* Tato věta se v odpovědích objevovala nejčastěji, pokud studenti uváděli místo kontaktu na ulici. Dalšími kontaktními místy u obou věkových skupin jsou veřejné dopravní prostředky a také dovolené v cizině.

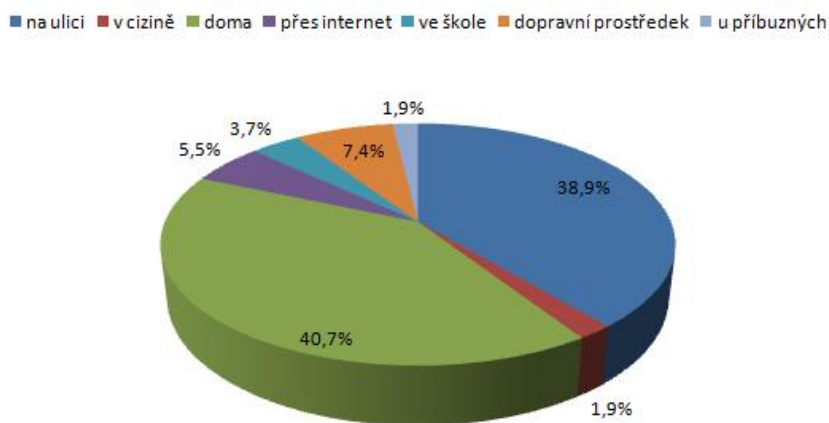
Z výsledného grafu rovněž vyplývá, že studenti ve věku 17–20 let byli kontaktováni oproti studentům mezi 14–16 lety přes sociální internetové stránky, u příbuzných, ale dokonce i ve škole.

2. Kde ses setkal se členy sekty?

Věk: 14 - 16 let

2. Kde ses setkal se členy sekty?

Věk: 17 - 20 let

Otázkou třetí jsem chtěla zjistit, kolikrát byli studenti kontaktováni. Zajímalo mě, zda i přes prvotní odmítnutí se strany studentů zkusili své štěstí zástupci sekt znovu. Téměř ze všech odpovědí u studentů obou věkových skupin vyplývá, že pouze minimum jedinců bylo kontaktováno pouze jednou.

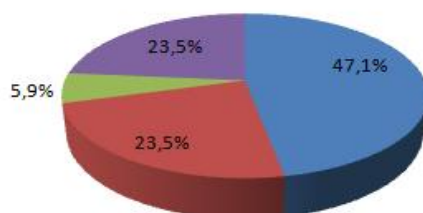
Další otázka (č. 4) zněla, zda se student někomu svěřil, že byl kontaktován a osloven členem sekty.

Obě věkové skupiny studentů uvedly, že téměř v 50% nikomu. V některých dotaznících u starších žáků bylo uvedeno: „*Nebyl důvod, ochráním se sám*“. „*Proč? Mám přece vlastní rozum*“. Přes 36% starších studentů uvedlo, že se svěřilo, ale neuvádí již komu. Pouze 11% téže věkové skupiny uvádí, že

rodičům, ale přes 36% uvádí, že kamarádům. Mladších žáků se rodičům svěřilo přes 23%, kamarádům pouze necelých 6%. Lze v tomto případě konstatovat, že studenti ve věku 17 -20 let se častěji svěřují svým kamarádům, nežli rodičům.

4. Svěřil ses někomu s tím, že jsi byl(a) kontaktován členem sekty?

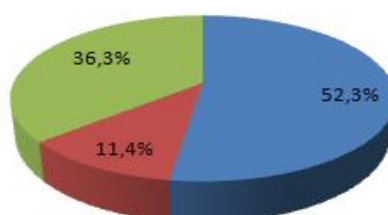
■ nikomu ■ rodiče ■ kamarád ■ ano, neuvedeno komu

Věk: 14 - 16 let

4. Svěřil ses někomu s tím, že jsi byl(a) kontaktován členem sekty?

■ nikomu ■ rodiče ■ ano, neuvedeno komu

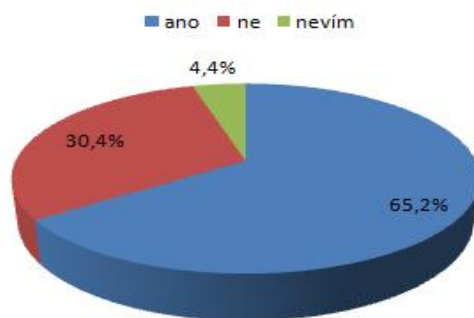

Věk: 17 - 20 let

Následující dvě dotazníkové otázky (č. 5,6) se dotazovaly, zda je nějaký člen rodiny v některé náboženské sektě a jestli znají ze svého okolí někoho, kdo je rovněž členem sekty. Pouze jedna dívka odpověděla, že dědeček je člen sekty Svědci Jehovovi a že jí o nich často vypráví. Všechny ostatní odpovědi byly negativní.

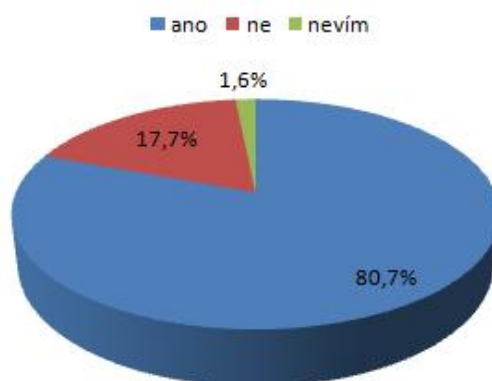
Na otázku (č. 7), zda si studenti myslí, že jsou náboženské sekty nebezpečné a proč, uvedli studenti následující:

7. Myslíš si, že jsou sekty nebezpečné?

Věk: 14 - 16 let

7. Myslíš si, že jsou sekty nebezpečné?

Věk: 17 - 20 let

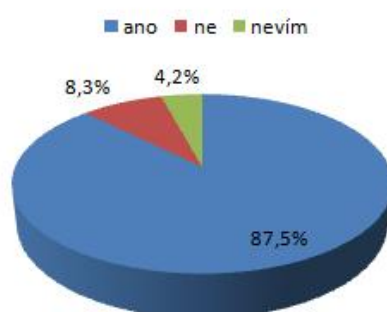
Výsledky u této dotazníkové otázky jsou dle mého názoru velmi dobré, neboť 65% mladších žáků uvedlo, že ano. U starších žáků bylo procento kladných odpovědí ještě vyšší, přes 80% uvádí, že ano. Na otázku proč jsou sekty nebezpečné, uvádím několik příkladů, které se v dotazníkových odpovědích objevovaly nejčastěji: „Dostanou člověka do potíží“. „V některých případech to dojde do extrému.“ „Jsou schopny člověka otupit a donutit ho udělat něco špatného.“ „Můžou donutit člověka k sebevraždě, nebo ho donutit k převodu majetku na sektu.“ „Omezují osobní svobodu.“ „Ovlivňují myšlení.“ „Jsou to duševně slabí jedinci.“ „Mohou mít názor, že by lidstvo mělo vymřít, nebo doženou člověka k sebevraždě.“ „Člověk změní pohled na svět a slepě je následuje.“ „Berou nám naše názory a vnucují jejich.“

Z uvedených odpovědí lze vyčíst, že si dnešní mladý člověk uvědomuje velmi dobře, jaká rizika mohou nastat, jestliže by to nějaké sekty chtěl vstoupit.

Ani jeden z nich neuvedl, že se obává, že by členstvím v sektě přišel o své blízké - rodiče, partnery a kamarády. Z toho usuzuji, že studenti bohužel nevědí, že sekta se snaží nového jedince, kterého vláká mezi sebe, od svých nejbližších odpoutat a používá k tomu velmi nebezpečné manipulační techniky, včetně psychické manipulace. Sekta se vždy snaží, aby se stala „novou rodinou“ nového stoupence a styk s vnějším okolím omezit na minimum.

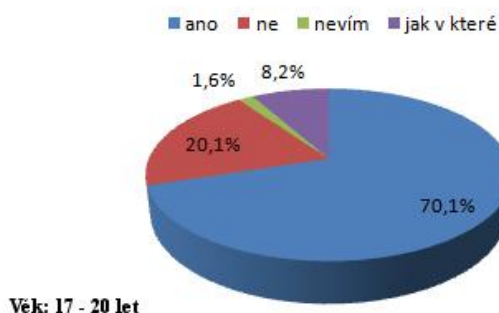
Na otázku (č. 8), jestli si studenti myslí, že se v sektách násilně přikazuje a nařizuje, odpověděli studenti takto:

8. Domníváš se, že se v sektách násilně přikazuje a nařizuje?

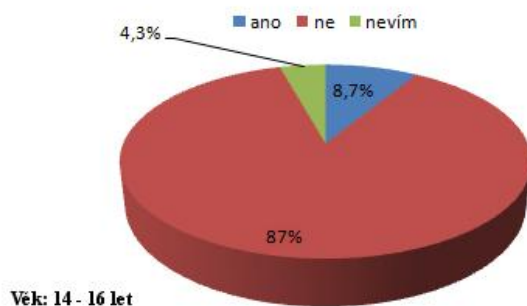
Věk: 14 - 16 let

8. Domníváš se, že se v sektách násilně přikazuje a nařizuje?

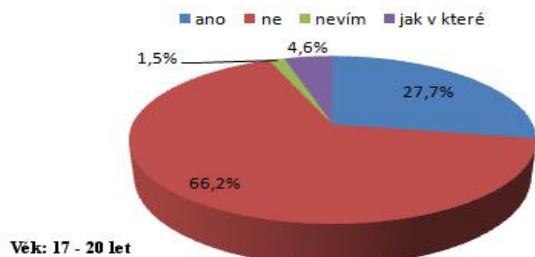

Téměř 90% mladších studentů má sektu spojenou s násilím. Uváděli násilí jak fyzické, tak psychické. Starší studenti jsou přesvědčeni o násilí v sektách v 70%. Zrovna tak uvedli, jak v které skupině je násilí využíváno. Dvacet procent starších studentů uvádí, že se v sektách násilí neobjevuje, neboť členství je dobrovolné. Na tento názor navazuje další otázka (č. 9), která se týkala toho, zda si studenti myslí, že je poslušnost v sektě dobrovolná.

9. Myslíš si, že je poslušnost v sektě dobrovolná?

9. Myslíš si, že je poslušnost v sektě dobrovolná?

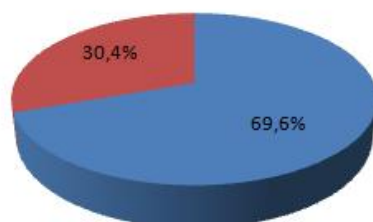

Téměř 90% mladších studentů věří, že poslušnost v sektě dobrovolná není, že sekta využívá „donucovací prostředky“. Starší žáci tento názor sdílí z 66%, ale navíc uvádějí, že ani odchod ze sekty jim pravděpodobně není umožněn dobrovolně. Téměř 28% těchto studentů uvádí, že poslušnost je dobrovolná pouze v některých skupinách. Příklady, v jakých sektách dle jejich názoru ano, ani v jednom případě ve svých odpovědích neuvádějí.

Členství v náboženské sektě bývá často spojováno se slovním výrazem „vymývání mozků“. Na otázku (č. 10), zda o tomto slovním spojení slyšeli, odpovídají studenti takto:

10. Slyšel(a) jsi někdy o "vymývání mozků?"

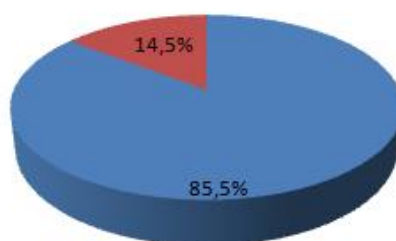
■ ano ■ ne

Věk: 14 - 16 let

10. Slyšel(a) jsi někdy o "vymývání mozků?"

■ ano ■ ne

Věk: 17 - 20 let

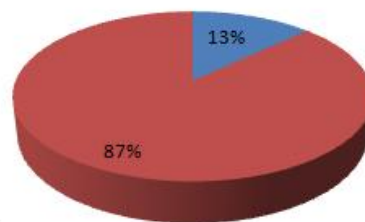
Téměř 70% mladších a 85% starších studentů již ví, co znamená „vymývání mozku“. Tento výraz mají spojený nejen s otázkou sekt, ale uváděli

jako možné příklady televizní pořady a politiku ve všeobecném slova smyslu. Někteří studenti uvedli jako příklad i školní učivo.

V otázce (č. 11), jestli může a jakým způsobem ovlivnit členství v sektě studentův život, odpovídali následovně:

11. Myslíš že členství v sektě může nějak významěji ovlivnit tvůj život?

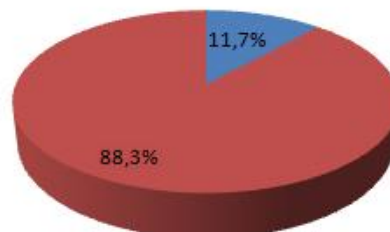
■ ne ■ ano

Věk: 14 - 16 let

11. Myslíš že členství v sektě může nějak významěji ovlivnit tvůj život?

■ ne ■ ano

Věk: 17 - 20 let

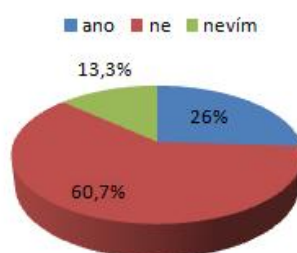
Téměř shodně odpovídaly obě věkové skupiny studentů. Je zřejmé, že si rizika s eventuálním členstvím v náboženské sektě uvědomují. Pro názornost uvádím následující příklady. „Některé sekty nedovolují krevní transfúzi.“ „Nemohl bych si dělat, co chci.“ „Naprostě se mi změní život a to já nechci.“ „Úplně se zřeknu svého života.“ „Budou mi nařizovat, jak se mám chovat a s kým stýkat.“ „Nebudu mít vlastní názor“. Zaujala mě odpověď: „ Stane se ze mě jiný člověk a budu všem pro smích.“

Z uvedených odpovědí v dotaznících je jasné, že studenti naprosto přesně uváděli rizika, pokud se členy některé náboženské sekty stanou. Jsem přesvědčená, že k otázce prevence před vlivem náboženských sekt je ve školách, kde jsem výzkum prováděla, přistupováno velmi odpovědně. Žáci jsou velmi dobře s možnými riziky seznámeni a většině případů se s nimi ztotožňují. Pouze 10-13% žáků obou věkových skupin zastává názor, že členstvím v náboženské sektě se jejich život nijak významně nezmění.

V dotazníku jsem studentům položila otázku (č. 12), zda si myslí, že v případě jakékoli životní krize, by vstup do náboženské sekty byl lepším řešením, než například únik k drogám. Její výsledné řešení neuvádím statisticky, žáci odpovídali téměř shodně, že rozhodně nebyl. Únik k drogám, nebo do náboženské sekty pokládali vesměs za špatné řešení. Dva studenti uvedli názor, že v některých sektách se drogy používají.

Následující graf odpovídá na otázku (č. 13), zda se studenti domnívají, že problematika náboženských sekt je jevem v naší společnosti pouze okrajovým. Téměř 61% mladších žáků si myslí, že ne. Objevují se v odpovědích názory, že by se problém sektářských skupin měl více řešit, nebo že situace je čím dál horší, neboť se sektářští „náhončí“ objevují na různých místech stále častěji a častěji.

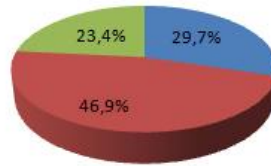
13. Domníváš se, že je problematika náboženských sekt jevem pouze okrajovým?

Věk: 14 - 16 let

13. Domníváš se, že je problematika náboženských sekt jevem pouze okrajovým?

■ ano ■ ne ■ nevím

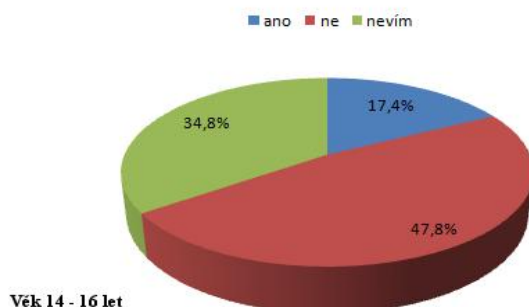
Věk: 17 - 20 let

Starší žáci zastávají tento názor v 47%. Zastávají názor, že situace v západních zemích je daleko horší, než v naší republice, dle studentů se jedná spíše o problém celoevropský.

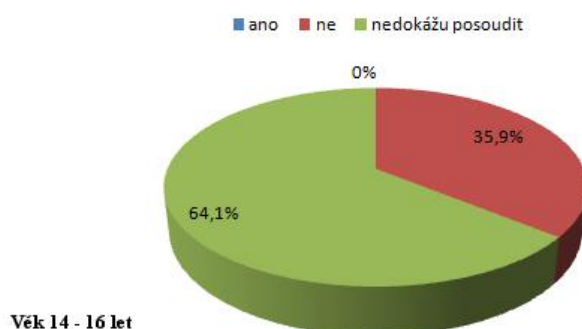
Domníváš se, že je třeba náboženské sekty zakázat (č. 14)? V tomto případě odpovídaly obě věkové skupiny téměř shodně - 50% studentů obou věkových skupin, že ano. Stejný počet obou věkových skupin odpovídal, že ne. Při kladných odpovědích se nejčastěji objevoval názor: „*Nepřináší nic dobrého pro okolí.*“ „*Ničí lidem životy a rozum.*“ Záporné odpovědi zněly např. takto: „*Každý má možnost volby.*“ „*Když lidé budou chtít, stejně něco jako sektu utvoří i přes zákaz.*“

Následující dvě otázky měly zjistit (č. 15, 16), zda si žáci myslí, že mají dostatek informací o možném nebezpečí náboženských sekt a zda je dle jejich mínění tématu náboženských sekt ve školní výuce věnováno dostatek času. Pouze 17,4% mladších žáků zastává názor, že o problematice sektářství má informací dostatek, téměř 48% studentů dostatek informací nemá. Ani jeden z mladších studentů neodpověděl kladně na otázku, že ve školní výuce je problematice sekt a sektářství věnováno dostatek času, téměř 60% nedokáže posoudit.

15. Myslíš si, že máš dostatek informací o
možném nebezpečí náboženských sekt?

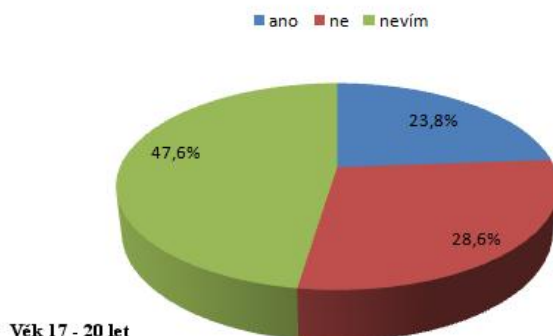

16. Ve školní výuce je tématu nebezpečí vlivu
náboženských sekt věnováno dle tvého
mínění dostatek času?

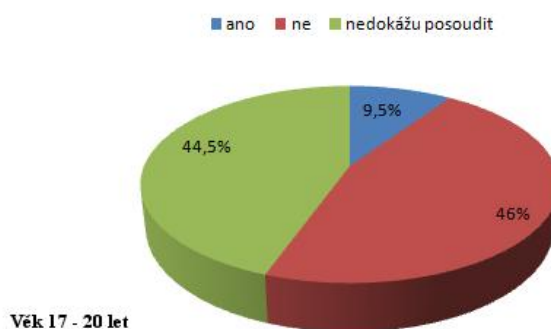

Co se týče starších studentů, necelých 24% zastává názor, že má o náboženských sektách dostatečné množství informací, 29% si myslí, že nikoli. Necelých 10% je spokojeno s časem, který je věnován sektám ve školním vyučování, 46% spokojeno není. Lze tudíž konstatovat, že studenti obou věkových skupin by jistě uvítali, kdyby se problematikou náboženských sekt ve školní výuce více zabývali, tím by se určitě zvýšilo procento studentů, kteří jsou přesvědčeni, že o problematice sekt má málo informací.

15. Myslíš si, že máš dostatek informací o možném nebezpečí náboženských sekt?

16. Ve školní výuce je tématu nebezpečí vlivu náboženských sekt věnováno dle tvého mínění dostatek času?

Důležitá otázka (č. 17) byla, zda jsou studenti seznámeni s možnostmi jejich prevence před psychickým nátlakem, který je na ně vyvíjen stoupencem některé náboženské sekty. Mladší studenti odpověděli v 17%, že ano, 83% studentů odpovědělo záporně. Kde hledat pomoc, na koho se v případě potřeby obrátit ví 40% starších studentů, 60% studentů neví.

Studenti obou věkových skupin uváděli nejčastěji své rodiče, svoji rodinu. Na dalších místech mezi nejčastěji uváděné, byli přátelé, následovali učitelé ve školách, policie a psycholog. Někteří žáci z Tachovska uváděli i konkrétní název organizace, na kterou by se v případě potřeby obrátili.

Dle mého názoru by měli být studenti seznámeni na svých školách přímo s možnostmi prevence, kam by se v případě potřeby mohli obrátit, např. v místě svého bydliště, či jeho okolí. Z výsledků lze vyčíst, že procento žáků, kteří vůbec nevědí, kde hledat případnou pomoc, je dosti vysoké (83% mladší studenti, 60% studentů starších).

V otázce č. 18 jsem uvedla seznam, dle mého názoru, nejznámějších náboženských sekt a studenti zde měli uvést, zda tyto náboženské sekty znají, zda jim jejich název něco říká. Z výsledků šetření jasně vyplynulo, že studenti vesměs tyto náboženské sekty znají. Ve všech odpovědích byla nejčastěji uvedena skupina Svědci Jehovovi, Haré Kršna a satanisté. O něco menší počet studentů uváděl Scientology, Hnutí New Age a Rodinu. Menší počet uváděl mormony, čtyři studenti ve svých odpovědích poznamenali, že se dle jejich názoru nejedná o náboženskou sektu.

Studenti ve věku 14–16 let uváděli nejčastěji náboženskou sektu Svědci Jehovovi, Haré Kršna a satanisty. Méně již znají takové sekty, jako Rodina, Hnutí New Age a mormony.

Jen velmi malý počet studentů neodpověděl na otázku (č. 19), zda by mohl některou náboženskou sektu blíže charakterizovat. Mladší studenti charakterizovali nejčastěji skupinu satanistů, kde uváděli, že uctívají Satana. Rovněž uváděli jejich hlavní myšlenku „Dělej si, co chceš“. Dále Svědky Jehovovi, že musí nutně „nahánět“ nové členy, nesmí vlastnit televizor a odmítnout krevní transfúzi.

Starší studenti v u této otázky příliš sdílní nebyli. Ač ve většině případů znají téměř všechny náboženské skupiny z uvedeného seznamu, konkrétní charakteristice se vyhnuli. Odpovídali všeobecně, že se celkově jedná o duševně slabé a psychicky nemocné jedince. Jednotlivou charakteristiku nejčastěji uváděli u Svědků Jehovových, které mají spojené s neustálým obtěžováním doma i na ulici. Někteří studenti, kteří dosáhli již věku 18 let, uvedli, že názor napsat

nemohou, neboť by byli nuceni vyjadřovat se vůči náboženským skupinám vulgárně.

Závěrečná otázka se týkala, jestli mohou studenti výstižnými slovy popsat, co se jim vybaví, když je vysloven pojem „náboženská sekta“. Pro lepší názornost uvádím některé výpovědi studentů: „*Nezdravá víra, ztráta rozumu, obětování se*“. „*Stádo ovcí*“. „*Ubožáci, kterým vymývají mozky rituály*“. „*Něco, v čem rozhodně nikdy nebudu*“. „*Lidé v kruhu, kteří přišli o rodinu*“. „*Lidé ve vlastním světě, kteří jsou na někom slepě závislí*“. „*Skupina, která má jednoho vůdce a slepě ho následuje*.“

14.3 Závěrečné shrnutí výsledků výzkumu u středoškolských studentů

Dotazníkovým šetřením středoškolských studentů jsem zjistila, že počet studentů, kteří byli ve svém životě osloveni stoupencem některé z náboženských sekt, se procentuálně neliší. Nezáleží na věku, „náhončí“ sekt se rozhodně nezabývají věkem jedinců, které mezi sebe chtějí vlákat. Polovina studentů mezi 14–16 lety, zrovna tak u studentů mezi 17–20 lety již kontaktována stoupencem sekty byla.

Nejčastěji jsou studenti kontaktováni doma (Svědci Jehovovi). K dalším kontaktům dochází na ulici (Haré Kršna) a v dopravních prostředcích. Starší studenti též prostřednictvím internetových stránek a ve škole. Většina studentů byla členem sekty kontaktována vícekrát.

Téměř 50% studentů obou věkových skupin se vůbec nikomu nesvěřilo, že již bylo členem sekty kontaktováno. Starší žáci se nejvíce svěřují svým kamarádům (36%), dále rodičům (11%). Mladší studenti se nejvíce svěřují rodičům (23%) a svým kamarádům (6%). Lze konstatovat, že se mladší studenti více svěřují svým rodičům, starší studenti se obracejí více na své kamarády.

Většina studentů zastává názor, že jsou náboženské sekty nebezpečné. Tento názor zastává kolem 60% mladších studentů a 82% studentů starší věkové skupiny. Dnešní mladý člověk si uvědomuje velmi dobře, jaká rizika mohou nastat, jestliže by do nějaké sekty chtěl vstoupit.

Téměř 90% mladších studentů má sektu spojenou s násilím. Uváděli násilí jak fyzické, tak psychické. Starší studenti jsou přesvědčeni o násilí v sektách v 70%. Zrovna tak uvedli, jak v které skupině je násilí využíváno. Dvacet procent starších studentů uvádí, že se v sektách násilí neobjevuje, neboť členství je dobrovolné.

Téměř 90% mladších studentů věří, že poslušnost v sektě dobrovolná není, že sekta využívá „donucovací prostředky“. Starší žáci tento názor sdílí z 66%, ale navíc uvádějí, že ani odchod ze sekty jim není umožněn dobrovolně. Téměř 28% těchto studentů uvádí, že poslušnost je dobrovolná pouze v některých skupinách.

Téměř 70% mladších a 85% starších studentů přesně ví, co znamená „vymývání mozku“.

V případě jakékoli životní krize, by vstup do náboženské sekty nebyl lepším řešením, než například únik k drogám. Oba příklady pokládali vesměs za špatné řešení.

Problematika náboženských sekt je jevem v naší společnosti pouze okrajovým. Tento názor nesdílí 61% mladších žáků. Zastávají názory, že by se problém sektářských skupin měl více řešit, problematika sekt se jim zdá čím dál horší, neboť se sektářští náhončí objevují na různých místech stále častěji a častěji.

Starší žáci zastávají tento názor v 47%. Zastávají názor, že situace v západních zemích je daleko horší, než v naší republice, dle studentů se jedná spíše o problém celoevropský.

Pouze 17,4% mladších žáků zastává názor, že o problematice sektářství má informací dostatek, téměř 48% studentů dostatek informací nemá. Z tohoto

důvodu ani jeden z mladších studentů neodpověděl kladně na otázku, že ve školní výuce je problematice sekt a sektářství věnováno dostatek času.

Co se týče starších studentů, necelých 24% zastává názor, že má o náboženských sektách dostatečné množství informací, 29% si myslí, že nikoli. Necelých 10% je spokojeno s časem, který je věnován sektám ve školním vyučování, 46% spokojeno není. Lze tudíž konstatovat, že studenti obou věkových skupin by jistě uvítali, kdyby se problematikou náboženských sekt ve školní výuce více zabývali.

Důležitá otázka byla, zda jsou studenti seznámeni s možnostmi jejich prevence před psychickým nátlakem, který je na ně vyvíjen stoupencem některé náboženské sekty. Mladší studenti odpověděli v 17% že ano, 83% studentů odpovědělo záporně. Kde hledat pomoc, na koho se v případě potřeby obrátit ví 40% starších studentů, 60% studentů neví.

Studenti obou věkových skupin uváděli nejčastěji své rodiče, svoji rodinu. Na dalších místech mezi nejčastěji uváděné, byli přátelé, následovali učitelé ve školách, policie a psycholog.

Dle mého názoru přinesl výzkum mezi středoškolskými studenty pozitivní výsledky. Studenti jsou seznámeni s problematikou náboženských sekt velmi dobře. Uvědomují si rizika spojená s případným členstvím v jakékoli sektářské společnosti, znají praktiky, jakými sekty hledají nové členy. Sekty mají spojené s psychickou manipulací, „vymýváním mozku“, ztrátou nejen své vlastní identity, ale i svých rodičů a přátel. Z výzkumu vyplynulo, že studenti v dosti velkém počtu znají jednotlivé sektářské skupiny, jakými znaky a rituály se vyznačují.

Ve školách, kde výzkum probíhal, je kladen důraz na prevenci. Studenti se orientují v jejich možnostech prevence, i když výzkumné výsledky přinesly vysoké procento těch, kteří zastávají názor, že o možnostech prevence ví všeobecně málo, výsledky přinášejí pravý opak. K otázce prevence před vlivem náboženských sekt je ve školách, kde jsem výzkum prováděla, přistupováno

velmi odpovědně. Žáci jsou velmi dobře s možnými riziky seznámeni a většinou případů se s nimi ztotožňují.

Jediným slabším místem, které z výzkumného šetření vyplynulo, je, že se studenti téměř neorientují v možnostech prevence prostřednictvím odborných skupin a organizací, které se zabývají jednak prevencí před nebezpečným vlivem náboženských sekt, ale i praktickou pomocí jejich obětem. Kromě nich poskytují pomoc a radu při řešení aktuálních problémů tohoto druhu linky důvěry a krizová centra. Studenti by měli být seznámeni na svých školách přímo s možnostmi prevence, kam by se v případě potřeby mohli obrátit, např. v místě svého bydliště, či v jeho nejbližším okolí. Z výsledků lze vyčíst, že procento žáků, kteří vůbec nevědí, kde hledat případnou odbornou pomoc, je dosti vysoké (83% mladší studenti, 60% studentů starších).

15 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ MEZI STŘEDOŠKOLSKÝMI PEDAGOGY

15.1 Výsledná data a analýza výzkumného šetření mezi středoškolskými pedagogy

V návaznosti na prováděný výzkum na středních školách jsem využila středoškolských pedagogů k menšímu výzkumnému šetření. Formou krátkého nestandardizovaného dotazníku, prostřednictvím otevřených otázek (viz Příloha č. 4), jsem si stanovila za úkol zjistit následující:

Hypotéza A: Středoškolští pedagogové mají dostatek kvalitních učebnic, ve kterých je téma náboženských sekt zpracováno tak, aby obsah učiva odpovídal požadovaným standardům v rámci RVP G.

Hypotéza B: Středoškolští pedagogové se zúčastňují výchovně-vzdělávacích programů prostřednictvím Krajských pedagogických center, která jsou zaměřena na problematiku nových náboženských hnutí a sekt.

Výsledky tohoto dotazníkového šetření potvrdí, či vyvrátí stanovené hypotézy, jejichž prostřednictvím bych chtěla zjistit, jaké využívají materiály při výuce učiva, které se týká problematiky sektářství a psychické manipulace. Jak jsou pedagogové spokojeni se zpracováním této problematiky ve středoškolských učebnicích, či zda se sami v této oblasti vzdělávají. Prostřednictvím nestandardizovaného dotazníku s otevřenými otázkami jsem stanovila výzkumné otázky (viz Příloha č. 4).

1. Jaké máte k dispozici materiály k výuce „problematika a nebezpečí nových náboženských hnutí a sekt?“

Z šetření jsem zjistila, že učitelé při výuce předmětu Základy společenských věd, v jehož osnovách je obsaženo učivo o náboženství, náboženských sektách, psychické manipulaci a možném nebezpečí před náboženskými sektami vycházejí ve většině případů z vlastních zdrojů. Tím označovali téměř ve všech případech využití různých internetových stránek a dostupných brožur o jednotlivých náboženských skupinách. Dva pedagogové pátrají o odbornější literatuře (Nová náboženská hnutí a jak jim porozumět od Zdeňka Vojtíška), která se týká nových náboženských hnutí na současné náboženské scéně. Pouze jeden učitel využívá učebnici Společenská výchova, schválenou MŠMT. Jeden pedagog kromě internetových zdrojů a brožur využívá program „Jeden svět na školách“. Jedná se audiovizuální vzdělávací program společnosti Člověk v tísni.⁴⁷ Jeden pedagog využívá k výuce vlastní DVD Světová náboženství.

2. Je toto téma v učebnicích dostatečně dle Vašeho názoru zpracováno?

Bohužel ani jeden pedagog nebyl spokojen se zpracováním tohoto tématu v učebnicích. V souladu s RVP G (Rámcovým vzdělávacím programem pro

⁴⁷ http://www.jedensvetnaskolach.cz/cz/article/6/O_nas.html. 28. 6. 2013

gymnázia) neexistuje taková učebnice, aby splňovala podmínky obsahu učiva. Obsah učebnic stačí jen pro základní přehled dané problematiky.

3. Je problematika nových náboženských hutí a sekt zpracována ve Vašem Školním minimálním preventivním programu?

Ve všech případech bylo na tuto otázku zodpovězeno pouze kladně. Znamená to, že střední školy si uvědomují rizika spojená s dnešními náboženskými hnutími a středoškolské mládeže, činnost škol je v této oblasti zaměřena na prevenci.

4. Zúčastnil(a) jste se nějakého výchovně – vzdělávacího programu, který byl zaměřen na problematiku nových náboženských hnutí a sekt? Kdy? Kde? Název?

Pouze dva učitelé z celkového počtu se výchovně vzdělávacího programu zúčastnili. Jednalo se o nabídku programu Pedagogické fakulty ZČU v Plzni. Ostatní pedagogové se vzdělávacího semináře nikdy nezúčastnili.

5. Byl Vám alespoň program nabídnut KCV (Krajským centrem vzdělávání), či jinou soukromou agenturou?

Ve všech případech byla odpověď záporná. Bohužel ani jednomu pedagogovi nebyl nabídnut výchovně vzdělávací program, či vzdělávací seminář, který by se problematikou náboženských sekt zabýval.

Z uvedených výsledků jsem vyvodila následující. Středoškolští pedagogové, kteří vyučují předmětu Základy společenských věd, ve většině případů nejsou spokojeni se zpracováním problematiky nových náboženských hnutí, problematiky sektářství a jeho vlivem na psychiku mladého člověka v učebnicích, které jsou pro výuku doporučované. Téma je v učebnicích zpracováno jen dostatečně, postačuje pouze pro základní přehled dané problematiky. Pokud se pedagog chce této problematice věnovat v souladu s učebními osnovami RVP, musí si poradit sám. To znamená čerpat z vlastních zdrojů prostřednictvím brožur, z internetových stránek či vyhledávat informace v odborných knihách.

Pouze dva pedagogové se zúčastnili vzdělávacího semináře, jehož obsahem byla problematika sekt a sektářství. Vzdělávací seminář nabízela Pedagogická fakulta ZČU Plzeň. Pedagogům bohužel nejsou podobné vzdělávací semináře nabízeny Krajským centrem vzdělávání, ani jinými soukromými agenturami. Z internetových stránek jsem zjistila, že Krajské centrum vzdělávání v Plzni bohužel ve své nabídce semináře pro učitele Základů společenských věd nenabízí.

16 ZÁVĚR

Předkládaná diplomová práce obsahuje dvě základní části, část teoretickou a část výzkumnou. Cílem teoretické části bylo připravit vzdělávací materiál pro učitele středních škol, zejména učitele předmětu Základy společenských věd. Poskytnout jim základní přehled o sektách a nových náboženských hnutích, která v naší republice působí. Seznámit pedagogy s hlavními znaky a rysy jednotlivých náboženských skupin, jakými možnými způsoby probíhá nábor nových členů do sekt, jak jsou sekty organizovány či jakými vlastnostmi se vyznačuje vůdce skupiny. Některé náboženské skupiny využívají metody psychické manipulace, která může být pro dospívajícího jedince zvláště nebezpečná. Z tohoto důvodu je práce zaměřená i na otázku prevence a možnosti poradenství k této problematice.

V úvodní kapitole jsem představila náboženskou společnost v České republice po roce 1989, kdy v rámci demokracie byla obnovena náboženská svoboda. Společně s ní k nám zavítalo mnoho nových náboženských hnutí a sekt. Objasnila jsem některé hlavní přístupy a hlediska v oblasti definování rozdílu mezi novým náboženským hnutím a sektou, neboť názory na tuto problematiku jsou rozdílné.

Několik kapitol jsem věnovala významu a původům slova sekta. Uvedla jsem základní typologie sekt, jejich strukturu, hlavní znaky a rysy. Zaměřila jsem se na náboženské skupiny, které jsou u nás nejvíce zastoupeny, představila jsem jejich vznik a vývoj, jejich učení či jak se vyznačují členové jednotlivých sektářských skupin. Rovněž jakým způsobem probíhá „nábor“ nováčků, na jakých místech dochází nejčastěji k prvotnímu kontaktu a jaké metody manipulačních technik využívá sekta k ovlivňování psychiky mladého jedince. Pokusila jsem se celkově shrnout všechny možné příčiny a důvody, proč mladí lidé do těchto sektářských skupin vstupují.

Část práce jsem věnovala samotnému životu jedince v sektě. Jakými jednotlivými fázemi zde prochází, jaké jsou projevy jeho závislosti a k jakým změnám dochází v jeho myšlení a chování. Zabývala jsem se i případným

odchodem z náboženské skupiny, jaké stopy v podobě narušené psychiky a narušených sociálních vztahů ke svým blízkým a k okolnímu světu členství v náboženské sektě zanechává.

Stěžejní kapitola práce je určena členům náboženských sekt a jejich nejbližším. Jsou zde uvedeny možnosti dostupné prevence a poradenství, na které se mohou v případě potřeby obrátit. Z vlastního výzkumného šetření uvádím konkrétní státní a soukromé instituce a organizace, včetně kontaktů na ně. Současně zveřejňuji i výsledky vlastního šetření pedagogicko-psychologických poraden, zda jsou poradny připraveny nabídnout pomoc dospívajícím i v této problematice náboženských sekt.

V souvislosti s tématem mé diplomové práce jsem prováděla terénní sociologický výzkum, který byl prováděn mezi středoškolskými studenty a také mezi středoškolskými pedagogy.

Výzkum zaměřený na studenty se týkal problematiky nových náboženských hnutí, sekt a sektářství. Chtěla jsem zjistit, jaké názory, postoje a hodnoty dnešní mladí lidé zastávají. Zda se již setkali ve svém životě se zástupci náboženských sekt, zda se je tito zástupci sekt pokusili vlákat mezi sebe a co je důležité, zda studenti vědí, kde hledat pomoc a na koho se obrátit v případě potřeby pomoci.

Stanovila jsem si tři základní výzkumné hypotézy.

Hypotéza A: Studenti si uvědomují rizika, která jsou spojena s případným členstvím v sektářské společnosti.

Hypotéza B: Studenti znají možnosti prevence a možnosti poradenství v případě ohrožení psychickou manipulací některé ze sektářských skupin.

Hypotéza C: Studenti sami nedokážou posoudit, ze kterých konkrétních náboženských skupin jim plyne možné nebezpečí.

Výzkumné šetření přineslo potvrzení první hypotézy. Studenti si velmi dobře uvědomují rizika, která jsou spojena s případným členstvím v sektářské společnosti. Zastávají názor, že sektářské skupiny jsou nebezpečné. Ve většině případů je mají spojeny s psychickou manipulací a „vymýváním mozku“ a negativním ovlivněním jejich dalšího života.

Hypotéza druhá vycházela z předpokladu, že studenti znají možnosti prevence a poradenství v případě ohrožení psychickou manipulací. Výsledky výzkumu přinesly potvrzení i této hypotézy. Studenti sice nejprve u jedné z otázek uváděli, že možnosti prevence a poradenství neznají, v následující otázce téměř ve všech případech toto vyvrátili, neboť uvedli správně alespoň jednu z institucí, která by jim s jejich případným problémem pomohla. Jako možné doporučení, které vyplynulo z výzkumného šetření, bych uvedla, že by studenti měli být ve větší míře seznámeni na svých školách přímo s konkrétními státními i soukromými organizacemi a institucemi v místě svého bydliště.

Třetí hypotéza byla vyvrácena. Vycházela z předpokladu, že studenti nedokážou sami posoudit, ze kterých náboženských skupin jim může plynout možné nebezpečí. Studenti uváděli konkrétní náboženská hnutí, stejně tak možnosti negativního působení, která by jim případné členství v dané skupině mohlo způsobit.

Mezi středoškolskými pedagogy jsem se snažila zjistit, jaké materiály mají při výuce k dispozici, zda je téma problematiky nových náboženských hnutí dle jejich názoru ve středoškolských učebnicích dostatečně zpracováno, nebo jestli jim byla učiněna nabídka od zaměstnavatele zúčastnit se výchovně-vzdělávacího programu, které jsou nabízeny prostřednictvím Krajských pedagogických center, či jiné soukromé vzdělávací instituce a zda této možnosti rozšíření znalostí ohledně problematiky sekt a sektářství využili. Pro zjištění potřebných informací jsem si stanovila dvě základní hypotézy:

Hypotéza A: Středoškolští pedagogové mají dostatek kvalitních učebnic, ve kterých je téma náboženských sekt zpracováno tak, aby obsah učiva odpovídal požadovaným standardům v rámci RVP G.

Hypotéza B: Středoškolští pedagogové se zúčastňují výchovně-vzdělávacích programů prostřednictvím Krajských pedagogických center, která jsou zaměřena na problematiku nových náboženských hnutí a sekt.

První hypotéza byla vyvrácena. Vycházela z předpokladu, že středoškolští pedagogové mají dostatek kvalitních učebnic, ve kterých je téma náboženských sekt zpracováno tak, aby obsah učiva odpovídal požadovaným standardům v rámci RVP G. Z šetření bylo zjištěno, že učitelé při výuce předmětu Základy společenských věd, v jehož osnovách je obsaženo učivo o náboženství, náboženských sektách, psychické manipulaci a možném nebezpečí před náboženskými sektami, vycházejí ve většině případů z vlastních zdrojů. Tím označovali téměř ve všech případech využití různých internetových stránek a vlastních brožur o jednotlivých náboženských skupinách.

Z uvedených výsledků jsem vyvodila následující. Středoškolští pedagogové, kteří vyučují předmětu Základy společenských věd, ve většině případů nejsou spokojeni se zpracováním problematiky nových náboženských hnutí, problematiky sektářství a jeho vlivem na psychiku mladého člověka v učebnicích, které jsou pro výuku doporučované. Téma je v učebnicích zpracováno jen dostatečně, postačuje pouze pro základní přehled dané problematiky. Pokud se pedagog chce této problematice věnovat v souladu s učebními osnovami RVP, musí si poradit sám. To znamená čerpat z vlastních zdrojů prostřednictvím brožur, z internetových stránek či vyhledávat informace v odborných knihách.

Vyvrácena byla i druhá hypotéza, která vycházela z předpokladu, že se středoškolští pedagogové se zúčastňují výchovně-vzdělávacích programů prostřednictvím Krajských pedagogických center, která jsou zaměřena na problematiku nových náboženských hnutí a sekt.

Pouze dva pedagogové se v minulých pěti letech zúčastnili vzdělávacího semináře, jehož obsahem byla problematika sekt a sektářství. Vzdělávací seminář nabízela Pedagogická fakulta ZČU Plzeň. Pedagogům bohužel nejsou podobné vzdělávací semináře nabízeny Krajským centrem vzdělávání, ani jinými soukromými agenturami. Z internetových stránek ⁴⁸ jsem zjistila, že Krajské centrum vzdělávání v Plzni bohužel ve své nabídce vzdělávací seminář k problematice nových náboženských hnutí pro učitele Základů společenských věd v novém školním roce nenabízí.

Závěrem lze konstatovat, že i přes to, že nejsou středoškolští pedagogové spokojeni se zpracováním problematiky nových náboženských hnutí, sekt a sektářství ve středoškolských učebnicích, znalosti jejich studentů v této problematice jsou vysoké. Studenti jsou seznámeni s problematikou náboženských sekt velmi dobře. Uvědomují si rizika spojená s případným členstvím v jakékoli sektářské společnosti, znají praktiky, jakými sekty hledají nové členy. Sekty mají spojené s psychickou manipulací, „vymýváním mozku“, ztrátou nejen své vlastní identity, ale i svých rodičů a přátel. Z výzkumu vyplynulo, že studenti v dosti velkém počtu znají jednotlivé sektářské skupiny, jakými znaky a rituály se vyznačují. Na všech školách, kterých se výzkum týkal, je problematika sekt zpracována ve školním minimálně preventivním programu. Žádné škole není problematika sekt lhostejná a činnost školy je na prevenci i v této oblasti zaměřena.

Teoretickou část této diplomové práce a výsledky výzkumu dále využiji a zpracuji jako digitální výukový materiál pro pedagogy, kteří vyučují na středních školách předmět Základy společenských věd. Budu velmi ráda, pokud bude teoretická část této diplomové práce nadále využita a mnozí z pedagogů v ní naleznou odpovědi na své otázky. Výukový materiál umístím na elektronickém recenzovaném Metodickém portálu Rámcově vzdělávacího programu.

⁴⁸ <http://www.skoleni-kurzy-educity.cz/skoleni-kurzy/krajske-centrum-vzdelavani-a-jazykova-skola-plzen/yp370349> 28. 6. 2013

Použitá literatura

Abgral, Jean-Marie (2000). *Mechanismus sekt* (Praha: Univerzita Karlova, Karolinum).

Blažek, R., Pokorný, V., Telcová, J. (2002). *Nebezpečí sekt* (Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky).

Bowie, F. (2006). Antropologie náboženství. In. Ch. Partridge, *Lexikon světových náboženství* (Praha: Slovart s.r.o.).

Büchnerová, B. (1999). *Co máme vědět o sektách* (Praha: Amulet s.r.o.).

Dvořáková, M. (1998). Malé děti nepožírám. *Dingir 3*, s. 120.

Enroth, R. a kol. (1994). *Průvodce sektami a novými náboženstvími* (Praha: Návrat domů).

Fojtíček, M. (1997). *Světová náboženství a sekty* (Plzeň: Pedagogické centrum Plzeň).

Fárek, M. (2001). Gurukula jako zkouška. *Dingir 2*, s. 20-22.

Gallagher, M., P. (1997). *Sekty a nová náboženská hnutí: dokumenty katolické církve*. (Praha: Zvon s.r.o.).

Hassan, S. (1990). *Jak čelit psychické manipulaci zhoubných kultů* (Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka).

Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace* (Praha: Portál s.r.o.).

Hošek, P. (2005). Pastorce a psychologie: proč ne? *Bratrská rodina 12*.

Chryssides, G., D. (2006). Nová náboženská hnutí. In. Ch. Partridge, *Lexikon světových náboženství* (Praha: Slovart s.r.o.).

Kolektiv autorů (2002). *Filozofický slovník* (Olomouc: Studio nakladatelství s. r. o.).

Kotrč, J. (1998). Funguje vám scientologie? *Dingir 2*, s 4-5.

Koukolík, F. – Drtilová J. (1996). *Vzpouřa deprivantů* (Praha: Makropulos).

Lužný, D. (1999). *Náboženství a moderní společnost* (Brno: Masarykova univerzita).

Lužný, D. (2004). Stát, média a (nová) náboženství. In. Nešpor, Z., R. *Jaká víra? Současná česká religiozita/spiritualita v pohledu kvalitativní sociologie náboženství* (Praha: Sociologický ústav AV ČR), 91-105.

Martinková, M. (1999). *K problematice náboženských sekt v České republice* (Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci).

Moyano, A., L. (2011). *Sekty - skrytá hrozba současnosti* (Frýdek - Místek: Alpres s.r.o.).

Mühlpachr, P. (2001). *Sociální patologie* (Brno: Masarykova univerzita).

Nešpor, Z., R. (2010). *Příliš slábi ve víře* (Praha: Kalich s.r.o.).

Nešporová, O. (2004). Existenciální dimenze současné církevní zbožnosti. In. Nešpor, Z., R. *Jaká víra? Současná česká religiozita/spiritualita v pohledu kvalitativní sociologie náboženství* (Praha: Sociologický ústav AV ČR), 4-5.

Novotný, T. (1998). Mormoni a polygamie. *Dingir 2*, s. 2-3.

Novotný, T. - Vojtíšek, Z. (1994). *Základní orientace v nových náboženských směrech* (Praha: Oliva, křesťanské nakladatelství).

- Partridge, Ch. (2006). *Encyklopedie nových náboženství* (Praha: Euromedia Group, k. s. – Knižní klub).
- Porterfieldová, Kay M. (1997). *O sektách* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny s.r.o.).
- Prabhupáda, B. S. (1998.) *Bhagavad - gítá*. (The Bhaktivedanta Book Trust International, Inc.).
- Profant, V. – Štampach, O., I. (2000). Co je a co není sekta. *Dingir 3*, s. 5-6.
- Procházka, P. (2004). *Církev a sekty* (Banská Bystrica: Pedagogická fakulta UMB).
- Raus, P. (2007). *Přístupy pastoračního poradenství* (Praha: ETS).
- Remeš, P. (1998). Kult uctívачů ďábla. *Dingir 3*, s. 10–13.
- Stankowski, A. (2001). *Sociální patologie* (Ostrava: Centrum dalšího vzdělávání PdF OU).
- Štampach, O., I. (1994). *Sekty a nová náboženská hnutí - naděje a rizika* (Praha: Oliva, křesťanské nakladatelství).
- Štampach, O., I. (1998). *Náboženství v dialogu* (Praha: Portál s.r.o.).
- Štampach, O., I. (1998). Co je co. *Dingir 1*, s. 2.
- Tycho, A., P. (2001). *Tak mnoho cest* (Olomouc: Spolek moravských nakladatelů).
- Václavík, D. (2008). New Age a spiritualita. In Nešpor, Z. - Václavík, D., *Příručka sociologie náboženství* (Praha: Sociologické nakladatelství), s. 360–367.

Vágnerová, M. (2012). *Psychopatologie pro pomáhající profese* (Praha: Portál, s.r.o.).

Velký sociologický slovník (1996). Praha: Karolinum.

Vojtíšek, Z. (1998). *Netradiční náboženství u nás* (Praha: Dingir, s.r.o.).

Vojtíšek, Z. (2004). *Encyklopedie náboženských směrů v České republice* (Praha: Portál, s.r.o.).

Vojtíšek, Z. (2005). *Pastorační poradenství v oblasti sekt a sektářství* (Praha: Nakladatelství L. Marek).

Vojtíšek, Z. (2007). *Nová náboženská hnutí a jak jim porozumět* (Praha: Beta Books).

Wiebeus, H. O. (2006). *Sekty a lovci duší*. (Plzeň: NAVA, s.r.o.).

York, M. (2006). Tradice nového věku. In. Patridge Christopher, *Encyklopedie nových náboženství* (Praha: Euromedia Group, k. s. – Knižní klub), s. 308 – 312.

Elektronické zdroje:

Církev Ježíše Krista svatých posledních dnů. Dostupné z: www.cirkev-jezise-krista.cz

Dianetické centrum Praha. Dostupné z: www.dianetika.cz

Haré Krišna. Dostupné z: www.harekrsna.cz

Hnutí grálu. Dostupné z: www.hnutigralu.cz

Krajské centrum vzdělávání Plzeň. Dostupné z www.kevjs.cz

Ministerstvo kultury ČR. Dostupné z: www.mkcr.cz

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Dostupné z: www.msmt.cz

On-line vysílání Hope TV. Dostupné z: www.hopetv.cz

Pedagogicko-psychologické poradny v Plzeňském kraji. Dostupné z:
<http://www.pepor.pilsedu.cz/>

Seznam krizových linek. Dostupné z: www.jakoja.cz

Společnost pro studium sekt a nových náboženských směrů. Dostupné z:
www.sekty.cz

Zákon č. 308/1991 Sb. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz>

SUMMARY

The thesis explains issues about new religion movements and sects in the Czech Republic.

The target is to prepare educational material for the teachers of secondary school, especially for the teachers of Basics of Social Sciences. Provide them with a basic summary about sects and new religion movements which are in our country. Apprise teachers of the basic facts which affect individuals for better understanding in which nurturing environment can be children or adolescents which they are living with their parents this specific spiritual type of the life. Supply them with information which enable the teachers to appropriately deal with this phenomenon about new religion movements in the school environment and help them distinguish and responsibly regard situations, in which the new religion movements is touching the school environment. The pedagogue gets skills of regarding recognition risk situations, in where we can find radical religious protest. There is a probability it may become conflict situations and then is a teacher able to deal with these situations better and he can detect potential risks of dependence. He will find information about available counseling to this issue in my thesis.

One part of my thesis is the investigation, which was made between students and their teachers in the secondary school. I wanted to find out which opinions and attitudes about new religion movements has a present teenage individual, how are the options of prevention and counseling in this problematic and whether is he apprised with these.

Příloha č. 1: Seznam v České republice oficiálně registrovaných církví a náboženských společností (k listopadu 1998) ⁴⁹.

Registrace podle zákona č. 308/1991 Sb., zákona č. 161/1992 Sb. a dalších souvisejících předpisů:

Apoštolská církev v ČR

Bratrská jednota baptistů

Církev adventistů sedmého dne

Církev bratrská

Církev československá husitská

Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů

Církev řeckokatolická

Církev římskokatolická

Českobratrská církev evangelická

Evangelická církev augsburského vyznání v ČR

Evangelická církev metodistická v ČR

Federace židovských obcí v ČR

Jednota bratrská

Křesťanské sbory

⁴⁹ Dostupné z: <http://www.mkcr.cz/cz/cirkve-a-nabozenske-spolecnosti/registrace-a-evidence/data-registrace-cirkvi-a-nabozenskych-spolecnosti-a-svazu-cirkvi-a-nabozenskych-spolecnosti-11263/>. 27. 6. 2013.

Luterská evangelická církev augsburského vyznání v ČR

Náboženská společnost českých unitářů

Náboženská společnost Svědkové Jehovovi

Novoapoštolská církev v ČR

Pravoslavná církev v českých zemích

Slezská církev evangelická augsburského vyznání

Starokatolická církev v ČR

Příloha č. 2: Kontakty na odbornou pomoc⁵⁰.

Blansko: non stop

Charitní linka důvěry: 800 100 108

Brno:

Linka naděje: 547 212 333 **non stop**

Centrum pro zneužívané a týrané děti SPONDEA: 541 235 511 **non stop**

Modrá linka: 549 241 010

Krizové centrum: 547 192 078

Česká Lípa

Linka důvěry: 487 853 210

České Budějovice: non stop

Linka důvěry: 387 313 030

Havířov: non stop

Linka důvěry: 596 410 888

Hodonín

Linka důvěry: 518 341 111

Hradec Králové: non stop

Linka důvěry: 495 273 259

Cheb

Linka důvěry: 354 438 777

Chrudim

Dětské krizové centrum: 469 623 899

Karviná: non stop

Linka důvěry: 596 318 080

Kladno: non stop

Linka důvěry: 312 684 444

Kopřivnice

Linka důvěry: 655 811 800

⁵⁰ Dostupné z <http://www.jakoja.cz/help/krize> (15.3.2013).

Kroměříž: non stop

Linka důvěry: 573 331 888

Kutná Hora

Linka důvěry: 327 511 111

Centrum krizové intervence: 327 511 701, 327 515 144

Liberec: non stop

Linka důvěry: 485 106 464

Mariánské Lázně

Kontaktní a krizové centrum KOTEC: 354 620 750

Mladá Boleslav

Linka důvěry SOS: 326 741 481

Most

Linka duševní tísně: 476 701 444

Náchod

Linka pro tebe: 491 428 188

Olomouc: non stop

Linka důvěry: 585 414 600

Centrum krizové intervence: 585 223 737, 585 223 453

Opava

Linka důvěry: 800 120 612, 553 616 407

Centrum krizové pomoci – kontaktní a poradenské centrum: 553 718 487

Ostrava

Linka důvěry: 596 618 908

Krizové centrum pro děti a rodinu: 596 123 555, 596 115 822

Pardubice

Linka naděje: 466 500 075

Krizové centrum AD: 466 510 160

Písek

Linka důvěry: 382 222 300

Krizové centrum ARKÁDA: 382 211 300

Plzeň

Linka důvěry a psychologické pomoci: 377 462 312 **non stop**

Linka dětské pomoci: 377 260 221, 603 444 192

Regionální institut duševního zdraví: 377 462 314

Centrum SOS Archa: 377 223 221

Linka důvěry RIAPS: 222 580 697 **non stop**

Linka bezpečí: 116 111 **non stop** – BEZPLATNĚ

Centrum krizové intervence: 284 016 666 **non stop**

Dětské krizové centrum: 241 481 149 **non stop**

Linka důvěry Diakonie: 222 514 040

DONA – linka pomoci obětem domácího násilí: 251 511 313 **non stop**

Růžová linka pro děti: 272 736 263

Rodičovská linka: 840 111 234, 606 021 021

Poradenská linka K-CENTRUM: 283 872 186

Poradenská linka PREV-CENTRUM: 233 355 459

Poradenská linka Společnosti pro studium sekt: 257 314 646

Národová telefonní linka: 224 920 935

Krizové centrum RIAPS: 222 586 768

SOS centrum Diakonie: 222 511 912

Centrum krizové intervence: 284 016 110

Dětské krizové centrum: 241 480 511

Krizové centrum pro studenty: 283 880 816

Prachatice

Linka důvěry: 388 310 147

Krizové a kontaktní centrum: 388 310 147

Přerov

Linka důvěry: 581 207 900

KAPPA – kontaktní a krizové centrum: 581 207 901

Příbram

Linka důvěry: 318 631 800

Svitavy

Linka důvěry: 461 541 541

Krizové centrum KROK: 461 532 604

Sokolov

Linka naděje: 352 622 96

Ústí nad Labem

Linka důvěry: 475 600 789 **non stop**

Krizová linka pomoci Centra krizové intervence: 475 603 390

Centrum krizové intervence: 475 603 390

Ústí nad Orlicí

Linka důvěry: 465 524 252

Vimperk

Linka důvěry: 388 414 140

Vlašim

Středisko křesťanské pomoci mladým v krizi EXODUS: 317 844 481

Vsetín

Linka důvěry: 571 413 300 **non stop**

Krizové centrum pro ženy a děti: 571 421 062

Zlín

Linka SOS: 577 431 333 **non stop**

Krizové centrum DOMEK: 577 242 786, 606 818 818

Znojmo

Linka naděje: 515 220 20

Poradna Psychoterapeut.cz – dostupné z: <http://www.psychoterapeut.cz/>

Poradna nabízí profesionální odbornou pomoc v krizových životních situacích, včetně řešení osobních potíží, které mohou nastat v oblasti náboženských hnutí a sekt. Osobní konzultace a terapie jsou možné denně mezi 7 – 22 hod, objednání na tel. 608 284 555. Lze využít i bezplatnou internetovou poradnu: poradna@psychoterapeut.cz. Adresa: Psychoterapeut, Kamenická 31, Praha 7 – Letná.

Psychoporadna.cz – dostupné z <http://www.psychoporadna.cz/>. Akutní linka pomoci na tel. 725 607 691. Adresa: Psychoporadna, tř. Svobody 4, Olomouc. Konzultace jsou možné i pomocí e-mailu: Inko@psychoporadna.cz.

Sdružení linka bezpečí dětí a mládeže, Ústavní 95, Praha 8- dostupné z www.linkabezpeci.cz. Telefonická online pomoc dětem – tel: 116 111 – číslo je shodné pro dětské linky důvěry v celé Evropě. Volání je zdarma z pevných i mobilních telefonů. Rodičovská linka – 840 111 234. E-mail: Inko@linkabezpeci.cz. Chat: chat.linkabezpeci.cz. Sdružení je registrováno u Ministerstva vnitra ČR.

Bílý kruh bezpečí – dostupné z <http://www.domacinasili.cz/>. DONA linka – nepřetržitá telefonická pomoc 2 51511313. Dále linka důvěry: www.capld.cz, www.obcanskeporadny.cz – informace a seznam občanských poraden, www.bkb.cz – bílý kruh bezpečí – základní informace a praktické rady. www.ampr.cz – adresář rodinných poraden.

Státní instituce – www.mvcr.cz – Ministerstvo vnitra ČR, www.policie.cz – Policie ČR, www.justice.cz – Ministerstvo spravedlnosti ČR, soudy, státní zastupitelství, probační a mediační služba, www.mpsv.cz – Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR.

Dětské krizové centrum – dostupné z www.ditekrize.cz. Nonstop linka důvěry 241 484 149, e-mail linky důvěry – problem@ditekrize.cz. Hlavním zaměřením Linky důvěry DKC je problematika syndromu týraného, zneužívaného a

zanedbávaného dítěte. Odborné poradenství a služby v oblasti prevence poskytují psychologové, psychoterapeuti a sociální pracovníci.

Krizové centrum Archa pro člověka v krizi – Diakonie ČCE – středisko Západní Čechy. Dostupné z www.sosarcha.cz. Poskytuje od roku 2012 sociální služby těm, kteří se v důsledku věku, zdravotního postižení či jiného ohrožení dostali do nepříznivé životní situace. Poskytuje též pastorační poradenství. Krizová linka: 377 223 221, 733 414 424. Adresa: Prokopova 17, Plzeň.

Příloha č. 3: Kontakty na pedagogicko-psychologické poradny v Plzeňském kraji⁵¹.

Pedagogicko-psychologická poradna Plzeň, Částkova 78, tel: 377 468 172. Dostupné z www.pppg@quick.cz, e-mail poradnaplzen@seznam.cz. Odloučené pracoviště Plzeň - sever, tel. 377 468 172, e-mail ppp-j@volny.cz. Odloučené pracoviště Plzeň - jih, tel. 377 468 167, e-mail ppp@quick.cz.

Pedagogicko-psychologická poradna Rokycany, Jiráskova 18, tel. 371 724 960. Dostupné z www.pilsedu.cz, e-mail www.pepsyro@seznam.cz.

Pedagogicko-psychologická poradna Domažlice, Pivovarská 323, tel. 379 724 276. Dostupné z www.pilsedu.cz, e-mail ppp.domazlice@seznam.cz.

Pedagogicko-psychologická poradna Tachov, K. H. Borovského 521, tel. 374 723 158, e-mail ppp.tc@tiscali.cz. Odloučené pracoviště Stříbro, tel. 374 623 773.

Pedagogicko-psychologická poradna Klatovy, Voříškova 823, tel. 376 310 809, e-mail pppkt@mybox.cz.

⁵¹ <http://www.pepor.pilsedu.cz/>. 23. 2. 2013

18. Slyšel jsem o těchto náboženských sektách:

Mormoni

Svědci Jehovovi

Scientologové

Satanisté

Hare Kršna

Rodina (dříve Děti boží)

Hnutí nového věku (New Age)

Jiné...uved'

19. Mohl bys některou sektu blíže charakterizovat?

Ne

Ano.....

.....

.....

.....

.....

.....

20. Mohl (a) bys několika výstižnými slovy popsat, co se ti vybaví,
když se vysloví pojem „náboženská sekta“ ?

Autor dotazníku: Bc. Marcela Knotková

Příloha č. 5: Dotazník pro učitele.

1. Jaké máte k dispozici materiály k výuce problematika a nebezpečí nových náboženských hnutí a sekt?
2. Je toto téma v učebnicích dostatečně dle Vašeho názoru dostatečně zpracováno? Podle jaké učebnice učíte?
3. Je problematika nových náboženských hnutí a sekt zpracována ve Vašem Školním minimálním preventivním programu?
4. Zúčastnil (a) jste se nějakého výchovně-vzdělávacího programu (akce), který byl zaměřen na problematiku nových náboženských hnutí a sekt? Kdy a kde? Název?
5. Byl Vám alespoň nabídnut KPC nebo jinou soukromou vzdělávací agenturou? Jeho název?

Autor dotazníku: Bc. Marcela Knotková

